

14.964

III. 13

MES REGÉNYTÁR.

A
LEGSZEBB HERCZEGNŐ

Irta.

P. Szathmáry Károly.

—o—
Első kötet.

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA BUDAPESTEN.

Egyetemes Regénytár

Legkiválóbb hazai és külföldi regények
gyűjteménye.

50 kr.

Egy-egy kötet bolti ára
diszes piros vászon-kötésben

50 kr.

Minden kötet külön is megszerezhető és pedig
minden könyvkereskedésben.

Egy-egy évfolyam 18 kötetből áll.

Az Egyetemes Regénytár diszes piros köteteiben példátlanul olcsó áron, szép és jó olvasmányt ígértünk a magyar művelt közönségnek nyújtani, ma, mikor már e gyűjteményünkben 80 kötet regény jelent meg, melyek körülbelül 300,000 példányban forognak közkézen — bátran mondhatjuk, hogy ígéretünket minden tekintetben beváltottuk. Az óriási kelendőség egyszersmind fényes bizonyossága annak, hogy vállalatunk iránt, — melyről a sajtó is mindenkor elismeréssel nyilatkozott — a magyar közönség rokonszenvét a legnagyobb mértékben kiérdemelni sikerült.

Az eddig megjelent 80 kötetben — már magában véve is igen becses és szép házikönyvtár — előnyösen van bemutatva az újabb francia, angol, német, olasz, orosz, spanyol s mi nekünk a legfőbb, a hazai regényirodalom, a minden évfolyamban Mikszáth Kálmán szerkesztése alatt megjelenő **EGYETEMES REGENYTÁR ALMANACH** pedig valóságos tük-rét adja a jelenkori magyar elbeszélő irodalomnak, — hozva minden kötetben 12—15 legelső magyar író tollá-ból eredő új elbeszélést, rajzot.

Örömmel jelentjük, hogy a «Regénytár» V. folyama számára **Jókaitól** is sikerült egyik legújabb regé-nyét megszerezni, — azt hisszük e körülmény

elégge bizonyítja ama ambíciózus törekvésünket, hogy az «Egyetemes Regénytár»-t nemcsak technikailag, hanem irodalmilag, tartalmilag is a legmagasabb színvonalra emeljük. Igazolja továbbá, hogy minden törekvésünk oda irányul: csak a **legjobbát és legkiválóbbat** nyújtani. Jókai regényén kívül ugyancsak az V. évfolyamban fogjuk még hozni **Mikszáth** egy kötetét s a pályázatunk alkalmával dicsérettel kitüntetett regényt stb., továbbá **Cherbuliez, Heyse, Feuillet, Ohnet** stb. legújabb műveit. Az eddig megjelent összes kötetek jegyzékét a következő oldalakon adjuk.

Köteteink ugyanoly időrendben és kiállításban fognak megjelenni, mint eddig: havonként egy teljes regény 1 - 2 kötetben, **jól olvasható szép tiszta nyomással, finom papirosra és diszes, piros vászonkötésben.**

Egy-egy kötet bolti ára 50 kr.

Minden kötet külön és bármely könyvkereskedésben megszerezhető.

Előfizetési ár postai bérmentes küldéssel:
20 kötetre 10 frt, 10 kötetre 5 frt, 6 kötetre 3 frt.

Az eddig megjelent négy teljes évfolyam vagyis — 72 kötet 4 diszes tokban 36 forintért, minden megjelent egyes évfolyam diszes tokban 9 frtért szerezhető meg.

Jegyzéke az eddig megjelent köteteknek:

I. évfolyam:

I. és II. **A BÁNYA, Ohnet**
Györgytől, ford. *Fái J. Béla*, két kötet.

VI. **A JUBILÁNSOK**, regény,
írta **Tolnai Lajos**, 1 köt.

III. **A LOHINAI FÜ**, elbeszélés
Mikszáth Kálmántól és Egy
Éjszakára Bezárva, vig beszély
Welten Oszkár német eredetije
után, egy kötetben.

VII. és VIII. **A KÉK FÁTYOL**,
francia regény, írta **Fortuné du**
Boisgobey, két kötet.

IX. **A HALOTT**, regény, írta
Feuillet Oktáv.

IV., V. **BEATRICE HÁZAS-**
SÁGA, angolból, **Hugh Con-**
way-tól (F. J. Fargus), két kötet.

X. és XI. **LISE FLEURON**,
írta **Ohnet György**, fordította
Fái J. Béla, két kötet.

XII. A FÜLEMILE. Irta Petelei István.

AZ ARANY HAJTŰ. Irta George de Peyrebrune.

XIII. és XIV. NEM! Irta Wilkie Collins.

XV. VIOLANTA, regény, írta Eckstein Ernő, fordította Fái J. Béla.

XVI. SAJÁT KEZÉBE, regény írta Beniczkyné Bajza Lenke.

XVII. EGY CSONTVÁZ ELBESZÉLÉSE. Irta Manuel Gonzales.

XVIII. AZ ÚRI KÖRÖKBEN, regény, írta Hamilton Aidé.

II. évfolyam:

I. és II. A CROIX-MORT GRÓFNÖK, regény, és **A HATTYUDAL,** elbeszélés, írta Ohnet György.

III. és IV. ÉLŐ HALOTT, Hugh Conway regénye.

V. MEGÖLT LELKEK, regény, írta Margitay Dezső.

VI. AZ ÖZVEGY. Irta Feuillet Oktáv.

VII. VIII. MAGDUSKA ÖRÖKSÉGE, regény, írta Abonyi Lajos.

— **CSILLÁM-BRITA,** norvég elbeszélés, írta Boyesen, ford. Fái J. Béla.

IX. JUNG HELÉN, elbeszélés,

írta Lindau Pál, németből ford. és bevezetéssel ellátta Tábory Róbert.

X. és XI. SARAH GRÓFNŐ, írta Ohnet György, fordította Dr. Sziklay János.

XII. BALASSA BÁLINT, írta P. Szathmáry Károly.

XIII. és XIV. A MARQUISNÉ, regény írta Delpit Albert, ford. Fái J. Béla.

XV. ELSŐ SZERELEM. KIPKOP. Irta Turgenyev Iván.

XVI. A FÉSZEK REGÉNYEI. Irta Mikszáth K.

XVII., XVIII. TÁBORI POSTA, regény, írta Carmen Sylva (Dito és Idem), ford. Fái J. Béla.

III. évfolyam:

I. és II. Ő AZ! Regény, írta Beniczkyné-Bajza Lenke.

III. és IV. A HITETLEN, regény két kötetben, írta Delpit E.

V. és VI. ALMANACH 1888. évre, szerkeszti Mikszáth Kálmán.

VII. és VIII. HOLDENIS META, írta Cherbuliez ford. Ambrus Zoltán.

IX. LÉG és FÖLD, KITÖRÖLT ÉVEK, két elbeszélés, írta Kazár Emil.

X. A TÁBORNOK ÚR FIA. A nevelő. Irta Groller Bálduin, ford. Kaposi B.

XI. és XII. AKARAT. Irta Ohnet György. Ford. Tóth Béla.

XIII. és XIV. A LEGSZEBB HERCZEGNŐ. Irta P. Szathmáry Károly. Történeli regény Mária Terézia korából.

XV. A FRESKOK. Irta Ouida.

XVI. BLAIZOT KISASZSZONY. Irta Uchard Mario.

XVII. EMBEREK. Irta Bródy Sándor. Elbeszélések.

XVIII. FEHÉR ÉJSZAKÁK. Irta Dosztojevskij Tivadar.

EGYETEMES REGÉNYTÁR.

III. ÉVFOLYAM.

XIII. KÖTET.

A

LEGSZEBB HERCZEGNŐ

TÖRTÉNETI REGÉNY

MÁRIA TERÉZIA KORÁBÓL

IRTA

P. SZATHMÁRY KÁROLY

ELSŐ KÖTET.

BUDAPEST, 1888.

KIADJA SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉSE.

ANDRÁSSY-UT 10.

14.964/III.13.

~~24.874~~

Hungaria könyvnyomda nyomása. Budapest, V., tükör-utca 5.

A bemutatás.

A bécsi Schweizer-Hof előtt, melynek sötét külseje nagyon emlékeztet építtetője, II. Ferdinánd császár jellemére, nehéz, hatlovas hintó állt meg. Ezreket érő lovai ezüsttel pazarul előntött magyar lószerszámba voltak bujtatva; a bal felől lévő fekete sárkányok hátán egy-egy fullajtár ült, XIV. Lajos korabeli gazdag viseletben, fehér czopffal és annak tetején ezüstdől ragyogó felcsapott háromszögű kalapban.

— Az öreg palatinus — hangzott végig a lépcsőházban s a lépcsőkön, fel egész a királyné termeibe vezető ajtóig; és a roppant aranyos bundában nyakig elvesző kapus, pofoncsapott kalapjával és kétfejű sastól ékes nagy botjával mély hajlongással lépett a hintó ajtajához, melyben csakugyan az ősz nádor, Pálffy János tiszteletreméltó alakja lépett elő.

Az öreg nádor, 70 éve daczára, elég könnyedén szállt ki hintójából; igénybe sem véve a császári kapus segítségre nyújtott kezét. Szemei még ifju tűzben fénylettek ősz pillái alól és uradalmat érő öltözete ruganyosaknak látszó tagokat fedezett.

Az ősz nádor után az első ülésből ritka szépségű 19—20 éves ifju lépett ki; olyszerű ellentétet

képezvén az agg nádorral, mint a százados tölgy mellett fakadó tavaszi virág. Termetében és büszke, nyílt tekintetére hasonlított Raphael Mihály angyalához : erősfényű nagy fekete szemei a reá tekintőt azonnal meghódíták ; míg barnapiros, tojásdad arcza, most serkedő finom fekete bajuszával, oly kellemes jelenséggé tette, hogy a tündérregék hősenek is könnyen bevált volna bármily királyleány képzeletében.

Füszinzöld dolmány és hattyuprémes meggy-szin bársony-mente övezte e szép ifju alakot ; azokkal a finom művü zománczos ékszerekkel, melyek már századok óta szállnak atyáról fiura, s melyeknél nehezen tudjuk elhatározni, a befoglalt nemes kövek értéke nagyobb-e, vagy a reájok fordított filigran-művészeté. Az ifju öltözetén nem volt zsinór és paszománt ; minden disz nemes érczből volt azon ; sáraranyból, melynek rozsdája is zománcz. Az egész egyöntetű készletet a nyusztos kalpagán lévő gyémántos forgótól — a mente- és kardkötőn át — az utolsó sarkantyúig valamelyik gazdag őse viselhette dicső Mátyás király idejében.

Az agg nádor nehéz ősi kardjára támaszkodva haladt fel a jól ismert fölépcső futószőnyegén, melynek két oldalán az udvari lakájok hosszú sora hajlott meg előtte. A főajtónál alsóbb rendű tisztek csoportja tisztelettel neki s a kedvencz aranysárga szint viselő udvari ajtónállók tárták szét a külső ajtók szárnyait.

A fiatal ember, ki a nagy urral jött, tiszteletteljes távolban és talán a szokatlanság miatt, kissé kihevült arczczal, kísérté az előtte menő nádort.

Az előtermekben, a kor szokása szerint, épen nem voltak halmozva a butorok.

Csakis két tárgy van, mely e termek fényét emeli: az oldalfalakra alkalmazott óriási képszőnyegek, melyek többnyire nagyszerű csataképeket ábrázolnak és a nagy függő kristály-csillárok, melyeknek ezer meg ezer metszett üveg-függőcskéi a szivárvány minden színében ragyognak, s melyek épen e korban kezdettek nagy divatba jönni.

Három ily előtermen mentek az ujonjöttek keresztül, melyek mindenikében különböző rendű és rangu várakozók és udvari szolgák ültek és álltak; azonban az ősz nádor közeledtére, mintegy önkénytelenül üdvözletre hajták meg magokat. Végre a negyedik terem ajtajához értek, mely előtt két felől két ritka szépségű és magasságu férfiú állott.

Mindenik magasabb volt egy ölnél és a jobbról álló barna ifju oly váll- és izomfejlettséggel, mely a virágzás pontján álló görög szobrászat remek férfialakjaira emlékeztetett; de a balról álló sem sokkal maradt vissza társa mögött: és ha valamivel kevesebb mutatkozott nála az erő kifejezéséből, annál több jutott részére egy adonisi eszménykép szépségéből.

A jobbról álló valamivel idősebb, 26—27 éves lehetett, olajbarna arczczal és a magyar jelleg legerősebb vonásaival, melyeket fekete fényes bajusza és szemöldöke mintaszerűvé egészítette ki. Szemei égtek és égettek, mintha a fekete csillag háta mögött villám tüze égne és ajkai körül az a nyugalmas és jóakaró mosoly lebegett, mely a valódi fér-

fias erővel legtöbbször természetsszerűleg párosulni szokott.

Valamivel lágyabb és megnyerőbb volt a jobb-ról álló fiatalabb ifju arcának kifejezése; és ne-felejtstkék szemeiből valami méla költői borongás látszott elősugározni; míg női fehérségű arcát rózsapír önté el, melyhez kellemes ellentétül szolgált a fehér hajporos paróka és meg nagyobbbal a vékony fekete bajusz és szemöldök! Mindkét ifju emberen a nem rég alapított magyar királyi testőrség pompás öltözete fénylett.

Ez öltözet egész szabása még a hajdani magyar dicsőség korára emlékeztetett; csak a szalaggal boncsokba kötött fehér paróka látszott hódolni az új francia divatnak.

Midőn a két testőr az ősz nádor belépését észrevette, eddig hanyagul karjukra fektetett fényes magyar kardjokat csipőjükhöz nyomták és sarkantyúikat összependítve, katonai állásba helyezkedtek.

Az agg nádor a két testőr láttára megállt a terem közepén s látható gyönyörrel legeltette rajtok szemeit.

— Nos, gyermekeim, hogy vagytok? — kérdi szeretetteljes hangon. Látom, az egészségben nincs hiba; olyanok vagytok, mint egy-egy szál virág.

— Köszönjük excellenciád gráciáját — mondja a barna testőr — Istennek hála, semmi bajunk nincsen.

— Nézd, öcsém — mond a nádor a vele jött ifjuhoz visszafordulva — olyan szerencsés vagy, hogy elsőben is ő felsége magyar gárdájának s

mondhatom, az egész magyar nemzetnek két legjelesebb ifját látod magad előtt. Ez a magyar Herkules itt, Bessenyei György, a szabolcsi Bessenyeiek hires hadából, ki vitézi virtusai mellett a muzsákat sem hanyagolja el. Ez az Adonis pedig — mond, a másik testőrré mutatva — Barcsay Ábrahám, az egykori erdélyi fejedelem utóda, kiről maga az udvar fiatalsága és dámái sem tudják elhatározni, hogy férfiui szépségének hódoljanak-e, vagy lángeszének?

— Kegyelmességed megpirit bennünket meg nem érdemelt magasztalásával — mondja a szerény Barcsay Ábrahám.

— A virtus, ha az együgyü közepszerűség álarczája alá buvik, hasonlít a gyémánthoz, mely annál fényesebb, minél kisebb becsü érczbe van foglalva. Ez itt — folytatja a vele jött ifjuhoz fordulva — a feleségem kis öcsese, József, ez idő szerint az utoisó gróf Czobor. Most szándékozom őt ő felségének, a mi adorált királynőnknek bemutatni; és örvendek, hogy alkalmam akadt reá, e tapasztalatlan ifjut egyuttal barátságtokba is ajánlani. Kérlek, ne vonjátok meg azt tőle; mert tapasztalástok és széles ismereteitek e jóakaratu, de még járatlan ifjunak nagy hasznára válhatik

— Nekünk lesz szerencse — mondja Bessenyei — ha az ifju gróf ur nem veti meg barátságunkat.

Az ifju Czobor meghajtá magát s a nádor lassubb hangon kérdi:

— Bent találom-e ő felségét?

— Épen kegyelmességedet várja, mondja Barcsay.

A nádor előrelépett s a következő pillanatban megnyíltak az aranyos szárnyajtók, mire mind ő, mind az ifju Czobor beléptek és az akkori udvari szokás szerint, háromszoros meghajlással közeledtek a trón felé, melyen Magyarország királynője, Mária Terézia állott.

A királynő ekkor volt élete legszebb virágjában; még alig lehetett 40 éves s egész alkatán a női szépségnek viruló teljessége tetőpontját érte el a nélkül, hogy legkisebb tulteltségre, vagy hanyatlásra mutatna. Arczában és termetében egyaránt királynő volt: s ilyenül akkor is föl lehetett ismerni, ha fényes udvara körében legegyszerűbben jelent meg. Magas és értelmet kifejező homloka, vidáman tündöklő kék szemei, szabályos, tojásdad arcza és jóságot kifejező, kissé teli ajkai bámulatosan megnyerő összhangot képeztek.

Midőn a királynő a belépő nádort megpillantá, azonnal leszállt a biboros trónemelvényről, melyen kihallgatásait — többnyire állva — adni szokta s mindkét kezét előre nyujtva, felkiáltott:

— Ah, édes atyám, Pálffy, ez valóban kedves nap! már régen nem láttuk önt!*

(E felkiáltás természetesen német nyelven történt, valamint minden hivatalos szóbeli érintkezés, különben a társalgási nyelv az udvarnál inkább a francia volt.)

* A királyné mind szóval, mind írásban atyjának szokta szóllítani Pálffy nádort, kinek atyja, III. Károly, halála előtt védelmébe ajánlá.

— Felséges asszonyom — felelt mély meghajlással az ősz nádor, a királynénak feléje nyújtott kezét jobbájában tartva — elhiheti felséged, hogy az udvarnál és felséged előtt megjelenhetni nekem legnagyobb öröm; csak hogy elmúltak azok a régi szép idők, midőn Pozsonyban paripára pattantam és meg sem állottam Bécsig! . . . Engedje meg, felséged, hogy egy családi fogadást töltsék be és bemutassam felséged előtt sógoromnak, Czobor Márknak, egyetlen fiát, a most már mind atyáról, mind anyáról árva gróf Czobor Józsefet. Atyjának, a sok üldözést szenvedett és felségtekhez mégis mindvégig ritka hűséggel ragaszkodó sógoromnak, halálos ágyánál ígertem meg, hogy fiát, midőn a felséged nevét viselő tanintézetből kikerül, személyesen fogom felséged kegyeibe ajánlani. Anyjának, Lichtenstein hercegnőnek, szintén megígertem, hogy József fiát fiamként fogom tekinteni.

— No lám — mondja a királynő — hiszen akkor, ha kegyelmed fiává fogadta, tulajdonképen testvérem, mert én meg az ön leánya vagyok. Jöjjön közelebb, ifju ember — mondja az ifju Czoborhoz fordulva és kezét kézcsókra eléje nyújtva, melyet az hódolatteljesen és féltédrre borulva fogadott el.

— No lám, külsőleg igen csinos — folytatja kegygyel Mária Terézia — reméljük, hogy iskoláit is jól végezte?

— Mindenből kitünő volt, felséges asszonyom — mondja a nádor; miközben az ifju Czobor térdéről fölkelve, az ajtó közelébe visszavonult.

Ezután halkabban beszéltek együtt a királyné és kedvencz nádora.

— És minő különben a conduitja? — tudakozódik a királynő — remélem buzgó katolikus?

— Sohase volt panasz reá — mond a nádor lassu hangon; de fájdalom, atyjától, szegény sógoromtól, annak két jellemző sajátságát örökölte: vérmes természetét, mely, ha valamely eszmét megragad, annak valóítását sohasem tartja lehetetlennek és bizonyos tulvitt nagylelkűséget szemben barátaival, ismerőivel, sőt idegenekkel is, mely nem egyszer pazar bőkezűségre ragadja.

— Ilyesmivel minket is gyakran vádolnak — mond a királyné elkomolyodva — azért e hiba könnyen bocsánatot nyer részünkről Csakhogy azután van-e a fiatal urnak módja az ilyes nagylelkűsködéssre?

— Annak daczára, hogy atyja javaiból sokat elpredált: az egyetlen fiunak még mindig oly nagy öröke van, hogy jövedelmét évenként bátran tehetni egy millió forintra.

— Nem tudom — mond mosolyogva a királyné — nem gazdagabb-e, mint mi; mert a mi jószágainkból nem mindig foly be ennyi. Ha ily gazdag, csak nagylelkűsködjék: miből élnének a szegény emberek, ha a gazdagok nem pazarolnának? A fiatal embernek e vagyonossága nagyon könnyűvé teszi azt az anyai gondoskodást, melyet önnek, kedves atyámnak ajánlata folytán elhatároztam. A fiatal Czobor grófnak módjában fog állani, hogy állandóan az udvar körében maradjon. Még ma

kiállittatjuk okmányát, mint belső kamarásunknak és majd ha hajlamait és tehetségeit kiismerjük, módunkban lesz őt, azoknak megfelelő állásra alkalmazni.

— Ha volna még egy kis hely szivemben, — felel meghajlással az ősz nádor, — mely nem a felséged iránti halával van eltelve: ez újabb kegyessége felségednek ezt is betöltené.

— Ön, atyám, agg kora daczára, még mindig a régi udvarias lovag — mondja mosolyogva a királynő. Czobor gróf — folytatá az ifjuhoz fordulva, ön e naptól kezdve belső kamarásunk, kit mind én, mind gyermekeim, nagy örömmel fogunk szemlélni körünkben.

A fiatal Czobor ismét előlépett és látható megindulással csókolta meg a királynő kezét

— A legkedvezőbb órában érkeztek önök, — mondja ezután Mária Terézia — a gyermekeknek épen tánczleczkéjük van, melyben az udvar előkelőbb ifju urai és hölgyei is részt vesznek és nekem örömmre fog szolgálni, hogy az ifju Czobor grófot azonnal bevezessem e vidám társaságba.

— Ezzel csak tetézi felséged irántunk tanusított határtalan gráciaját, — mondja fejhajtva az ősz nádor.

— A bemutatás hamar megtörténik és Czobort majd ott hagyjuk; magunk pedig visszatérünk; mert önnel kedves atyám Pálffy, még sok beszélni valónk van; és különben is, mint tudjuk, sokan várnak még kihallgatásra.

A királynő megindult a belső termek felé,

melynek ajtai a császárnő közeledtére kétfelé nyitak; nyomában az ősz nádor és a fiatal Czobor, kik a francziás viseletű udvari személyzet között gazdag magyar viseletükben úgy tűntek föl, mint valami ódon, emlékszerű szobrok valamely müterem idylli képei között

A tánczleczke.

Néhány termen keresztül haladva, egyszerre könnyű francia tánczene csapta meg a haladók füleit s egy nagyobb teremben, melynek szárnyajtai szintén szétváltak, egész fiatal társaság tűnt eléjük, mely annyira magán viselte a kor francia divatját, hogy egyszerre a Tuillériák vagy Versailles valamelyik terme előtt képzelhették magokat.

A szolgálattevő kamarás pálcza-kopogására, mely a királynő jöttét jelenté, egyszerre megszűnt a zaj, elhallgatott a zene és a tánczos sorokból melyeket egy francia tánczmester vezényelt, egyszerre egész csoport fiatalabb és idősebb leányka vált ki, kik a királynő kezei csókolására siettek; míg a többiek francziás — ugynevezett — pukkerlikkel fejezték ki tiszteletöket az uralkodónő iránt.

Az egész társaság az utolsó francia divat szerint volt öltözve, az ifjak könnyű világosszinű arany és ezüsttel ékitett selyem frakkokban, melyek vállairól színes selyemszallagcsokrok függöttek alá, hosszan lenyuló hasonló anyagu és szintén himzett mellényekben, térdig érő selyem nadrágokban, melyeket fehérselyem harisnya és ezüstcsattos czipők egészítettek ki. Mindannyian fehér parókát és fodros

ingelőt viseltek. A kisasszonyok szintén felfésült puderes hajakkal s könnyedén feltüzdelt rövid öltönyeikben magukon viselték a kornak ama tulvidám jellegét, mely XV. Lajos francia király udvarának emlékéhez fűződik.

Az öltözettel egybevágott a társaság nyelve is, mely kizárólag a francia volt.

Csupán két 19—20 évesnek látszó ifju volt a társaságban, kik e könnyü viselettől eltérőleg, katonai egyenruhát viseltek és kevésbbé látszottak elragadtaknak ama kedélyes vidámságtól, mely az egész társaságot élénkíté: József, a királynő legidősebb fia, ki korához képest nagyon is komoly arczczal állott a vidám társaság közepette és Albert, tescheni herczeg, a királynő időre második leányának, Krisztinának jegyese.

Az a kisebb és nagyobb leányokból álló csoport pedig, mely az anyai örömeikben uszó Mária Teréziát körülrajzotta, mindannyi az ő saját leánya volt, kikből magukból kitelhetett volna egy kisebb tánczmulatság. Mert Mária Teréziának már ekkor 13 élő gyermeke volt, kik közül az említett Krisztinán kívül Mária Anna, Erzsébet, Amália, Johanna, Jozefa, Carolina és Antoinette igyekeztek egymás elől szeretetteljes édes anyjok csókra nyujtott kezét elsajátítani.

— Nos, gyermekek, mond a királynő vidáman — mindig azon panaszkodtok, hogy kevesebb a tánczos, mint a tánczosnő: ime én hoztam egyet, az ifju Czobor grófot, ki szintén a mi gyermekünk és kamarásunk; remélem, örömmel fogadjátok társaságtokba.

A főherczegnők csak most vették észre a királynő háta megett álló ősz nádort, kit mindnyájan igen jól ismertek és a bemutatott ifju grófot, kit most láttak először. Meg is tették szokásos üdvözlőket, a könnyü pukkerlit, míg a főherczegek József, Károly, Lipót, Ferdinánd és Miksa egyenként közeledtek a nádor felé és szívélyesen kezét szorítottak vele. A többi herczeg és gróf urfiak, Schwarzenbergék, Eszterházyak, Lobkowitzok, Lichtensteinok, a fiatal Kaunitz szintén be lettek mutatva s az ujon jöttöket szívélyesen üdvözlőlvén — visszatértek előbbi helyükre.

— Kedves grófom — mond a királynő az ifju Czoborhoz — mi itt hagyunk és megengedjük, hogy azonnal sorakozzál a tánczosok közé; úgy hiszszük, nem fogod itt magadat kellemetlenül érezni, sőt — folytatja tréfás mosolylyal — azonnal választhatsz is a tánczosnők közül. Ha pedig, mint reméljük, teljes megelégedésünkre viseled magadat, egy hosszú életre is kiválaszthatod itt párodat. Lássuk kit választanál?

Az ifju Czobor szemei felvillantak s hirtelen körültekintve a nőcsoportokon, a gyönyörű Erzsébet főherczegnő előtt hajtotta meg magát.

— Az ifjunak nincs rossz izlése! — mond nevetve a királynő — ám legyen, de ezt nem értjük utóbbi megjegyzésünkre, csak a mai tánczra; mert ez a mi kedves Erzsébet leányunk.

Intett leányának s a közeledőt homlokon csókolta és arczon simogatva mondá:

— A mi Párisunk neked nyujtotta arany

almáját és nincs okunk gáncsolni jó izlését. Fogadd el őt mai tánczosodul.

A fiatal Czobor leöltötte mentéjét s leoldott kardjával együtt egy közelálló székre helyezve, karjára vette a szép főhercegnőt s beállott a tánczosok sorába, melyet a francia tánczmester épen a menuette titkaiba ávatott be.

A királynő köszöntést intett a társaság felé s az ősz nádorral együtt visszatért elfogadó termébe.

— Szabad-e remélnem fenség — kérdi az első táncszünetet felhasználva Czobor — hogy bizonyára fölséges anyjához hasonló szíve megbocsátja azt a vakmerőséget, hogy mint ismeretlen, imádott királynőnk kegye által felhatalmazva, járatlanságomban szemeimet a főhercegnőre mertem emelni?

Erzsébet főhercegnő, ki legkisebb nővérén, Antoinetten kívül, mind jó szívre, mind külsejére nézve legjobban hasonlított édes anyjához, ritka szépségű, átlátszóan kék szemeit a deli magyar mágnásra emelte és csaknem gyermeki őszinteséggel felelte:

— Mi lett volna abban sértő? Mi itt az udvarnál, e gyermeki multságok közepette, mintegy köz-társaságot képezünk és felséges anyánk engedélyéből az udvari etiquette feszesebb szabályait mellőzzük. Különben miként is lehetne magunkat átadni e táncz-órák egyszerü örömeinek? Azonfelül felséges anyám hajlamaiban én is nagy mértékben osztozom, ki nagy előszeretettel van a magyarok iránt, kik hűségök és vitézségök által egykor trónját mentették meg.

Czobor örvendetes meglepetéssel tekintett a bájos főherczegnőre.

— Hátha még fenséged kegyes lenne meglátogatni hazánkat és megismerkednék a magyar nép egyszerű erkölceivel és hódoló ragaszkodásával fenségetek iránt!

— Nem mondom, hogy nem vágnám önök szép hazáját megismerni, sőt reményem is van, hogy alkalmilag majd Pozsonyba lerándulhatok — felelt nyájasan a főherczegnő. Felséges anyáknak terve szerint nővérem, Krisztina, férjével Pozsonyban fog lakni.

— Csakhogy Pozsony még nem Magyarország, hanem mondhatni, csak Bécs külvárosául tekinthető. Ez inkább német lakosságu városban nagyon keveset láthatna fenséged abból, a mi magyar. A Duna és Tisza síkjain, hol a szem elfárad, míg egy-egy falu tornyáig ér, s hol a képzelettel a délibáb tündérvjátékot űz: ott találhatná fel fenséged az igazi magyar népet.

— Nem látunk e itt az udvarnál is igen sok tiszteletre- és szeretetreméltó előkelő magyar férfit és nőt? — kérdi csaknem behizelgő hangon a főherczegnő.

— Azok között a magyarok között, kik az udvarnál láthatók s azon eredeti ős nemesek és földmivelők között, kik ott az igazi magyar földön laknak, oly nagy a különbség, főherczegnő, mint Schönbrunn körülfaragott lombo fasorai és a szabad erdő között. Az udvar közelében élő magyarság, kivéve talán a nemzeti ünnepélyeket, lerázza

magáról nemzeti jellegét, elhagyja viseletét, nyelvet, szokásait és alkalmazkodik az itt divatozókhoz, melyekről őszintén megvallhatjuk, hogy sem magyar, sem német, hanem a francia divatok utánzata.

— Akkor — mondja bizonyos szomorúság kifejezésével a főhercegnő, — hacsak valami véletlen esemény közbe nem jő, aligha le nem kell mondanom azon eszméről és vágyról, hogy valaha az ön eredeti honfitársait megláthassam, — mert az lehetetlenség.

— Miért lenne lehetetlenség? — kérde Czobor lelkesülten — felséges anyja, a mi hódolattal szeretett királyunk, már letétette alapját királyi lakának a budai várhegyen, dicső Mátyásunk palotája helyére. De különben is, fenség — a felfogás lehet különböző — de én azt hiszem, hogy lehetetlenség csak a lélekben és akaratban van, a természet világában e fogalom hiányzik.

— Ez valóban sajátyszerű felfogás, — felel mosolyogva a hercegnő. Például kivihetőnek tartaná-e ön, hogy megparancsoljuk a természetnek, mely e télen oly fukar a havazásban, hogy hó borítsa el sötét földeinket és hogy szánkázzunk a Praterben, mely kedvtelést pedig e télen át oly nehezen nélkülözünk?

— Erős akarattal minden lehetséges, főhercegnő. Nyerek-e engedélyt reá, hogy ezt fenségednek bebizonyítsam?

— Oh, kérem — mond mosolyogva Erzsébet — egészen tetszés szerint.

— Nos — mond Czobor élénken — ma hétfő van; s miután a főhercegnő úgy kívánja, csütörtökön fehérek lesznek a Burg fedelei és fenséged tetszésére szánkázhatik a Prater főtján.

A főhercegnő bizonyos meglepetéssel tekintett az ifjura, mintha a felett kétkednék, hogy fejében nincs minden rendén; de e pillanatban fülhangzott a tánczmester vezényszava:

— Messieurs et mes dames, a táncz kezdetét veszi!

A vén kurucz.

Az ősz nádor majdnem egy óráig értekezett felséges királynőjével nagyfontosságú országos dolgokról, melyekben Mária Terézia a legnagyobb jóakarattal követte az ősz főúr tanácsát az ország anyagi érdekei emelésében.

Végre a nádor, mintegy előérezve, hogy nehezen találkozhatik többé királynéjával, érzékeny bucsut vett és hálás érzelmekkel távozott a királyné elfogadó terméből.

Kinn az előtermekben még egész serege várt a kihallgatást kérőknek, kiknek nagy tömegét szokás szerint hivatalnokok özvegyei és árvái képezték, kik igen jól tudták, hogy a jószivü és néha a tulságig nagylelkü királynő elől senki sem távozik üres kézzel.

A nádor közönyösen haladt végig az előtte tisztelettel meghajló kérvényezők tömege között, kik várva-várták, míg az illető udvarnok jegyzékében nevökre kerül a sor: egyszerre azonban egy saját-

szerü alakkal látta magát szemben, ki, mint egy régi álomkép, ragadta meg emlékezetét.

Ősz férfi volt ez, erőteljes vonásokkal, vállára bocsájtott hajjal, bozontos szemöldökkel és csaknem mellére aláfüggő két vastag bajuszszal. Vállain nehézkos rókatorkos mente, akkora ezüstgombokkal, melyek szükségből még buzogányfejnek is megjárának, sötét öltözetben és tenyérvnyi széles ezüstveretű fringiával, e nagyon jól ismert fegyverrel a Rákóczi-fele felkelés korából, melynek hatalmas pengéjén Magyarország czimere alatt e négy szó állott: *pro patria et libertate* (a hazáért és szabadságért).

A nádor megállott és hosszasan nézett az ősz férfit szeme közé.

— Kegyelmed az, bátyám-uram. Szirmay Tamás uram? kérdi végre a nádor azon a lassu hangon, mely a királyi udvar körében otthonos.

— Én vagyok magam, egészen a régi bőrben, — mondja az agg nemes, oly hatalmasan dörgő hangon, mely az egész előterem közönségének a figyelmét a beszélőkre vonta. Ugyan jó, hogy itt találok kegyelmességedet!

A nádor intett kezével, hogy lassu hangon beszéljen és az öreg urat mente szárnyánál fogva a terem egyik távolabbi ablakmélyedésébe vonta, mely még senkitől sem volt elfoglalva.

— Most mondja meg, kegyelmed, bátyám uram, mi hozta fel az udvarhoz és miben lehetek szolgálataira? — kérdi a nádor — mert ugy hiszem ritka vendég itt és nem gondolnám, hogy hivatalért vagy kitüntetésért folyamodnék.

— Mi hozott fel? — mondja keserű hangon az ősz kurucz, — a kancellária rendelete, megidéztek ide ő felsége elé «ad audiendum verbum regium» (a királyi szó, vagy pironogatás meghallgatására.)

— Igaz — mondja elkomolyodva a nádor — hallottam már erről valamit, kegyelmed nagyon kemény beszédet tartott Zemplén vármegye gyűlésén.

— Kemény beszédet? — kérdi keserűen az ősz kurucz. — Nincs tudomása róla nagyságodnak, hogy a szathmári conventió daczára, melyben mind vallásos békekötéseink, mind constitutionalis szabadságunk, épen nagyságod interventiójára, assecurálva lettek, miképen járnak el vallásos és politikai szabadságunk dolgában?

— Csak ne oly hevesen, kedves bátyám-uram! — mondja csillapítólag a nádor — kegyelmedben, úgy látszik, még most is a régi kurucz vér forr.

— Bár az forna az egész országban — dörögi az öreg ur, nehéz mentéjét daczosan félvállra vetve, mert úgy látszik, hogy ide fenn mind a biztosító esküt, mind Magyarország nagy szolgálatait és a felséges ház iránt tanusított hűséget immár elfelejtették! Vakbuzgó papoktól vezetett katonák beviszik protestáns templomainkba a monstrantiát és katolikusok számára foglalják le templomainkat és iskoláinkat, a királyi fiscus pert indit kegyes alapítványi jószágaink ellen, melyeket fejedelmi patronusaink donatióképen adtak egyházaink és iskoláink föntartására és hasztalan folyamodunk fűhöz-

fához, mert az igaz uton nyert jószágokat kicsikarják kezeinkből!

— Lassabban beszéljen kegyelmed, bátyám-uram — csillapítja a nádor, — mert ezek a szálak nincsenek ily erős hanghoz szokva. Visszaélések történnek mindenhol a világon: de ha ilyesmik elkövettetnek is, arra való a törvény, hogy a sérelmesek jussaikat megkeressék.

— No, hiszen kereshetik azt! Nem hiában mondtam én akkor is nagyságodnak, midőn a nagy-majtényi réten jussaink föntartásáról biztosított, hogy «Tamás vagyok benne». Hát azért ontották véröket öseink, hogy a bécsi, linczi és zsitvatoroki békekötések punktumait, melyeket királyi szó erősített meg, egy fanatikus barát és egy hitvány hadnagyocska, a mikor neki tetszik megsérthesse?

— Mi türés tagadás benne — mondja engesztelőleg a nádor — ő felsége, a mi áldott királyi asszonyunk, a religio kérdéseiben családja hagyományos buzgósága által egy kissé korlátozva van: de hát azt semmibe sem veszi kegyelmed, mennyi jótéteményét éreztette máris országunkkal, midőn az alsó Dunánál a posványos vidékeket lecsapoltatja, a budai királyi várat felépítteti, Selmeczen bányászakadémiát erigáltat, saját személyét magyar gárdával veszi körül, a haza iránti érdemek kitüntetésére a Sz.-István-rendet alkotja és egyáltalában annyi jelét adja hozzánk, magyarokhoz való anyai szeretetének, a mennyivel Magyarország iránt egyetlen elődje sem dicsekedhetik?

— Nem akarom kétségbe vonni ő felségének

irántunk való szeretetét — mondja az ősz kurucz — de ám országgyűléseinek csak ritkán hivatnak össze és akkor is csak azért, hogy a diéta az emelt adókat és katonai segítséget kiszolgáltassa, panaszaink, gravameneink rendesen siket fülekre találnek.

— Kegyelmed igen szigoruan ítél, Szirmay Tamás uram és nem veszi észébe, mennyi nehézséggel kell küzdeniök idefenn ő felsége magyar tanácsosainak. Nincsen ország Európában, hol a nemesség annyi privilegiumot gyakorolna, mint Magyarországon és bizony mondom kegyelmednek, hogy kivéve az egészen protestáns statusokat, talán egyetlen egy sincs, hol a vallás szabadságáról és tolerantiáról kevésbé panaszkodhatnának. A mi pedig a politikai szabadságot illeti, arra nézve megkérdézheti kegyelmed akár a szomszéd burkust, akár a francziát, orosz vagy német statusokat: mindenütt a fejedelmek akarata az első és a nemzetek szavát sehol sem veszik úgy tekintetbe, mint Magyarországon. Az a hires nagy Fridrik, kit manapság a fejedelmek mintaképének tartanak, csak saját akaratát követi s még legbelső tanácsosait is ritkán kérdezi meg országos dolgokban. Azért csak nyugtassa meg magát kegyelmed, Szirmay Tamás uram, hallgassa meg egész tisztelettel királyasszonyunk feddő szavát és menjen haza csendes nyugalommal, mert ő felsége, a ki annyi gráciával viseltetett már eddig is szegény magyar hazánkhoz, bizonyára orvosolni fogja még fenlévő egyéb bajainkat is.

— Tamás vagyok benne, nagyságos uram!

— dörmögi a vén kurucz, midőn a nádor köszöntésül kezét szorított vele — s félek, hogy a Tamások sohasem fognak kihalni a Szirmay familiából!

A nádor elment s a vén kurucznak még jó ideig kellett várnia, mert a hosszú névsorban utolsónak volt följegyezve.

Végre nevéen szólították s mentéjén egyet gazitva, belépett az ajtónál álló testőrök között a kihallgatási terembe, hol a trón lépcsőjén a mindenható miniszter, Kaunitz herczeg és a királynő balján az ifju, komoly tekintetű József főherczeg állott, kit édes anyja már szoktatni kezdett az uralkodás gondjaihoz.

Midőn a főajtónálló Szirmay Tamás nevét jelenté, a hatalmas miniszter iratot nyújtott át a királynénak, mely a királyi feddő szavakat tartalmazá.

A vén kurucz sulyos léptekkel közeledett a trón elé s ezüsfürtű fejét alig tudta meghajtani egy kissé kemény nyakán.

Mária Terézia csengő hangon olvasta fel a latin iratot, melyet az ősz kurucz figyelmesen hallgatott végig, azután pedig ugyancsak latin nyelven mondá el mentségét, mely csaknem ismétlése volt mindannak, mit a nádornak mondott volt el.

A vallásos sérelmek fölsorolására a főherczeg összevonta szemöldeit s nagy, átlátszó szemeiben különös tűz égett.

Beszéde végén a vén kurucz megkísérlé a maga módja szerint a feddést megköszönni s midőn a királynő távozást intett kezével, kissé

ujra megszegte nyakát és elhagyá a kihallgatótermet.

—

Midőn a folyosón végig haladt, egyszerre József főherczeget találta maga előtt. Hirtelen leemelte süvegét és tovább akart menni, midőn a főherczeg kezét egyszerre vállán érzé. Meglepetve tekintett annak komoly, nyílt arczába.

— Ami kegyelmetek vallásos sérelmeit illeti — mondja ez szelid hagon — megnyugodhatik kegyelmed, Szirmay uram. Az idő nem sokára el fog jönni, midőn monarchiánkban egyetlen felekezetnek sem lesz panaszra oka a lélekismeret szabadságának tekintetében.

— Köszönöm, fenséges uram — mondja a vén kurucz, tiszteletteljes bámulattal nézve a távozó után.

Azután, mintha hirtelen valami jutott volna eszébe, utána sietett a főherczegnek és nem éppen az udvari illem szabályai szerint szólítá meg:

— Hát országgyűlésünk mikor lesz már, fenséges uram?

A főherczeg visszafordult és mosolyogva mondá:

— Remélem, nem egyhamar lesz reá szükség! S ezzel fejét könnyedén megbiczczentve, gyors léptekkel hagyta ott a vén kuruczot.

Szirmay Tamás pedig duzzogva és dohogva ment alá a lépcsőkön s nehéz szívvvel hagyta el a császári palotát.

A «nagy stibli»-hez.

Nem messze az udvartól, szemben az Augustinusok kolostorával, szűk sikátor szegletén állott s talán áll még ma is az a törpén alkotott épület melynek lesüllyedt földszintjén a «nagy stibli»-hez czimzett sörház, óriási sörös pohárral diszitve, csalogatta be Gambrinus király hiveit, a sörivókat, füstös és sötét helyiségeibe.

Azon a napon, melyben Bécsnek ez igen népszerű helyiségét fölkeressük, a házi gazda különös gondot látszott fordítani sörháza legbenső, elég tágas helyiségre. Már reggel az egész szobát kiporoltatta; az asztalokat tiszta fehér abroszokkal látta el; a czinntányérok és kanalak ezüstoffényességük voltak; a «stibli» magasságu sörös kancsók pedig, melyektől a sörház nevét vette, kifogástalan tisztságuak. Sőt Leitfrost uram, a házi gazda, még azt a fényüzést is megengedte magának, hogy a legfelső asztalra, mely a terem végén állt, részarányos pontossággal két virágpoharat helyezett el, melyek teli voltak pünkösdi rózsákkal és fehér liliomokkal.

Az Augustinusok tornyában hetet ütött az óra, midőn a vendégek lassanként gyűlni kezdettek a «nagy stibli» disztermébe.

Mind legpontosabbak a katonák jelentek meg először: a már ismert óriás gárdista Bessenyei és Barcsay egy harmadik társukkal, ki termetre ugyan mindeniknél kisebb, de arczának és mozdulatainak élénkségére, amazoknál gyorsabb is volt.

A jötteket a házi gazda leánya, mint nevezni

szokták, a «szép Rézi» fogadta, ki egyáltalában nem vonakodott a csinos gárdista urakkal kezet fogni, sőt úgy tetszett, mintha Bessenyei kezében kacsócskáját kissé tovább is ott feledte volna, mint az éppen szükséges volt.

A gárdisták, kik most kevésbé diszes, de még mindig eléggé szép kijáró ruháikban voltak, a hosszú asztal végén foglaltak helyet és hálás pillantásokkal fogadták a Rézi kisasszony által nyújtott nagy sörstibliket és hosszuszáru pipákat, melyekre, miután tarsulyokból dohányzacskójukat előkeresték, a föl-vágott papirszeletekkel, melyek egy pohárba rakva, kézügyben voltak, azonnal rá is gyújtottak.

A három gárdistát nemsokára egy egészen divatszerűen öltözött, igen csinos, barna ifju követte, egészen leberátvált arczczal, melyen azonban, valamint termetén is, még a classikus szobrászok is nehezen találtak volna kivetni valót.

-- Ah Sonnenfels! — kiáltottak a magyar ifjak az érkező elé. — Ön ritka vendég nálunk.

— Azt gondolják önök — mondja az ujonnan érkezett helyet foglalva és fodros inggallérját elegáns módon igazgatva — hogy egy színház igazgatása olyan csekély fáradsággal jár?

— Annál szebb — mondja Bessenyei — hogy ennek daczára ma mégis van szerencsénk önhöz.

— Hja, ma péntek és így bójtnap van és a mint tudhatják önök, ő felsége a császárné megtiltotta a bójti előadásokat, mi ellen ugyan nekem lenne legkevesebb kifogásom, ha a sok ünnep és

bőjt napi tilalom idestova egyérteimüvé nem válnék szegény színészeink koplalásával.

— No, azt már csakugyan nem engedjük!
— kiált fel élénken Barcsay, — legalább a színésznőket semmi esetre sem, ugy-e, Báróczy pajtás — kérdi kistermetű tulélénk társához fordulva.

— Semmi esetre sem! — kiált fel a Báróczy-nak szolított; én legalább a szép Rozináért még párducz-kaczagányomat is zálogba vetem.

— No de hiszen itt van Lessing ur — kiált fel Bessenyei látható örömmel — és ha ő felsége Bécsben marasztja: akkor nemcsak a színház, de az irodalom ügyei is egészen más lendületet fognak venni.

— Csak marasztaná! — kiált fel egy sóhajjal Sonnenfels, — ez teljesen egyértelmű lenne azaz, hogy a franczia színészeknek el kell hagyniok Bécsét és akkor a mi perünk nyerve van.

— No, megvallom — mond Barcsay — a kis Nanettet, ki olyan szép pirouetteket tud csinálni, egy udvari gyász hosszáig meggyászolnám; de végre is Báróczy barátomhoz szegődném és a szép Rozina angyszárnnyai alatt keresnék menedeket.

— Félek, hogy ettől még nagyon távol vagyunk — mondja komolyan Sonnenfels — az egy Koháryn kívül az egész magas aristokratia a franczia színészek részén van; de lennének mind, csak a kegyben álló hatalmas miniszter Kaunitz herczeg ne lenne oly feltétlen hódolattal irántok.

— Jaj — mond mosolyogva Báróczy — annak okát mi, Gyuri barátommal ki tudnók találni.

Emlékezel Bessenyei, hol láttuk állani a multkor is a hatalmas miniszter ur kocsiját?

— Annál rosszabb — mond lehangoltan Sonnenfels — ha a hatalom és pénz egyesülnek valamire: az elé gátot csak nagyobb hatalom és több pénz vethet. Ez ellen Lessing lángesze sem lenne képes eredményeket kivívni.

— Lassan! mondja csitítva Báróczy — a tanácsos urakat hallom jönni. Majd beszélünk még erről önnel. Most csak annyit mondok, hogy ismeretek egy embert, ki képes lenne a sok pénz helyére több pénzt és a politikai hatalom helyére a szépség és ifjuság hatalmát tenni, melyek könnyűvérű fiatal hölgyek előtt legalább is birnak hasonló értékkel. Ha ez embert megnyerhetem, fel fogom önt ez ügyben keresni.

— Köszönöm, — mond Sonnenfels — a hatalmas ur elvesztése reájok csapás, reánk nézve tökéletes ternó volna.

E pillanatban megnyílt az ajtó és azon négy igen előkelő és az udvari tanácsosság jelvényeit viselő ur lépett be, kik előtt mind az ifju gardisták, mind Sonnenfels fölállottak és a félig-meddig leereszkedéssel nyujtott kezeket tiszteletteljes meghajlással fogadták el.

— Igen szép a magyar gárda fiatal uraitól — mond a jöttek legifjabbika — hogy ez, ugyszólván, családi ünnepünkben résztvenni siettek.

— Nagyságos uram — felel Báróczy — egy oly kiváló szellem, mint Lessing, nemcsak egy nemzet sajátja, hanem az egész művelt világé; és mi

örömmel sorakozunk azon tisztelői közé, kik a nagy költőnek és műkritikusnak az elismerés koszoruját nyújtják.

A tanácsos urak elfoglalták helyeiket az asztal hosszában s miután a szokott sörös kancsók és pipák megjelentek, a legifjabb tanácsos ur újból felvette a társalgás fonalát.

— Csakhogy mi Lessingben még valamivel többet is látunk, nemcsak költőt és műkritikust, hanem egyszersmind nagy német hazafit is — mondja nyomatékkal a tanácsos.

— Ismerjük és méltányoljuk mint ilyent is — felel hasonló nyomatékkal Báróczy — olvastuk híres — «hamburgi leveleit» és igen nevezetes tanulságokat meritettünk belőle, saját nemzetünk számára is.

A tanácsos ur, mint látszék, elérte a célzást, mert erőstüzű szemeit egy perczig Báróczyra függeszté, azután keskeny ajkába harapott s a mellette ülő tanácsos társával kezdett beszélni.

Az érdekes társalgást az ünnepelt megérkezése szakítá félbe, ki az akkori közművelődési ügyek udvari fővezetőjével Van Swieten és a művészeti ügyek iránt nagyban érdeklődő, dús gazdag magyar főúrral, gróf Koháry Jánossal, lépett a terembe.

Lessing, a német közművelődésnek ekkor már nagyhirű apostola, azon egyének közé tartozott, kiknek már megjelenése hasonlít a tavasz első napjának hatásához, mely melegével rügyet és bimbót fakaszt. Kellemesen vonzó arcza és arisztokratikusan finom vonásai a vele érintkezőket első pillá-

natra meghódították és a földöntuli tűz, mely sze-
meiből lángszellemét sugározta szét, hasonló hatásu
volt Raphael ama képehez, mely a megváltó meny-
bemenetelét akként ábrázolja, hogy a Krisztus fel-
emelkedése a hegyen mellette álló két kedves ta-
nitványát is fölragadja a földről, míg a többiek
ámulattal tekintenek a csodatüneményre.

A nagy költő nem hódolt az egész Európában
elterjedt francia divatnak még viseletében sem. A
hajporos paróka helyett, melyet mindnyájan visel-
tek, magas homlokát sötét göndör hajfürtjei vették
körül s a francziás nagy mellény és színes frakk
helyett, egyszerű és barnaszínű ó-német öltözetet
viselt. Csak finom fodros inge és kézelője mutatott
hajlamot az általános divat részletes elfogadására.

Gebler tanácsos, ki az ünnepeltet jobb karján
vezette, magas, szellemes arczu szőke férfit volt,
kinek tekintetében szellemdus nyíltság és őszinteség
tükröződött vissza. Végre a harmadik, nem kisebb
fontosságú egyén, gróf Koháry Jánoson fölismerhető
volt az ősi magyar jelleg, ha származását hatalmas
bajusza nem is árulta volna el. Megnyerő arcz, élénk
és szép világos kék szemek és deli termet tüntették
ki a nagyérdemű grófot, ki ősei valamelyik magyar
várában maradva, kedvező körülmények között még
talán többet tehetett volna nemzete művelődésének
érdekében, mint a mennyit más irányban jegyzett
fel róla a történelem.

Az asztaltársaság az érkezők megpillantására
azonnal fölugrott helyéről s a három gárdista egy
hatalmas «vivat»-tal (az «éljen» még akkor nem

volt divatban) a többiek lelkesült «Hoch» kiáltással fogadták az ünnepeltet.

Ezután a bemutatások következtek.

— Borics udvari tanácsos, Kollár Ferencz az udvari könyvtár igazgatója, Van Schüppens ur a festészeti és szobrászati akadémia igazgatója és — mondja végre a Báróczyval vitázott kis barna tanácsosra mutatva — Gebler tanácsos ur, József főherczeg jobb keze s a birodalom jövőjének egyik reménye.

— Ó, kérem! — tiltakozik szerényen Gebler tanácsos.

— De ugy van az! — mond Van Swieten.

Miután Lessing a jelenlevők mindegyikével kezet fogott, mindannyian helyet foglaltak az asztalnál.

Még csak két hely volt betöltetlen; de ezek gazdái is csakhamar megérkeztek: két szerény polgári öltözetű ifju ember, kiket Van Swieten ekként mutatott be a költőnek:

— Klem Gottlob nagyratörő fiatal ember, ki jelenleg egy ujságlap megalapításával foglalkozik és Haydn József zeneköltő.

— Örvendek uraim! — mondja Lessing, a két ifju emberrel kezet fogva, — hogy a jövőkor nagy eredményeinek két ily ifju munkásával találkozom; egyébiránt — folytatja Haydnhoz — ön neve már ismeretes előttem, felséges műveiben gyakran gyönyörködtem és ön már nemcsak a jövő, de a jelen nagy emberei közé küzdötte fel magát.

Miután az illetők. Lessing előtt mélyen meghajolva, helyeiket elfoglalták: a társalgás csakha-

mar általánossá lett és gróf Koháry egy intésére a kiüritett söröspoharak eltűntek, melyek helyére a szép Rézi kisasszony finom tokajival töltött palackokat és apró poharakat rakott az asztalra. Nem-sokára megjelent a házi gazda is, szolgálati személy-zete egy pár tagjával, kik étszereket hoztak és az-után mindazt, mi jó és izletest a vendéglős kony-hája képes volt előállítani.

— Uraim, — mondja Lessing — miután a jelenlevők már több ízben felköszöntést mondtak reá — az elmondott jó kívánatokon kívül különö-sen azon örvendek, hogy épen oly körbe jutottam, mely az itteni író- és művészvilágot is képviseli, azon jeles tanácsos urakon kívül, kik ugyanez ügyekben a felséges udvarnál kétségkívül vezérsze-repet visznek. De hogy tájékozva legyek aziránt, hogy mi az, a mivel jó kívánságaikat viszonzha-tom : első sorban azt kell tudnom, mely dolgok azok, a melyeknek önök már ez irányban birtoká-ban vannak ; és melyek újra azok, melyeknek léte-sítését a jövőtől várják. Én, a ki csak ma érkeztem Bécsbe, mindezek iránt tájékoztatlan vagyok és arcz-pirulással vallom be, hogy azon körülményekről, melyek a tudomány, művészet és emberbaráti czé-lok érdekében e nagy császári városban kétségki-vül léteznek, valóban semmi tudomással nem bírok.

— Az arczpirulás — felel Van Swieten — tisztelt uram s ha szabad így nevezni, barátom, nem önt, hanem mindenkit illet ; mert itt bizony azon irányban, melyet emliteni sziveskedett, csak-nem minden a jövő feladata. A mi felséges király-

nénk jó akarattal van minden iránt, a mi szép és nagy; az emberbaráti czélok pedig magas lelkét és nemes szívét egészen áthatják; azonban az a korszak, melyben a monarchia szellemileg föllendüljön, úgy látszik, még a jövő méhében fekszik, vagy legfőlebb a mi jövőnk reményében fiatal trónörökösünk magas értelmében és nagyratörő lelkében. Vanak itt az udvar körül bizonyos tudományos gyűjtemények, melyeket a régi felfogás, rendszer nélkül halmozott össze, és melyek a császári palota földszinti, vagy épen pinczehelyiségeiben nagyrészt használhatatlanul hevernek. A mi ellenben egy tudományos akadémia felállítását illeti, bár azt Gottsched 1749-ben megpendítette és báró Petrásch ujabban is sürgette, még a legfelsőbb körökben is igen nagy közönnyel találkozott; és kivált miután tudósaink nem tudtak a tervezet fölött megállapodni, a benyújtott előterjesztésre királynénk e szavakkal válaszolt: «várhatunk, nem fekszik olyan nagyon szívünkön» *) Gyűjteményeink állásáról átadom a szót az én tisztelt barátom, Kollárnak, ki azokról, mint az udvari könyvtár őre, többet és biztosabbat fog mondhatni.

— Fájdalom, — mond a felszólított Kollár, — gyűjteményeink állapotáról én sem nyújthatok kedvezőbb képet, mint a tisztelt tanácsos ur; hanem talán nincs messze az idő, midőn ezek számára is alkalmas helyekről lesz gondoskodva. Fájdalom, az emberek véleményét kell előbb előkészí-

*) Lásd Arneth «Mária Terézia» czimű műve IX. kötet 264.

teni és a művészet iránt érzéket teremteni; mert, hogy ez mennyire nincsen meg, arról legjobban tanuskodhatnék a mi öreg barátunk, Van Schöppen, kinek udvari festészeti akadémiaja sok ideig fedélzetlenül sinlett és utóbb is az udvari istálló helyiségében nyert elhelyezést. De még jellemzőbb az az eset, hogy az öreg érdemes festő mellé segédül rendelték az udvari aranyozót és korlátmázolót, Alstorfer uramat és kilátásba helyezték neki a későbbi akadémiai igazgatóságot, mely ellen a derék öreg művész kénytelen volt tiltakozni,**) most azonban reményünk van, hogy a festészeti akadémia s műgyűjtemény a híres hős savoyei Eugen gyönyörű palotájába, az u. n. «Bellvedere»-be fog áthelyeztetni.

— Ezek bizony elég szomorú jelenségek, — mondja Lessing elborult arczczal — valóban, úgy látszik, hogy itt a kezdetnek is a kezdetén vagyunk és első sorban valóban a közvéleményt kell megteremteni. Ennek pedig három tényezője van: az iskola, az irodalom és a színház. Ugy tudom, hogy a lángeszű trónörökös az iskolaügy iránt nagy lelkesedéssel viseltetik; az osztrák irodalmat figyelemmel kísérem; de miként vagytok urak a színházakkal?

— Ezekre nézve — szól közbe gr. Koháry — a jelenlevők között talán magam adhatok leginkább fölvilágosítást. Első színházunk Selliers vezetése alatt 1743-ban nyílt meg az udvari bálházban, melynek

**) Arneth «Mária Terézia» IX. köt. 277. lap.

vezetését később báró Lopresti vette át, miután azonban az udvar által nyújtott segély sem az udvarnál megnyilott franczia színházat, sem pedig a pár évvel később keletkezett és a karinthisi kapunál ma is fennálló német színházat különösen a bőjt és ünnepnapok szünetei miatt fentartani nem volt képes: ő felsége, a császárné, kegyes volt megengedni, hogy mindkét színházban az előadás alatt az udvar fiatal urai, a kamarásokig s a katonatisztek az ezredeseiken felül magasabb kártyajátékot üzhessenek, kikötve, hogy a kártyajátszás csak készpénzben folyhat s a játszmáktól 10—10 aranyat kelljen a színházak részére befizetni. E jövedelem egy ideig föntartotta a színházakat; de most már hanyatlás állott be; melynek folytán éppen tegnap történt, hogy műkedvelő miniszterünk, Kaunitz herczeg, felséges császárnénk megbízásából, engemet szólított fel, hogy a két színház igazgatóságát átvegyem. Megjegyzem, hogy az uralkodó család nagyrésze és Bécs köznépe inkább a német színház pártolása mellett van, ellenben az összes udvari és főuri kör — élén a hatalmas miniszterrel — a franczia színészetnek és részben azok szeretetreméltó egyéneinek hódol. *)

— Most már, nemes uraim és barátaim, mond Lessing felállva és poharat emelve, — tájékozva érzem magamat viszonyaitokról, annyira, hogy tudjam, mit kell üdvötkre kívánnom. Minden nemzet, mig valóban annak nevezhető, történeti multjának emlékeiben és nyelv-

*) Lásd Arneht fentebbi műve 269. és következő lapjain.

ben él. A mint az elsőt elfeledte és a másodikat elhagyta, lehet gazdag és boldog, lehet bölc és szabad, de mint nemzet megszűnt létezni. A viselet divatja olyan, hogy annak áramlatával megküzdeni igen nehéz, de a nyelv jogának visszakövetelése föltétele egy nemzet életének. Iskoláitokban még nincs elharapózva a francia majmolás, de elterjedt az irodalomban, a színpadon és a társadalomban. E téreken méltó és elengedhetlen a nemes küzdelem, azért fel a nagy munkára, melyért az utódok hálája fog megkoszoruzni; szorítsátok ki az idegent mindhárom helyről, melyhez egyedül a nemzeti nyelvnek van joga. Én e folyó arany nedvet, Tokaj borát, hazátok termését, melyet halhatlan költőnk Schiller megénekelt, ama korszak közel jövőjére emelem, midőn:

«A fekete hegy és tenger közt minden ajk
Németül szóljon, ha örül vagy fölsóhajt».

A nagy költő szavait többszörös «Hoch» követte és a pohárkocintások egymást érték. Föállt és tiszteletteljesen koczintott Lessinggel a három magyar testőr is, de a mint a helyökre visszatértek, a kis Báróczy állva maradt és e felköszöntést intézte Lessinghez:

— Hazám folyó arany borával annyival nagyobb lelkesedéssel köszöntöm fel Németország lánglelkű költőjét és a német nyelv hatalmas apostolát; mert ma is sokat tanultam tőle, minek otthon hazámban hasznát vehetjük. De gyönyörű felköszöntésében bátor vagyok egy sajtóhibát kiigazítani s az utolsó sorokban a fekete tenger helyére a Lajtha

folyamot tenni; mert azontul az én édes hazám, Magyarország következik, mely tiszteli a nagy német nemzetet, méltányolja annak nemes törekvéseit, de épen követve az intőszózatot, nemzeti nyelvét és multját nem fogja megtagadni soha. Ily értelemben a mi ünnepeltünk, Lessing, nekünk magyaroknak is mesterünk és így én őt kétszeresen éltethetem.

— A három gárdista «vivát» kiáltása elnyomta a gyenge «Hoch»-okat; mert a német tanácsos urak nem igen látszottak lelkesedni Báróczy fölszólalásán. Különösen Gebler tanácsos szemöldeit huzta össze.

Midőn a zaj lecsillapult, Lessing oda szólott Báróczynak:

— Megvallom, hogy a hibát tévedésből követtem el; mert én valamennyi magyarral találkoztam, mind németül vagy latinul beszélt. Azért azt hittem, hogy a magyarok vagy valamely német dialektust beszélnek, vagy pedig annyira elnyomta nemzeti nyelvüket a latin, országgyűléseik nyelve, hogy az nem nyert oly fejlődést, hogy egy nagy és mivel nemzet nyelvét cserébe szívesen ne fogadná.

— Fájdalom — felel élénken Báróczy — önnek utóbbi feltevésében van némi igazság. Törvénykezésünk nyelve csakugyan latin és főuraink nagy része, kivált az, mely az udvarnál megfordul, örömeosebbszéli a németet és francziát, de a magyar nép tömege Ázsiából kihozott nyelven kívül nem beszél mást; az ország keleti részében és az Alföldön nem hallani idegen szót és nemzeti irodalmunk is van már körülbelöl kétszázados. Azért önnek korszakalkotó fellépése hazája, nyelve érdekében, egy szép

és nagy példa, melyet követni fogunk és ezért önnek örök hálával tartozunk.

— Én pedig — mond élesen Gebler tanácsos — magyar főúrtól hallottam, hogy a magyar nyelvet ma már csak a cigányok beszélik s hogy az egyáltalában nem bír oly fejlettséggel, hogy valaha az ország törvényhozási és hivatalos nyelvvé lehessen.

— A tanácsos urat — felel Báróczy — én ezuttal nehezen győzhetem meg; de ha oly kegyes akarna lenni, hogy drága idejéből e célra néhány perczet szakítson, nagyon fontos okmányokkal fog-nám tévedéséről meggyőzni.

— Kiváncsi vagyok rá, de nem sok hitem van benne — felel Gebler.

— Ha én nem: meggyőzi önt a jövő — fejezi be Báróczy.

A társaság ezután nem sokáig maradt együtt, s távozás közben a véletlen úgy akarta, hogy Báróczy és Gebler tanácsos egymás mellett menjenek haza.

— Tudja mit, tanácsos ur — mond az ifju testőr — lépünk szerződésre; én ki fogom eszközölni, hogy a francia színészeknek el kell távoznio-k Bécsből; ön ezzel szemben igyekszik meggyőződést szerezni a magyar nyelv életképességéről és lemond azon balvéleményről, melyet az iránt táplál.

A tanácsos ur, mint mondani szokták, nagyot nézett Báróczy szavaira.

— És honnan venné ön, fiatal barátom, azt a hatalmat, melyet mi annyian egyesült erővel sem tudunk elérni?

— Az már az én gondom, — mondja a testőr — azért a kérdést úgy teszem fel: ha egy fél év alatt a francia szintársaság elhagyja Bécset és én meggyőzőm önt arról, hogy ez magyar befolyás által történt: akkor ön is kötelezve érzi magát arra, hogy minden erejétől telhetőt fölhasznál ama balvélemény eloszlatására, mely nemzetem nyelvét illetőleg a legmagasabb körökben létezik.

— Jól van, — mond bizalmatlanul a tanácsos — beleegyezem s elvárom az eredményeket; de megvárom azt is, hogy ön, tájékozásaimmal szemben, a magyar nyelv iránt hasonló értékűeket mutat fel.

Az ifju testőr elvált a tanácsostól és sietett utolérni társait, kikkel azután karöltve haladt a császári kastélyal szemben fekvő testőri épület felé.

A Praterban.

A következő szerda napon a legifjabb kamarás, Czobor, kihallgatásra jelentkezett Mária Terézia előtt. A kegyes királynő, igen természetesen, azonnal megadta azt a kedvencz pártfogoltjának, és így Czobor, negyedórai szünet után, megjelenhetett hódolattal tisztelt királynője előtt.

Mária Terézia kedvencz írószobájában fogadta az ifjut s miután az a szokott meghajlások után feléje közeledett, kegyteljesen nyujtá feléje kézcsókra kezét.

— Nos, kedves fiam, — mond a királynő — talán valami panasza van önnek?

— Az én kegyes királynőm udvarában — válaszolt Czobor, mély meghajlással — senkinek sem

lehet oka panaszra; én azért kértem bebocsáttatást hogy felségednek egy újabb kegyét kérjem ki.

— És mil lenne az? — kérdi nyájasan Mária Terézia.

— Egy kis szánkázást rendeztem holnap délutánra a Práterben és azért esdekelnék felséged előtt, legyen kegyes abban udvarával együtt részt venni.

— Szánkázni! — kiált fel nevetve a királynő — hisz az lehetetlen, édes grófom, a természet e tekintetben annyira mostoha az idén, fővárosunk iránt, hogy az egész tél folytában még eddig alig szállott néhány pehely utczáinkra.

— Nekem — felelt Czobor titokteljes mosollyal — egy igen biztos százéves naptáram van, mely holnap reggelre, legalább a Práterba, havat jósol és e jóslatot annyira biztosnak tartom, hogy a szánokat már oda is rendeltem, és csak odáig kell az udvari kocsiknak felséged magas családját elszállítani. Sőt vakmerő bizalmam az én csalhatatlan naptáramban annyira ment, hogy az én magas tánczosnőmet, Erzsébet főherczegnőt, a kegyes megjelenésre már a mult alkalommal föl is kértem.

— Ha csak ennyiből áll kérelme, kedves Czobor — mondja a császárné — ezért még mi tartozunk önnek köszönettel, mert a Práterba délutánonkint amugy is ki szoktunk kocsikázni és ha az ön naptárának jóslata teljesül, gyermekeim bizonyynyal csak örvendeni fognak a kellemes meglepetésnek.

Czobor hódolatteljesen csókolta meg a császárné odanyujtott kezét, szemei ragyogtak az örömtől és sietett a még szükséges intézkedéseket megtenni.

Midőn másnap reggel Erzsébet főherczegnő kitekintett ablakán, csodálkozva csapta össze kezét és örömteljesen kiáltott fel:

— No lám: Czobornak csakugyan igazsága volt, a fedelek el vannak lepve hóval!

Ez örömhírrel sietett nővéreihez s azok is megbámulták a különös tüneményt, csak az tűnt fel csodálatosnak előttük, hogy ez a különös hóesés csak azon néhány épület fedelére szoritkozott, melyek az udvar ablakaiból voltak szemlélhetők.

Midőn az udvarmester a reggeli készenlétéről tett jelentést, mindnyájan az étteremben siettek.

Az üdvözet után mindnyájan helyet foglaltak a terített asztal körül, melyen kávé és hideg étkek voltak felszolgálva, a gyermekek megfordított sorrendben ültek le az asztalfőn elhelyezkedett császári pár után, mert a kisebbeknek maga a császári anya szokta étkeiket kiosztani.

Midőn a reggelinek vége volt, a császárné vidáman szólt gyermekeihez:

— Ma délután négy órakor mindnyájan ki fogunk kocsikázni a Práterbe, természetesen csak azok — tette komolyabb arcczal hozzá — kikről a tanárok kedvező jelentést tesznek, mert ott örvendetes meglepetés fog várni mindnyájunkra, jó lesz, ha a herczegnők melegen öltözködnek, mert meglehet, hogy a kocsikból ki kell szállni és könnyen megfázhatnak.

A főherczegnők közül csakis Erzsébet tudta, hogy mi lesz az örvendetes meglepetés, el is pirult egy kissé, de titkát a világért el nem árulta volna.

A reggeli után mindnyájan újra kézcsókolásra siettek és szigoruan megszabott órarend szerint mindenik teendői vagy tanulmányai után látott.

Aranyos kerekü hosszú kocsisor vonult ki a Burgból délután, épen midőn az Augustinusok toronyában négyet ütött az óra. A bécsi nép bámulásra hajlandó szokása szerint, megállva nézte végig az udvari kocsikat s a férfiak tiszteletteljesen hajoltak meg az első hintó előtt, melyben csak a császár és császárné ültek.

Midőn a hosszú menet a Prater-Sternhez ért, s a kocsik egyszerre hosszú sorban megállottak, a kisebb főherczegek és főherczegnők örvendezve kiáltottak fel, mert a Praterbe vezető főut meg volt rakva hóval, sőt már be is járva annyira, hogy pompás szánutat képezett az ut, elején pedig 12 gazdagon megaranyozott kocsiszan állott, minde-
nikbe 5—5 ló fogva, melyek türelmetlenül kaparták lábaikkal a havat.

Fényes ezüstös szerszámok borították a szebbnél szebb fogatokat s mindenik bakján a rendes kocsis mellett, gazdag magyar öltözetekben kócsagosan, fiatal magyar mágnások tarták a gyeplőt, kik abban a pillanatban, hogy a császári kocsik megérkeztek, hirtelen szöktek le üléseikről és siettek a leszálló császári család elé, hogy annak tagjait a gazdag keleti szőnyegekkel borított szánokba be-segítsék.

A legelső szánokban a család legifjabb tagjai foglaltak helyet udvarhölgyeik vagy nevelőikkel

együtt; aztán a többiek következtek, a legutolsó a császár és császárné.

Miután mindnyájan elhelyezkedtek, az ifju főurak leszállították kocsisaikat és magok vették át a gyeplőt, a császári pár szánkájának fogatát az ifju EszterházyMihály, Erzsébet főherczegnőét pedig maga Czobor hajtotta.

A következő perczben mintegy jeladásul kibocsátotta Czobor a hosszú ostort, melynek hatalmas csattanására ágaskodva ugrottak meg a tüzvérű lovak, de a gyeplőt erős ifju kezek tartották s a fényes menet, a bámulásra egyre jobban győlöngő néptömeg között vágtatva, de a kellő távolság megtartásával siklott tova.

Már harmadizben tette meg az utat a pompás fogatsor, a tüzvérű állatok ugrándozásai daczára, a nélkül, hogy legkisebb baleset történt volna. Az egész császári család nagy kedvteléssel vett részt a mulatságban és kivált a herczegnők szemei és arczai ragyogtak az örömtől.

A hosszasabb körut közben a fogatok meg lehetős távolságra maradtak el egymástól, úgy, hogy a vonat utórésze, a kanyarodások miatt, nem láthatta az elöl menőket; sőt sokszor csak két három fogat állott egymás láttávolában.

A legelső fogat, melyet Czobor hajtott, melynek belső ülésén egyik udvarhölgygyel Erzsébet herczegnő ült, már a negyedik fordulót tette, midőn a Dunaág körüli bozótból valamely zaj által felriasztva, egy nyul ugrott a szán elé, melynek véletlen megjelenésére a lovak megbokrosodtak, a

könnyű szánat megkapták és az utról lecsapva, neki vágattak annak a bokros és csaltos erdőnek, mely a mai nagyon is civilizált Praterpark helyét azon időben elfoglalta.

A szán valami fatörzsökbe ütközve, nagyot dőcczent, úgy, hogy a nagy lökés következtében a baloldalon ülő s magát nagyon is kényelmes helyzetben találó udvarhölgy azonnal kiesett, ellenben Erzsébet főherczegnő erősen ragadta meg az ülés karját s helyén maradt, bár ijedten tekintett az uttalan uton tovaszáguldó lovakra.

Czobor, kinek figyelmét a neki vadult lovak most nagyon is igénybe vették, nem vette észre az udvarhölgy kiesését, sőt első pillanatban a főherczegnő kiáltását sem hallotta meg, teljes erejéből igyekezve lovai megfékezésén, hogy a fák és bokrok között alkalmas nyilasokat keressen és a szánt, az előtte oly nagyra becsült bennülővel együtt, a körutr újra visszavezethesse.

Lovait lassanként sikerült is annyira megfékezni, hogy azok erős karjainak engedelmeskedni kezdettek és erre Erzsébet herczegnő is fölemelkedett üléséből s jobbjával Czobor vállát érintve, az ijedelem bangján mondá:

— Gróf! Ön nem is vette észre, hogy az ez garde de damom, báró Stiglitzné, lemaradt a szánról!

— Csakhogy fenségednek nincsen semmi baja!
— felelt a körülményekhez képest egész nyugodtan Czobor — majd a következő fordulónál fölveszszük azt az asszonyt, kinek, miután nem magasról

esett, nem is történhetett valami nagy baja. Most csak az a feladat, hogy ebből a fa- és bokortömkelegből minél előbb kiérhessünk az utra.

A főherczegnő, Czobor szavai által megnyugtattva, visszahelyezkedett ülésébe és bámulattal nézte kocsisának ügyességét és erejét, miként tudja az őt sárkányt lassankint lecsillapítani, a fákat és bokrokat óvatosan kikerülni, minek sikeréhez az is hozzájárult, hogy a szán a hó nélküli avaron és felhalmozódott száraz faleveleken sokkal nehezebbé vált, mint a sikos szánuton. Bár még folyton az erdő sűrűjében kalandoztak, Erzsébet főherczegnő bemcsak visszanyerte lelke nyugalma, sőt szívét bizonyos kellemes érzelem melegítette föl, mintha jól esett volna neki, hogy élete és biztonsága e dőlczeg magyar ifjura van bízva, ki iránta való hódolatának már is annyi jelét adta. Ugy tetszett neki, mintha kíváncsi volna, hogy ez erdőben bolyongó utazás minél tovább tartson, és a csendes magány, melyet csak ritkán szakított meg egy-egy tovább röppenő madár, lelkét kellemes merengésbe ragadta.

Egészen más volt a hangulat a köruton. A második szán csakhamar elérte az első balesetének helyét, hol a Czobor szánjáról leesett udvarhölgy, kinek az ijedelmen kívül nem igen volt egyéb baja, a földről föltápáskodva, iszonyu jajveszékléshez fogott és az egész vonatot föltartóztatta.

A baleset hire, hogy Czobor szánját Erzsébet főherczegnővel a lovak az uttalan erdőbe ragadták, szánról-szánra, és szájról-szájra ment, míg végre eljutott magához e császárnéhoz is, kinek szánja

szintén megállt, de sem ő, sem az udvarhölgyek nem tudták, mit tegyenek rémültökben, a fiatal uri kocsisok pedig nem hagyhatták el fogataikat, nehogy esetleg még egy második baleset következzen be.

Erzsébet főherczegnő udvarhölgyét fölvelték az egyik szánra és ez előadása által természetesen még csak növelte a közrémületet.

— Felséges asszonyom, — mond végre a fiatal Eszterházy — az én lovaim elég nyugodt természetűek arra nézve, hogy biztosan megmaradjanak helyükön, ha valakinek, az udvarhölgyek közül, lesz annyi bátorsága, hogy a gyeplőt megtartsa. Én kifogom az első lovak egyikét és belovagolok az erdőbe a főherczegnőt fölkeresni.

— A gyeplőt megtartjuk magunk — mondja a császárné, a tervet helyeselve — ha egy nagy birodalom gyeplőit már több év óta tudjuk vezetni, ezt is csak eltartjuk valahogy.

Eszterházy átadta a gyeplőt és épen ostorhegyes lova kifogásával foglalkozott, midőn a császárné háta mögött Erzsébet főherczegnő kiáltása hangzott föl.

— Itt vagyunk, kedves mama és Istennek hála, nincsen semmi bajunk!

A következő pillanatban Czobor fogata egész nyugodtsággal a császárné szánja háta mögé ért; Eszterházy helyreigazította kifogott lovának szerszámaint, udvarhölgy helyet foglalt Erzsébet főherczegnő mellett s az egész szánkavonat, minden egyéb baleset nélkül visszahajtott, a Prater bejáratához, hol az udvari kocsik vártak rá.

Midőn Czobor, mint most a szánkaszorban utolsó, a Prater-Stern közepén álló udvari kocsisor közelébe megérkezett, hirtelen dobta oda reá váró kocsisának a gyeplőt, hogy maga emelhesse le ritka vendégét, kit még a ritkábban lelkesülő bécsiek is a «legszebb» herczegnőnek neveztek el.

Erzsébet herczegnő, most élete legszebb korában s a hideg s talán némi izgatottságtól kipirult arczczal, valóban oly tüneményeszerű szépség volt, minőt csak régi nagy művészek angyalcsoportot ábrázoló vásznain lehet találni. Az a finom bőr, mely a Habsburg-Lothringen család amugy is örök tulajdona, nála a tökély legmagasabb fokán volt meg, úgy, hogy a vér legkisebb játékát láthatóvá tette; atyjától a nemes arczelt, anyjától pedig a gyönyörű üde termetet öröklé, mely istennőket faragó görög szobrászoknak is mintául szolgálhattott volna.

Midőn hófehér prémmel szegélyezett sötétkek bársony bundáscájában könnyedén nehezkedett Czobor karjára és azok a szép sötétkek szemek mosolyogva függöttek az ifju tekinteten: Czobor megrezsent, mintha villámszikra érte volna és szemei csaknem elhomályosodtak e tündéri szépség láttára. Alig tudta elhebegni mentségét a bal-eset miatt.

— Bocsánat, főherczegnő, az ijedtségért, melyet kiállnia kellett; kérem, kegyeskedjek azt, legalább részben, az én ügyetlenségemen kívül, a véletlennek is tulajdonítani.

— Semmi szüksége önnek a bocsánatra, gróf

ur, — zengett a szép hercegnő édesen lágy hangja, — ellenkezőleg köszönettel tartozunk önnek, először e kedves multságért, mely ugyan sok áldozatába kerülhetett, másodszor pedig azért, hogy a kis bal-eset daczára ügyessége által épségünket, talán életünket mentette meg.

— Oh — mondja a gróf elragadtatással — milyen olcsó csere lenne az, ha fenséged életéért az enyémet adhatnám.

A főhercegnő arcán könnyü pir röppent át, mely azt mutatá, hogy utitársának fellángoló érzelmeit megértette, erre azonban természetesen nem lehetett felelni és így, midőn az udvari kocsihoz értek, egyszerű nyájassággal mondá :

— Ujból is köszönöm gróf; kis kalandunk daczára is igen jól mulattam.

Még egy leirhatlan nyájasságu pillantást vetett az ifjura; azután madárkönyöséggel ugrott be a nehéz udvari hintóba. Czobor a tüneményszerű szépségen felejtette tekintetét és azt az ügyetlenséget követte el, hogy a főhercegnő lepottyantott udvarhölgyéhez nemcsak bocsánatkérő szót nem intézett, hanem fölsegítését is az udvari legényre bizta; mit Stiglitz báróné sokáig orrolt is.

A hintósor elrobogott; de Czobor még mindig ott állott azon helyen, hol a hercegnő bucsut vett tőle s tekintete utána veszett a távozó hintónak, mintha azt remélné, hogy az a tünemény, mely most már álomszerűnek tetszett előtte, még egyszer megjelenik.

Az összeesküvés.

A grófot merengéséből a kis Báróczy verte föl, ki a bámuló tömeg közül néhány lépéssel mellette termett és mintha Czobor gondolatait kitalálta volna, tréfásan mondá:

— Hasztalan nézünk az eltűnt álmok után, gróf ur, ritkán szoktak azok visszafordulni!

— Ah, ön az Báróczy? — mondja fölrezenve a gróf, — nem hiába mondják, hogy ön a lángeszek közé tartozik; mert ime az ember gondolatját is kitalálja.

— No, erre ugyan nem nagy lángész kell, felel nevetve Báróczy, — mert Erzsébet főherczegnő oly tünemény, minő kevés lehet a világon; és ki ne óhajtana az ily szép tüneményt, még az utógondolatokat is kizárva, hosszasabban szemlélni maga előtt. Azonban nem ilyen ábrándos dolog bátorított fel arra, hogy a gróf urat édes merengéséből fölverjem, hanem egy egészen más természetű nagyszerű terv, melynek hőseül a gróf urat szemeltük ki.

— Ön egészen elrémit, barátom — mondja mosolyogva a gróf — mert egy olyan embernek, kinek hősi szerepe ma is oly gyengén sikerült, igen nehéz egy másodikra vállalkozni.

— Hohó! — felel élénken Báróczy — azt a kis balesetet érti a gróf ur, mely ügyességét még jobban kitünteté? Ma az egész Bécs csak a gróf ur tündéri hatalmáról beszél, és ami azt a kis nyulhistóriát illeti, az még csak növeli az ön hírnevét,

mert kevés az oly nagyság, melyet fényes pályájáról egy kis baleset el ne térítsen, de még kevesebb az olyan, ki hasonló balesetektől akkora ügyességgel vágja ki magát.

— Ön hizelgő — mond vidáman a gróf — de bókját nem veszem egyébnek vigasztalásnál. Ha a császárnő és főherczegnő megbocsátottak is, tudom, hogy a lepottyantott udvarhölgy sohasem fogja kudarczát elfelejteni.

— Esett az már nagyobbat is — modja nevetve Báróczy — és az ily természetű udvarhölgyek még örülnek, ha egy pár napig nevőket a hírszárnyára veszi. Benuök van ezekben Alkibiades hiusága, ki kész volt kutyáját is megcsonkitani, csakhogy egy napig arról beszéljen Athen.

— Hát hagyjuk ezt, kedves Báróczy, jöjjön velem, mig kocsisomnak a szükséges rendelet kiadom és pajtásaimtól bucsut veszek; azután együtt mehetünk be a városba gyalog, miután a kövezen szánkával menni úgy sem lenne kellemes. Utközben meghallgathatom ön tervét.

A gróf karon fogta Báróczyt és kocsisának kiadván rendeletét, a kis embert bemutatatta főrendű barátainak, kiktől bucsut vett s a József-város hosszú utcáján megindult Báróczyval.

— Most magunkra vagyunk és elmondhatja ön tervét, melynek érdemetlen hőisévé engemet szánt — mondja aztán, hogy a Pratercsillagról befordultak.

— Gróf ur — kezdi Báróczy — itt nem csekély ügyről van szó, valóságos összeesküvési terv az, miről beszélni akarok.

— Nonó, remélem nem politikáról van szó?
— felel élénken a gróf — mert én ahhoz kevésbé értek.

— Politika is, nem is, a hogy vesszük. Gróf ur bizonynyal értesült arról, hogy a nagy német költő, Lessing, körünkben mulat és terve, melyben a jelesebb osztrák irodalmi férfiak is résztvesznek, nem kisebb, mint az, hogy a francia színművészetet az udvartól kiszorítsa s helyére a nemzetit, a németet ültesse.

— Mit érdekel az engem? — kérdi idegenül a gróf.

— Mindjárt megmondom: nagy elvi kérdés az egész. Ha sikerül Bécsben a francia majmolás helyére a nemzetit emelni fel, szavát birom a legilletékesebb férfiaknak arra nézve, hogy a mi nemzeti nyelvünk sem lesz a német által fenyegetve hazánkban.

A gróf figyelni kezdett.

— S gondolja ön, hogy hazánk e tekintetben fenyegetve volna?

— A legnagyobb mértékben. Hazánk jövő uralkodója, József főherczeg, egy nyelvet akar uralkodóvá tenni az egész monarchiában és ez természetesen a német lenne.

— Sajátszerű gondolat — mondja elsötétült arcczal a gróf — hogyan lehet azt elképzelni valakinek, hogy a mi zsiros száju alföldi magyarjainkat németekké tegye?

— Biztosíthatom a gróf urat, hogy e kísérlet tervben van. József főherczeg nagylelkű, szabad

észjárásu férfiú, lelkében nincs más vágy, mint népeit szabadokká, műveltekké és boldogokká tenni és e tekintetben egészen II. Frigyes nyomdokain jár, nem is ismer korlátokat tervei keresztülvitelében, sőt éppen az a baj, hogy a különbséget, mely az ő országai és amazé között van, elismerni nem akarja. Föl akarja szabadítani a jobbágyságot, föltétlen szabadságot akar adni a hit dolgában, — de egyenlővé akarja tenni az egész monarchiát.

— És mily eszközökkel képzei ez utóbbit elérhetni ?

— Parancsszóval, határtalan hatalommal behozza a német nyelvet az összes iskolákba, egyöntetűvé és németté teszi az egész közigazgatást.

— És honnan tudja ön mindezt ? — kérdi a gróf.

— A legbiztosabb forrásból, a főherczeg legbensőbb embere szájából.

— És miként függ ez össze a bécsi francia színészettel ?

— Nagyon egyszerűen, szoros logikai láncban. A monarchia másik felében érvényre lesz juttatva a nemzetiségi nyelv, azok, kik 'ezt megtették, talán óvakodni fognak megkísérteni a monarchia másik felében annak ellenkezőjét elkövetni vagy követelni.

— Most már értem, csak azt nem tudom, hogyan jutok én be a crédóba és miő szerepet szántak önök e nagyszerű műveletben az én csekély személyemnek ?

—

— Azt is azonnal megérti, gróf ur. A francia színészet kiszorításának Bécsből, mint talán a gróf ur is értesült róla, leghatalmasabb akadálya egy mindenható egyéniség, ki bizonyos személyi okokból a francia színészek megtartásához feltétlenül ragaszkodik.

— Igen, igaz — mond mosolyogva a gróf — Kaunitz herczeg — ki halálosan szerelmes a kis Rozinába, a francia-olasz társaság primadonnájába.

— Nos, ha a gróf ur e fontos titoknak birtokában van — mondja Báróczy — akkor az összefüggést nem lesz nehéz kitalálni. Csak Rozinát kell a hatalmas herczeg kezéből kiragadni és a nagy miniszter rokonszenvének, a francia színészet iránt, vége van.

— De miként? Ily óriási fa ledöntéséhez nem fejsze, de még fűrész is hatalmas kell.

— Mi e hatalmas fűrész már felfedeztük, — mond élénken Báróczy. Kaunitz herczeg, igaz hogy hatalmas ur, de fősvény is, öreg is: azért nehéz elhinni, hogy Rozina kisasszony szivecskéjét a herczegi udvarló iránt egy fiatalabb és bőkezűbb udvarlónak meg ne lehetne ingatni.

És önök engem szántak e szerepre, — mondja mosolyogva a gróf. Ez mindenesetre hizelgő reám nézve; kivált ha önök elfogult véleménye a Rozina kisasszonyéval is találkozik.

— Arról nem lehet kételkedni; akkor vaknak kellene lenni a szép primadonnának.

— Csakhogy, édes barátom, — mond után-gondolva a gróf, — csakhogy reám nézve e szerep

éppen most végetlenül nehéz. Meggondolták-e önök, hogy az én összeütközésem a herczeggel könnyen kegyvesztetté tenne az udvar előtt, melynél csak nem rég voltam bemutatva?

— Az a legkisebb, gróf ur, — mondja rava-szul Báróczy. Legkisebb szükség sincsen arra, hogy a gróf ur nyíltan mint udvarló fellépjen. Csak annyit eszközöljen ki Rozinánál, hogy a herczeg pár izben zárt ajtókat találjon nála. Hozzuk meg, gróf ur ez áldozatot a halhatatlan Lessingnek.

— Megfontolom a dolgot — mondja a gróf — és értésére adom önnek az eredményt; rám nézve mindenesetre nehéz a szerep, nem külső, hanem lelkemben levő belső okok miatt.

E beszéd alatt már a belvárosba értek és Báróczy a siker reményével hagyta el a grófot.

A kis Rozina.

Midőn a francia porcellánfestészet lepkeszerűen könnyű női alakjait látjuk, hajlandók volnánk azt hinni, hogy azt csak az illető művész képzelete festette oda, — a valóságban nem létezik, pedig az a genre csakugyan meg van. látható Páris boulevardjain, vagy Olaszország nagyobb városainak korzóin, a mint képzelhetlenül könnyű lábacskaival tovább lebben, himes szárnyait kiterítve és élénk szemeivel jobbra-balra nézegetve, mint lepke, a nyári mező virágai után. Valósággal oly finom, oly törékenynek mutatkozó lény ez, mint amaz, mely a sevresi porcellánokon van festve, körülötte derűs verőfény, mely létföltétele; a legkisebb széllebbenés

tova ragadhatja, a vihar megöli és leteperi a sárba.

Ilyen alak volt a kis Rozina, a bécsi Burgszínház primadonnája is; még pedig mintakép a legjavából. Dus és fényes fekete haj, mely tojásdad arcát természetes göndörlüftökkel ékíté, könnyen domborodó keskeny homlok, a vastag szemöldök alatt finom metszésű és élénk tűzű fekete szemek, szobrászi finomsággal metszett fitos orrocsonk s majdnem kicsattanó picziny piros száj, mely fölött alig látható pelyhezet mutatkozik s ez alatt a gömbölyű állacsonk. A könnyű és mégis üdén fejlett termet s a csaknem gyermekéhez hasonló finom kezek és lábak, a könnyű lepkeszárnyyszerű öltözet mellett, — megtestesíték azt az eszményképet, melyet Párisban «szép Mignon»-nak szoktak nevezni.

A milyen a külső, olyan a belső is, örökké derült kedély, mely minden külső hatásnak enged, anélkül, hogy az mélyebb nyomokat hagyna maga után; sziv, mely képes minden vidám és nemes érzelemre, mely sokszor esik hibába, de bűnre képtelen, s melyet az első szenvedély megöl.

Ilyen volt Rozina.

Midőn a néhány körmőczi arany, melyet az ifju Czobor gróf amugy is nagy bőkezűséggel szokott osztogatni, Rozina felügyelőnőjének kezébe jutván, a kis tündér ajtait előtte felnyitotta, Rozina kisasszony sötétvörös török bársonypamlagáról felzökkenve, vidáman és a kandiság kifejezésével arcán, sietett új vendége elé.

A császárné nem rég kinevezett fiatal kama-

rása ép oly jól beszélt a franczia nyelvet, mint a németet vagy magyart; és így semmi akadály a nem volt a legélénkebb társalgásnak.

Czobor mindjárt az első szavaknál észrevette, hogy megjelenése, Rozina előtt, nem tett kedvezőtlen hatást; mi természetesen vele is hamar levetkezteté az első találkozás feszélyeit.

— Kedves kisasszony, — mondá — talán különösnek tűnhetik fel kegyed előtt, hogy ismeretlenül körébe merek tolakodni, de ha én ismeretlen vagyok is kegyed előtt, annál régibb ismerős kegyed én előttem. Ki az Bécsben, ki a szép Rczinát ne ismerne; bájos hangján el ne andalodott volna és titokban hódolatát ne rakná picziny lábai elé. Az a vágy, hogy kegyedet közélről és színről-szinre láthassa, bizonyosan ezekben támadt már; de hiányzik a bátorság, mit nem is lehet csodálni; miután kegyedet, ép úgy mint a mesebeli tündérek kastélyát, hétfejű sárkányok, oroszlánok és isten tudja minő szörnyetegek őrzik. És csakugyan az én vakmerőségemet is, hogy ide belépni mertem, csak azon hódolatnak nagy mértéke fejti meg, melylyel első szinpadunk hatalmas királynője iránt viseltetem.

— Valóban? — kérdi zengzetes hangján és mosolyogva a kis diva — én nem is tudtam, hogy oly jól — és másokra nézve oly veszélyesen vagyok őrizve.

— Azon csodálkozom — mondja a gróf, kinek a szép Rozina maga mellett a kereveten mutatott helyet — mert hiszen tudhatná kegyed, hogy a kinek oly hatalmas pártfogója van, kinek az

osztrák főváros minden rendőri közege szolgálatára áll, ha föllép, nagy veszélyeknek teszi ki magát: talán nagyobbaknak, mint a minőkben Dániel volt az oroszlánok barlangjában. Százan és ezren lehetnek olyanok, kik dobogó szívvvel és forró sóhajokkal kísérik hazatérő hintóját és lakása előtt elmenve, epedve tekintenek föl ablakaira: de hódolatuk ezen túl alig terjedhet, mert tudják, hogy az, ki kegyedet őrizi, egy százkezü Briarius, ki az első merész lépésért megfojtással fenyeget.

— Ah, ah! — kiált fel nevetve a szép Rozina — ön egészen elrémit; hiszen én e szerint valóságos fogoly vagyok!

— Nincs az különben. A szinpadon királyné, kinek lábaihoz szabad koszoruinkat dobni; kiért taps közben darabokra szaggathatjuk keztyűinket; de lakása előtt szent borzalommal kell elhaladnunk.

— Ön bizonycs kellemetlen érzést költ fel bennem e leirással — mondja kissé komolyabban a szép diva — de egyszersmind nagyobb önérzetre is bátorít. Szerencsére — teszi utána hamiskás mosolylyal — az én szörnyetegeim csakis lakásomat tarthatják ily ostromállapotban, de szívemet, mely fölött nem uralkodnak, szabadon hagyják.

— Valóban? — mondja kellemes meglepetéssel a gróf — ha ez igaz, akkor a Pandora-szelenczéjében, melyből oly sok vészedelemes és ártó anyag rohant ki, mégis megmaradt számomra az egyetlen kedvező tartalom: — a remény. Engedje meg kegyed, hogy ennek birtokában boldogabbnak érezzem magamat a többieknél, kiket kedves szavai

erre sem jogositottak föl és küzdelemre merjek szállni azokkal a szörnyetegekkel, melyek a közleledők életét fenyegetik.

A szép Rozina arcza e nyilatkozatra egészen kiderült; nyájas és behizelgő hangon mondá:

— Engedélyt kell adnom arra, kedves gróf, annyival is inkább, mert mi türés-tagadás benne, de folytonosan csak egy öreg ur arczát látni — legyen az bármily hatalmas — egy kissé untatja az embert. Azt is be kell vallanom, hogy ha a gróf ur csakugyan vállalkozik e küzdelemre: az egy kis érdeket fog nyújtani az én egyhangu életemnek. De azután kikötöm, hogy a továbbit a küzdelem bátorságától teszem függővé; mert csak ez győzhet meg arról, hogy e küzdelemre önt nemcsak könnyű főuri szeszély, hanem valamivel többecske bátorítja fel.

— Ha tudná kegyed, szép Rozina, hogy már ez első merész lépésem kegyed «nagy urával» szemben, minő veszélyeket rejt méhében reám nézve, aligha beszélhetne így. Én az udvarnál vagyok, pályám elején; s talán kegyeden kívül az egész Bécs tudja, hogy a herczeg és a császárné kegye és annak elvesztése csaknem teljesen egyértelmű. Azonban ne higgye, hogy mindez engem visszariaszson bárminő áldozattól; mert egy kilátásba helyezett remény engem nemhogy visszariasztana bármely küzdelemtől, hanem fokozni fogja bátorságomat. Hála isten, független ember vagyok s mindazt, amivel bírok, e picziny kéz egyetlen érintéseért mérlegbe dobhatom.

— E picziny kéz, mint ön nevezé, — mondja

édesen mosolyogva Rozina, miközben kezét a grófnak nyújtá — ime itt van ; én az ön pártjára állok ; mert szívem a gyengébb felé vonz ; kíséreljük meg együtt megküzdeni szörnyetegünkkel !

A gróf örömtől ragyogó arczczal emelte a kis kezét ajkaihoz ; miközben Rozina fölemelkedett ülőhelyéről és élénken mondá :

— Tehát a legközelebbi viziontlátásra ! most bocsásson meg, mert mesterem rögtön itt lesz és ma esti szerepemet kell betanulnom.

A gróf kalapját vette és eltávozott. Tulon tul meglehetett elégedve az első látogatás eredményével ; sőt ha az igazat meg akarta magának vallani, kissé soknak is találta azt. Az áldozatot, melyet esetleg a kitűzött tervért hoznia kellett, nem sajnálta ; de megijedt, hogy a kis diva szívében tul talál lőni a czélon ; mig másfelől lelkében szemrehányást érzett, hogy játszik a tüzzel, melynek minden szikrája egy távcli, talán soha el nem érhető eszménykép felé pattogott ; és képzeletében kherubint vélt látni a lángoló karddal, mely őt csinje miatt végleg eltiltja még közeledéstől is a paradicsomhoz . . .

Kaunitz herczeg.

Ha a Burgnak nagybotu ölmagas kapusa a Kaunitz nevet mindenkor erélyesen hangsulyozva kibocsátotta a száján : lett olyan lőtásfutás a császári palotában, mintha valami udvari ünnepélyhez készülnének, vagy valami szerencsétlen hír érkezett volna. Egyik udvari legény a másiknak, egyik teremőr vagy ajtónálló a másik ajtónállónak, vagy

teremőrnek adta át a szót; lázas sietséggel rohant mindenki az esetleg nyitva felejtett ajtókhöz, vagy ablakokhoz; még a császárné maga is sietett esetleg nyitva hagyott ablakait betenni, ha az élő telegrafvonal jelezte kedves és hatalmas miniszterének érkezését. Ez a sürgető elzárkózás pedig azért történt, mivel Kaunitz herczeg, ki a világon a legkényesebb természetű emberek közé tartozott, sőt bőre finomságánál és nőies alkotásánál fogva már a természettől annak volt teremtvé: iszonyu ellenszenvvel és irtózással viseltetett minden légváltozás iránt és hogy magát lehetőleg mindig egyenlő fokú légkörben tartsa, még kocsiájában is öt-hat különböző vastagságu kabátot és nyakravalót hordott magával és azokat, a szerint a mint hideget vagy meleget érzett, folyton cserélgeté. Betegségről vagy halálról beszélni ő előtte, csaknem egyértelmű volt a kegyvesztéssel; a ragályoktól pedig annyira irtózott, hogy közvetlenül átnyujtva, semmit sem szokott kézbe venni.*)

E kényes természetű, férfiatlan-férfiu kormányozta az időben nemcsak Mária Terézia országait: de vezetője volt részben az egész európai politikának.

Külsőleg, úgy mint belsőleg is a legfinomabb szervezetű ember; finom tapintattal birt mindenmű érintkezésében, éles eszü volt a tervezésekben; gunynyal verte meg elleneit és kivált ha a közügy érdeke saját érdekével is összevágott, gyors volt a kivitelben is.

*) Hormayr: «Österreichischer Plutarch».

Igy ment a kis termetű, de hatalmas miniszter ezuttal is végig a termeken, hol mindenki a legmélyebb bókkal fogadta ; az ajtószárnyak mintegy látatlan kéz által fölpattantak előtte és maga a császárné is felállott íróasztalától, midőn Kaunitz herczeg a nagybecsű történelmi gobelinszőnyegekkel bevont dolgozó szobájába belépett.

— Kedves herczegem — mond a császárné, kezét a herczeg elé nyujtva, melyet ez tiszteletteljesen megcsókolt — ön bizonyosan nagyfontosságú ügyben fárasztja magát hozzánk, mit annyival is nagyobbra veszünk, mivel tudomásunk szerint még ma reggel kissé roszul érezte ön magát. Üljön le, kérem és adja elő kívánságát.

— Ah felség — mondja mély bókkal a herczeg, mely után egy merev támlájú aranyozott karszéken a császárnéval szemben helyet foglalt — valóban nagy kegy, hogy felséged magas figyelmét ennyire kiterjeszti.

— Minden reggel értesülést szerzek családom minden tagjának egészségi állapotáról és ön bizonynyal megengedi, hogy önt is azok közé számítsam, kik legkedvesebbek előtttem.

— A legmélyebb halával fogadom, felséges aszszonyom, mert ez a legmagasabb kegy, melyet uralkodó alattvalója irányában tanusithat. Csak egy kis migraine volt az egész, melyet boszuságom okozott épez azon ügyben, melylyel felségednek ezuttal alkalmatlankodni bátor vagyok.

— Ah, tehát mégis valami nagyon fontos ügy ?

— Nem országos ugyan, de azért elég fontos,

az udvari színház kérdése ez ; mert felséged magas elhatározása értelmében a francia-olasz társaság vezetőjével Alflisioval a szerződést ugyan megkötöttük, de egyrészt ez az ur nem annyira megbízható, hogy minden ellenőrzés nélkül reá hagyhatnók az ügy vezetését, míg másfelől Lessing ur, ki felséged előtt is be akarja magát mutatni s kinek, mint hirneves írónak, egész Németországon nagy befolyása van, mint hallom, bizonyos mozgalmat indított meg arra nézve, hogy a francia társaságot Bécs szinpadairól kiszorítsa, mi azt hiszem, sem felségednek, sem a magas udvarnak nem lenne tetszésére.

A császárné arcza elkomolyodott.

— Mi az elsőt illeti — mond — az semmi esetre nincs ellenünk, hogy e fölött az erkölcsileg megglehetősen rossz hírű társulat fölött valami tisztességes ember a mi részünkről felvigyázatot gyakoroljon ; de sohasem lehet arról szó, hogy ez akár az ön, akár gróf Starhenberg nevével hozassék kapcsolatba, mert ez a két név sokkal tiszteltebb és kedveltebb előttem, hogysem azon legselejtesebbel vegyitsem össze, mely csak monarchiámban létezik*.)

A hatalmas miniszter szemöldeit összevonta, mi nála a nemtetszést jelezte, de azután hirtelen összeszedte magát s hogy az érdekeltség gyanuját elhárítsa magáról, hódolatteljesen mondá :

— A legnagyobb hálával fogadom felségednek eme kiméletes nyilatkozatát ; magam sem gondol-

*) Mária Terézia saját szavai. (Arneth.)

tam arra, hogy egy szintársulat felügyeletét az állam valamelyik minisztere vegye át: azt hiszem, felséged maga is megnyugszik az általam kinézett egyén személyében, ki minden tekintetben biztosítékot nyújt és ki nem más, mint az erkölcsiség fedhetlen és mégis műértő gróf Koháry János.

— Jól van, — mond a császárné rövid gondolkodás után, — ez tehát el lenne közöttünk intézve. A mi a másik ügyet, Lessing ur fellépését illeti, mi ugyan meglehetősen egy értelemben vagyunk vele és a francia társulathoz erkölcsi selejtessége miatt nem nagyon ragaszkodunk, azonban sohasem szerettük, ha idegen emberek vezérszerpet akarnak játszani országainkban, mert az mindenkor gyanus, vagy legalább is szegénységi bizonyítvány, ha a gyeplőt nem hazafiak kezébe adjuk. És ha ama tekintélynél fogva, melyet Lessing ur külföldön kivivott magának, kénytelenek is lennénk őt elfogadni, legyen meggyőződve ön, hogy ez elvünket neki értésére fogjuk adni; és a francia színeszek ügyét csak akkor döntjük el, midőn azok elejtésébe a mi embereink is belenyugosznak; vagy — teszi szigorubban hozzá — ha erkölcsi tekintetben oda sülyednek, hogy ezt megtenni kénytelenek leszünk.

A herczeg, mint látszék, meg volt elégedve az e kérdésekben elért eredménnyel, sőt örült a császárné beszéde utóbbi fordulatának, melyhez a szíven viselt kérdés folytatását kapcsolhatta.

— A szintársulat erkölcsi helyzete, felséges asszonyom — folytatja — nekünk, az ország kor-

mányának is szivünkön fekszik ; és épen emlékeztetnek felséged szavai arra, mit különben talán elfeledtem volna, hogy a milyen üdítőleg hathat művészi tekintetben a társulat bécsi szereplése, erkölcsi hatása metelyét egyre közelebb hozza ugyancsak felséged udvarához. Azt talán felséged is méltóztatik tudni, hogy én valóban csak erkölcsi szempontból igyekeztem pártfogói szerepet játszani a társulat egy pár kitünőbb egyéne fölött, hogy megóva őket a nélkülözésektől, az erkölcsi sülyedés metelyéből kimentsem ?

— Tudom, — mond a császárnő nem minden guny nélkül — e tekintethen talán tovább is ment ön, mintsem az illetők érdemelnék ?

— Nos, — folytatá a herczeg, a csipős megjegyzést nem hallottá téve — most akad egy, felséged udvarának fiatal lövagjai közül, ki e pártfogást sokkal nagyobb mértékben és talán kevesebb önzetlenséggel gyakorolja.

— És ki az, ha szabad tudnom ? — kérde a császárné szigoruan.

— Felséged előtt nem lehet egyikünknek sem titka, — mond mély bókkal a miniszter — az új pártfogó nem más, mint felséged kedvencz kamarása, gróf Czobor József, ki egészen jó uton van arra nézve, hogy ősei dus vagyonát ilyes czélokra pazarolja el.

— Czobor József ? — kérde meglepetve a császárné — és biztos ön e dolog felől ?

— Kérdeztesse meg felséged Bécs legelső ékszerárusait, kiknek kirakatait az ifju kamarás ur legdrágább ékszereitől fosztá meg.

A császárne arcza egészen vörös lett, mi nála a legnagyobb harag jele volt.

— Ez annál nagyobb hálátlanság a fiatal ur részéről, mivel édes atyja érdemei és a nádor ajánlatánál fogva ez ifju embert csaknem gyermekünknek tekintettük és mondhatni családunk körébe emeltük föl. Intézkedni fogunk, hogy azon pár hóig, meddig az opera-saison tart, távol legyen fővárosunktól.

A herczeg teljesen meg volt elégedve az eredménnyel ; azért fölkelve székéről, mely felsóhajtással mondá :

— Ha felséged egyebet nem parancsol . . .

— Ha önnek nincs egyéb előterjeszteni valója, — mond a császárné — intézkedjék megállapodásunk értelmében ; mi a részünkről szükségest eligazítjuk. Valamelyik udvarnok által küldesse ön hozzánk Czobor kamarást.

A herczeg bucsut vett ; teljesíté a császárné parancsát s kocsijához érve egy második felső kabátot vont kék selyem frakkja fölé, nehogy az örvendetes fölindulástól hevitve, magát meghűtse.

Az udvari estélyen.

A fényes tükörterem, mely a bécsi császári palotának még ma is fődiszét képezi, nyüzsgött a kereszttekkel rakott mellü diplomata, fő- és alsóbb-rangu katonatisztek és a főváros legelőkelőbb nőinek százféle szint és fényt szikráztató tömegétől. Egy-egy híres diplomata vagy hadvezér körül, minő Kaunitz herczeg vagy Laudon, egész csoportok ala-

kultak mint az ég planétái körül az apróbb holdacsókák.

Azt a hosszú utczasort, melyet a magyar gárda képezett, a belső szobákban az udvaroncok és kamarások sora egészítette ki, kik két termen keresztül szintén sorfalat képeztek, várva a császári család megérkezését.

Most a harmadik terem ajtaja egyszerre fölnyílt s elől a főudvarmester jelent meg, ezüst gombos pálczájával, melyet figyelmeztető kopogással ütött a terem fényes padlójához. Utána az udvaroncok hosszú sora következett és egy nagyobb közzel Ferencz császár karján a császárnéval s a főherczegek és főherczegnők hosszú sora párosával.

Midőn a császárné a kamarások sorfalához ért, pillanatra megállt az ifju Czobor előtt s kemény hangon mondá :

— Ugy halljuk, gróf, hogy jószágainak rendtelensége nagy mértékben igényli lemenetelét Magyarországba. Hat heti szabadságot adunk önnek, melyet már holnap megkezdhet.

E hideg parancsszavak után, egy még hidegebb tekintet következett ; s midőn a szoborra vált ifjunak eszébe jutott e parancsszóra meghajolni, a császárné már a második terem ajtajaig ért.

Czobor, mint villámsujtott, mozdulatlanul állott helyén, de még alig tudá magát valamennyire összeszedni, midőn Erzsébet főherczegnő haladt el előtte és alig hallható hangon, de mintegy szemrehányó tekintettel ejté ki e pár szót :

— Haj, a szép Rozináért !

Czobor szemei előtt összezavarodott a fényes terem minden világa; szédület fogta el a kettős csapásra, mely szívét érte és csak ifju erejének köszönheté, hogy a szükséges időig, míg az udvar utolsó tagja is elvonult, meg tudott állani helyén. A mint azután a sorfal szétoszlott, hogy hivatása szerint, részben a szükséges tennivalókat teljesítse, az esti szolgálatban részt nem vevők pedig, hogy bevegyüljenek a fényes estély élvezetébe: Czobor az egyik ablakközben álló székre rogyott s fejét két kezébe hajtva, átadta magát kedvezőtlen helyzete benyomásainak. A császárné és főherczegnő néhány szavából mindent megértett. Most már tudta, hogy a hatalmas miniszter beárulta őt a császárné előtt, hogy Rozináért kell elhagynia az udvart, mi egyértelmű volt a kegyvesztéssel, de sokkal inkább fájtak neki Erzsébet főherczegnő szavai, melyek vádként hangzottak, lesújtó vádként, habár rejlett bennök némi vigasztalás, a mennyiben a főherczegnő iránta való érdekeltségét is tanusíták.

Néhány perczig szomorú töprengésbe merült, de nem talált semmi kivezető utat lealázó helyzetéből, mely őt a császárné, de különösen a főherczegnő előtt a megvetés kétségbeesésének örvényébe látszott sodorni.

— Ezen segíteni kell minden áron — suttogá maga elé — de miként? A császárné parancsszavai nem engednek semmi mentséget, a főherczegnő szemrehányása kizár minden reményt!

Néhány percznyi töprengés után, végre egy eszme villant meg lelke előtt, mely által leg-

alább a főhercegnő lealázó gyanuját vélte elháríthatni.

Hirtelen felszökött helyéből és a nagy terem felé sietett, melynek belső ajtajánál még ott állott a gárdisták csoportja. Szerencséjére azok, kikre szüksége volt, Bessenyei és Báróczy, nem tartoztak ez est szolgálattelvői közé és épen kiváltak a sorfal közül, hogy maguk is részt vegyenek az estély szórakozásaiban. Megszólítá őket és visszavezeté a kamarási terembe, mely már csaknem üresen állott.

— Barátim, — mondá, a mint a két gárdistát a korábban elfoglalt ablakmélyedésbe vonta — az általatok sürgetett Rozina-csiny miatt, melyet valaki — és könnyű kitalálni, hogy ki — a császárnő előtt beárult, én, ugyszólván, kegyvesztetté lettem az udvar előtt. Csak ezelőtt néhány percczel adta ki ő felsége a parancsot, hogy további rendeleteig jószágaimra távozzam. Ez már maga is elég nagy csapás reám nézve; mert a császárnő kegye drága kincs előttem, de van ennél egy sokkal kedvezőtlenebb csapás reám nézve, melyet, ha lehet, még ma okvetlenül el kell háritanunk. A Rozina-féle csinyt nemcsak a császárné tudja, hanem a család többi tagja is; s ezek közt különösen egy, kinek jó véleménye még a császárnée fölött is áll előttem. Kérlek, ne magyarázzátok félre szavaimat, vannak örült, reménytelen remények, földöntuli álmok, melyekért odadobjuk nemcsak anyagi létünk minden eszközét, hanem mennybéli üdvösségünket is örömmel áldoznók fel. Az, a kiről én beszélek s meglehet, maga a császárné is, ki előtt, miután a vád

nem nyílt, nyílt mentségnek helye szintugy nincsen, — nem tudja azt, hogy Rozina iránt szenvedett rokonszenvem csak egy általatok kigondolt hazafias csiny: ellenben azt hiszik, hogy vagy könnyelműség, vagy komolyan nyilatkozott érzelem, melyek mindenike bélyegző reám nézve. Érzem, hogy e vád lealázó súlya alatt, nem volnék képes tovább élni. Azért arra kérlek fel benneteket, hogy még ez estély alatt juttassátok valahogy a valót az illetőnek tudomására.

— Kiről van szó? — kérdé komolyan Báróczy. Nekünk, kik téged e bajba beugrattunk, nemcsak baráti, de becsületbeli kötelességünk is kívánatodnak a lehetőség határáig megfelelni.

— Az a magas hölgy, — mond szomoru hangon a gróf, — kinek jó véleménye előttem mindeneké fölött áll, Erzsébet főherczegnő.

— Ah! — kiált fel a két gárdista egyszerre — s mondhatni a szájalom hangján, mert e név a dús gazdag grófnak egész szerencsétlenségét egyszerre leleplezte előttük, tehát a legszebb herczegnő.

— A legszebb herczegnő a monarchiában, mormogja erős hangján Bessenyei.

— Az egész Európában talán, — szekundált Báróczy.

— Az egész világon! — mondja egy sóhajjal Czobor, — de hát tehetek én arról, hogy isten után még egy bálványkép tűnt fel előttem, kit imádok reménytelenül, örülten? Számítok barátságtokra, hogy e leleplezést titokban tartjátok és boldogtalan hódolatokat nevetség tárgyává nem teszitek.

— Kezet reá! — mond Báróczy, jobbát Czobornak nyujtva, — titkod olyan előttünk, mintha a sirba ástad volna.

— Becsületszavunkat reá! — mond komolyan Bessenyei.

— Egyébiránt — mond kis fontolgatás után a vérmesebb természetű Báróczy, — e szenvedély nem is oly örületes, mint a minőnek első pillanatra látszik. Egy magyar főúr, igaz, hogy erdélyi fejedelem, Báthori Zsigmond, osztrák főherczegnőt kapott nőül; s Bethlen Gábor, ha nem válogatós, szintén kaphatott volna. Azután császárnénknak, Istennek hála, oly sok leánya van, hogy bizony, nagy kérdés, ha akad-e mindegyik mellé egy-egy uralkodó.

— Kérlek, ne beszéljünk erről — mond Czobor fájdalmasan — annyira örült nem vagyok, hogy ábrándjaimat ily messze fűzzem, elég nekem, ha imádott bálványomnak csak közelében élhetek és jó véleményét megtarthatom.

— Hát térjünk a dologra — mond Bessenyei — miként képzeled, kedves grótom, hogy a főherczegnővel a dolog valódi állását tudathassuk?

— Mondjuk meg egyenesen neki, vagy intézünk hozzá egy felvilágosító iratot.

— Ah, nem, nem! — mondja Czobor — erre egyikre sincs sem idő, sem alkalom, de tiltja is a magas hölgynek méltósága. Nézetem szerint a dolognak egyetlen módja, ha őt valahogy megközelítitek és például tánczszünet közben figyelmét egy pár hangosobb szóval felköltve, egymásnak úgy adjátok meg a felvilágosítást, hogy ő is meghallja.

— Természetes — mondja Báróczy — ez a leghelyesebb út. A táncz már ugyis megindult, mi bemegyünk s megragadjuk az első alkalmat, hogy a főherczegnőhöz férközhessünk.

—

A pompás tükörteremben, épen mint ma a francia négyesben szokás, hosszában állottak fel a tánczos párok és ilyenkor, míg a menet egészen mozgásba jöhetett, a helyben állók társalkodhattak egymással.

Egy ily tánczszünetet használtak fel Báróczy és Bessenyei, kik a tömeg között a főherczegnő háta mögé furakodtak, ki épen Chablais herczeggel a császár unokaöccsével tánczolt.

A főherczegnő nem vette észre a gárdistákat és nem is figyelt reájok mindaddig, míg beszédjök Czoborra nem fordult.

— Hallottad, mi történt a mi kedves grófunkkal, Czoborral? — kérdi Bessenyei azon a dörgő hangon, melyet az egész udvarnál már annyira ismertek, hogy az idegesebb dámák csaknem görcsöket kaptak tőle, ha hallották, valami különös átható rezgése volt annak, mely még akkor is tulnon-tul rezgeté meg a fülhártyát, ha — mint például most — s u t t o g o t t.

— Nem én — mondja tettetve Báróczy — csak reménylem, nem valami kellemetlenség?

— A legnagyobb, mi udvari kamarást érhet: ő felsége a császárné kegyének elvesztése.

— És miért? ha szabad tudni, — kérdi élén-

ken Báróczy, még inkább közeledve a főherczegnő háta mögé.

— A kis Rozináért, vagy tulajdonképen mi érettünk; mert e csinyjét valaki besugta ő felségének, úgy tüntetve fel a dolgot, mintha Czobor halálosan szerelmes lenne a kis primadonnába.

— Szörnyűség! — fel Báróczy — és senki sincs, a ki ő felségének a valót fölfedezze? A ki elmondja, hogy a gróf és tulajdonképen a mi csinyünk épen azt czélozza, hogy a magas ur pártfogását a francia társaság elveszítse és Bécsből el legyen távolítva?

— Mit gondolsz — kérdi Bessenyei — nem volt-e veszedelmes a grófra nézve, a tüzzel játszani, s nem történhetett-e, hogy valóban beleszeressen a kis Rozinába?

— Hogy Rozina nem szeretett-e bele a grófba, arról nem kezeskedem, — felel Báróczy — de a mi grófunk ábrándozó szívét ismerem, mely mindig elérhetlen álmak után kapkod és — folytatja nyomatékosan — a könnyen elérhető épen megveti, — arról fejemmel kezeskedem.

— Akkor a mi szegény grófunknak sokba került a mi hazafias tréfánk, mert még viszontszolgáltatot sem nyert áldozatai fejében, — mondá Bessenyei sajnálkozva.

Báróczy az egész párbeszéd alatt figyelemmel kísérte főherczegnő kedves arczát és lehet, hogy csak képzelte, de úgy tetszett neki, mintha az kissé komoly, merengő állapotából egyre derültebbé válnék; úgy, hogy midőn a tánczban megindulás sora

reá következett, oly vidám és könnyű léptekkel lejtett tova, mit a klasszikus görög képzelet felséges Dianája.

— Vajjon hallotta-e, a mit beszéltünk? — mormogta Bessenyei, miközben barátjával együtt tovább vonult előbbeni állóhelyéről

— Oh, te szívek világában együgyű Herakles? Hát így ismered te az asszonyi természetet? — mondja vidáman Báróczy. Fejemet merem reá tenni, hogy utolsó szóig mindent meghallott: mert a nő, legyen bármily magas állásu, kíváncsi természeténél fogva szereti az újdonságokat, a pletykát, — még akkor is, ha azok az egyének, kikről szó van, egyáltalában közelebbről nem érdeklik. Én figyeltem a mi tündérszép királyleányunkra s mondhatom neked, hogy csupa fül volt s beszélgetésünket nemcsak hallotta, — már hogy is ne hallaná meg a te dörögő és az én éles hangomat, — hanem egyszersmind teljesen célhoz jutottunk párbeszédünkkel. Siessünk ez örömhirt a mi szegény grófunknak megvinni! . .

— Éz ugyan nem orvosolja meg teljesen az ő baját, — mondja Bessenyei, — mert ő felsége kiadott parancsát nehezen fogja visszavonni, de beszédünk közben eszembe jutott valami, a mivel, azt hiszem, kitüzött célunkat elérjük és akkor az ő mielőbbi visszatérésének sem lesz semmi akadálya.

A két barát fölkereste Czobor grófot és előadásuk nagyon megvigasztalta a levert ifju embert. Bessenyei még azt is hozzá tette e vigasztaló felvilágosításhoz, hogy egy gondolata támadt, mely

által reményli, hogy eredeti céljokat minden nagyobb áldozat nélkül el fogják érni; de tervét barátai sürgetésére sem árulta el.

— Az én tervem eredménye — mond mosolyogva — lélektani tanulmányon alapul ugyan, de miután sikeréről még nem vagyok egészen biztos, még nektek sem mondhatom el azt.

Czobort barátainak közbelépése meglehetősen megnyugtatta; de sokkal megnyugtatóbb volt reá nézve az, hogy midőn a császári család a szokott szertartásos rendben visszavonult, Erzsébet főherczegnő szemei most, midőn újból elvonult előtte, nem a bejövetelkor tapasztalt gunyos kifejezéssel, hanem bizonyos résztvevő sajnálattal nyugodtak meg rajta, mely az ifju szívében hánykódó vihart képes volt lecsendesíteni.

Bessenyei merénylete.

Czobor sokkal jobban ismerte a császárné természetét, mely az erkölcsi kérdésekben kérlelhetetlen volt, hogysem parancsát meg merte volna szegni; azért még kora reggel megtette előkészületeit; elbucsuzott barátaitól s legközelebbi jószágára, a morva határon fekvő Gödingre még ugyanaz nap elutazott.

Bessenyei azzal vált el a gróftól, hogy most már a közös terv kivitelét az ő természetes vállaira veszi és terve kiviteléhez csakugyan még aznap hozzáfogott. Jól tudta, mert közhír volt a fővárosban, hogy a legveszélyesebb himlőragály itt-ott már felütötte vészes tanyáját; az is köztudomásu dolog

volt, hogy Kaunitz herczeg semmitől sem irtózik jobban, mint éppen ez arczot elrutító betegségtől; arra pedig teljes bizonyossággal számithatott, hogy a hatalmas miniszter, miután az akadály, mely miatt a kis Rozina hidegségét éreznie kellett, utjából előn gördítve, a legközelebbi alkalmat fel fogja használni, hogy előbbi uralmát, a szép Rozina szívében, újra elfoglalja. Erre építette tervét.

Tudta, hogy a herczeg az esti órákat szokta ilyen kényesebb természetű kocsikázásokra és látogatásokra használni, azért a mint a nap lehanyatlott, kémszemlére indult a Graben-en, hol Rozina lakott és oly pillanatban, midőn a járókelők nem háborgatták, jókora iratot huzott ki dolmányából és annak hátulsó beiratlan oldalát valami ragasztó-folyadékkal hirtelen leöntve, a lapot a kapu ajtaja fölé ragasztá. Midőn ez megtörtént, az óriási természetű férfit maga is mosolyogva állott meg felragasztott táblája előtt, melyre ökölnyi fekete betűkkel volt írva:

E HÁZBAN HIMLŐS BETEGEK VANNAK.

De még mindig félt attól, hogy plakátját a herczeg figyelmen kívül fogja helyezni; és azért föltette magában, hogy a látogató megérkeztéig, ott fog sétálni a kapu előtt, hogy a magas vendég figyelmét, ki ily kirándulásokra bérkocsit és egyszerű polgári öltözetet használt, minden áron a kapu föliratára vonja.

Nem sokáig kellett várakoznia, mert a herczeg bérkocsija néhány percz múlva megállt a Ro-

zina lakása előtt. Ekkor Bessenyei a bejárat elé lépett és mintha a felirat csak most keltette volna fel figyelmét, megállva a lámpa fényénél, roppant dörgő hangjával kezdé betűzgetni a felirat szavait :

«E ház-ban him-lős bete-gek van-nak!»

A mint azután észrevette, hogy szavai a herczeg figyelmét a felíratra vonták, mint érdektelen sétáló, ki a felírat olvasásával kíváncsiságát kielégítette, nyugodtan és a nélkül, hogy a herczeget észrevenni látszanék, odább sétált.

De az utca sarkánál megállott és jól látta, hogy a herczeg szintén elolvassa a fölíratot; mire azután, mintha valami veszett eb harapta volna meg, reá kiáltott bérkocsisára :

— Haza, haza! — s azzal rémülten ugrott be a kocsi ajtaján.

— No, ez pompásan sikerült! És az, mire Czobor ezreket költött, nekem nem került többbe, egy máriásnál — dörmögé magában, csaknem hahotázva örömében; azután sietett a nagy «Stibli-be, hogy a fényes eredményt elbeszélje barátainak.

Természetes, hogy a szép Rozina a kapuja előtt Bessenyei által elkövetett csinyről semmit sem tudott, és elcsodálkozott rajta, midőn ablakából észrevette, hogy a jól ismert herczegi bérkocsi nagy sebességgel megfordul és elvágtat lakása elől. Rozina dicséretére azonban meg kell vallanunk, hogy a herczeg meg nem jelenése egyáltalában nem okozott neki szívfájdalmakat, habár annak rögtöni visszavonulását nem is tudta megfejteni; sokkal

nagyobb baja volt a szép Rozinának azzal, hogy Czobort egész este hiába várta; eljött az éjfel, el a hajnal is: míg elvégre az epedve várakozó kimerülten és kisírt szemekkel vetette magát párnáira; — de szemeire még ekkor sem jött üdítő álom; lelkének hánykolódása a testet sem engedte pihenni, s midőn a nap első sugarai szobájába sütöttek, hirtelen felugrott és tükre elé sietett, hol a halvány és beesett alakban alig tudott magára ismerni többé.

Egy szóval Rozina a szó szoros értelmében szenvedélyesen beleszeretett az ifju grófba, és most is első dolga volt, hogy a szobaleányát egy illatos rózsaszin levélkével, mely a tegnapi kimaradásért szemrehányásokat tartalmazott, Czobor szállására küldje.

Mihelyt ez megtörtént, valamivel nyugodtabban fogott öltözködéséhez, mert meg volt róla győződve, hogy a kimaradás kétségtelen fontos okait a gróf egy reggeli látogatásban fogja elmondani; de meny nyire le volt verve, midőn megbizottját, kezében a küldött levéllel látta visszatérni, azon szomorú tudósítással, hogy a gróf, bizonytalan hosszúságu időre, jószágára, Gödingre utazott el.

Ez nagy csapás volt, mely szerelmét és hiúságát egyaránt sértette. Tehát Czobor nemcsak elhagyta őt, hanem még annyira sem méltatta, hogy távozása okáról értesitse!

Ez több volt, mint a mit az elkényeztetett és ideges diva el tudott volna könnyedén viselni. Inkább letépte, mint levetette a csinos rózsaszin-se-lyem toilettet, melyben Czobort fogadni akarta és

zokogva vetette magát ágyára, forró könyökkel árasztva hab-párnáit.

— Senkinek nem vagyok itthon! Beteg vagyok! — e szavakkal utasította ki Susettet, — egy lélek se merjen ma szobámba lépni!

— A herczeg sem? — kérdi félénken a szobaleány, szenvedélyes urnőjétől.

— Senki, érted? A világon senki!

— De hiszen mára előadás van hirdetve és az imprezárió bizonyosan el fog jönni.

— Annak sem vagyok itthon, senkinek a világon! — kiáltja a diva mérgesen.

A szobaleány vállat vont és félénken huzta be maga után az ajtót.

Déltájban megjelent Aflisio ur, a színház intendánsa, de hasztalan könyörgött az ajtónál, melyet a diva bezárt, nem nyert bebocsátatást.

— De gondolja meg, kedves Rozina, — esdekelt az ajtón kívül, — az új darabra az egész udvar megjelenése be van jelentve; kegyedet ily rögtön helyettesítenem senkivel sem lehetséges; a darab elmaradása pedig oly botrányt fog képezni, mely az egész társaságnak végleges elbocsáttatását idézheti elő.

— Nem bánom! — kiáltja mérgesen a szép Rozina; ha ég, föld összeomlik is, én ma nem tudok játszani; utoljára az ember ember; tudassa a felséges udvarral azt, hogy beteg vagyok.

— De a tudósítás már késő; már mindjárt dél lesz és más darabot sem lehet elővenni. Iste-

nem — folytatja kétségbeesetten — mit fog mondani ő felsége, a császárné?!

— Nem bánom, akármit mond: de ha ő felsége maga jönne is értem, akkor sem tudnék egyebet mondani — kiáltja zokogva Rozina.

Az intendáns haját tépte, de nem volt mit tennie; sietett Kaunitz herczeghez, hogy ez miniszteri hatalmával talán valahogy kieszközli a csökönyös diva föllépését.

Ezalatt azonban Rozina kétségbeesett szerelme egy még veszedelmesebb ki-utat talált: felöltözött, kocsit hozatott magának és elutazott grófja után Gödingbe.

A kastély küszöbén.

A gödingi kastély oly stylben volt építve, mint ez időtájt csaknem minden fejedelmi és főuri lak Európában, mert hiszen a francia divatot nemcsak a viseletben utánozták, hanem nyelvben, szokásokban, sőt építkezésben is.

Ezuttal a kastély egész sétáló közönsége csak az ifju Czobor grófból állott, ki a megelőző nap estéjén, egyetlen előfutár által jelezve érkezett meg, úgy hogy a rég elhagyott kastély jámbor és elvénuült cselédsége és az egyetlen öreg számtartó alig értek reá, hogy az előcsarnokokat megvilágítsák, a fiatal gróf számára egy pár szobát kiporozzanak s az akkori szokás szerint a kapu előtt megjelenve, várják be földesurok utazó kocsiját, «hurrah» t, kiáltozva és süvegeiket magasra dobálva.

A régi, jó öreg cselédek szívében valami na-

gyobb lelkesedés ez uttal nem vert tanyát, mert a gróf előfutárától értesültek, hogy a gróf legfeljebb pár napig mulat gödingi kastélyában, és onnan valószínűleg valami vas- vagy nyitramegyei nagyobb jószágára megy át.

Az ebédet öreg tisztartójával kettesében poharazgatva oly jóízűen költé el, mint már évek óta nem, azután úgy naphanyatlás felé kiment a kastély díszesen aranyozott erkélyére s öreg tisztjével le- s föl-sétálva élvezte a kellemes és illatos tavaszi levegőt, néha-néha végig tekintve a főváros felé vezető egyenes uton, melynek szürke szalagját ritkán sötétíté el egy-egy fogatot jelző fekete pont.

Egyszerre azonban, úgy tetszett neki, hogy e fekete pontok egyike sokkal gyorsabban közeledik a kastély felé, mint azt, a közönséges vidéki fogatoktól, várni lehet, és lassan kifejlődő alakja is valami elsőrendű bécsi bérfogatra gyaníttat, mely egészen elűt a környékbeli fogatok alakjától.

Nem kellett sokáig gondolkoznia, hogy az a gyanu támadjon lelkében, hogy e kocsi alig lehet egyéb, mint a magát megcsaltnak, elhagyottnak vélt Rozináé, kitől a megelőző események fontossága közben elfeledett volt bucsút venni és kinek szenvedélyességét már ismerte annyira, hogy a vágató fogat gyanuját azonnal felkölthesse.

A távolságot mérve, még maradt annyi ideje, hogy szobájába menve, pár sort vessen papírra, melyben tudassa, hogy a császárné parancsából magyarországi birtokaira kellett távoznia és az illatos levélkéhez egy kevésbé illatos ugyan, de annál na-

gyobb összegről szóló utalványt csatolva, legényét csengeté, kinek parancsot adott, hogy paripáját azonnal a kastély hátulsó részéhez állítsák, maga pedig beszólítva öreg tisztartóját, a levelet e szavakkal nyujtá át neki:

— Édes öreg barátom, ha jól gyanitom, azon a közeledő hintón egy kisasszony ül, ki egyenesen ide tart a kastélyba és utánam fog kérdezősködni. Ön tudtára fogja adni, hogy a mint valóban történik is, — valamelyik magyarországi birtokomra utaztam el — hogy melyikre, azt ön nem tudhatja, mert őszintén szólva, még magam sem tudom. Nem tudom azt sem, hogy meddig tart száműzetésem, de nem valószínű, hogy közelebbi időben visszatérhessek a fővárosba. Tudassa ezt azzal a tisztelt dámával és adja át e levélkét neki. Meglehet, hogy indulatos és szenvedélyes lesz, és erőszakkal be fog törni a kastélyba, de ön tartóztassa addig, a meddig lehet, s a míg én meglehetősen távolságra ellovagolhattam; azután hagyja őt, hadd kutassa végig a kastélyt, csupán ezt az asztalomon levő másik levelet, mely Báróczy Sándor magyar királyi testőr urnak szól, rejtse el ön zsebébe és küldje el Bécsbe a holnapi postán. Az a kisasszony valószínűleg indulatoskodni, toporzékolni fog, de az önt ne hozza ki békétlenségéből, legyen iránta udvarias, sőt kínálja meg éjjeli szállással is, mert, valószínűleg, ő azt ugy sem fogja elfogadni, sőt bizonyos, hogy azonnal vissza fog fordulni Bécs felé. Több utasítást nem adhatok, mert sietnem kell, miután a hintó zörgését már hallom, de hát ön okos ember, el fogja igazítani a többit.

Az ifju gróf, barátságos kézszorítás után, magára hagyta öreg tisztartóját, nagy léptekben haladt le a kertre vezető hátsó lépcsőn s a lovásától tartott paripára vetve magát, elszárgult.

Öreg tisztartója, Blum bácsi pedig, ki egészen megizzadt a nyert szokatlan utasításoktól, lassan tipegett a főkapu felé s füle tövét vakargatva, kékszemből izzadt homlokát törülgetve, várta azt a baljóslatu fogatot, melynek urnőjével oly nehéz feladatokat kell végrehajtania.

Csaknem szórol szóra úgy történt, mint azt az ifju gróf megjósolá. Az üléséből kipattant Rozina, kinek kérdésére Blum bácsi a gróf távozása hírével felelt, első válaszul azt nyerte:

— Ön hazudik! A gróf ur nem távozhatott el olyan hamar!

— De asszonyom — válaszolt a hasonló bánásmódhoz nem igen szokott tisztartó — nálunk nincsen szokásban, hogy valótlanat beszéljünk

— Ne okoskodjék! — kiáltá mérgesen Rozina, kinek szép arcza csaknem eltorzult a szenvedélytől, — vezessen engem azonnal a gróf ur szobáiba!

— Nálunk, kisasszony, nem szokás megnyitni a kastély szobáit idegeneknek olyankor, midőn uraságunk nincs a kastélyban.

— Mindegy! Én kivétel vagyok! Ha ön nem akar fölvezetni, fölmegek magam, és ha az ajtókat zárva találom, lakatost hozatok.

Az öreg Blum bácsi még tartóztatta a mérges divát, a meddig szóval győzte s mig sejté, hogy ifju grófja eltűnhetett a láthatárról; de midőn már be-

látta, hogy minden szó hasztalan, lehető lassusággal fölczammagott a lépcsőkön és körülvezette a szép Rozinát az emelet minden szobáján.

A diva minden cselédet valódi rendőri kihallgatás alá vett, de végre is meg kellett győződnie, hogy az öreg Blum bácsinak igaza volt, miről egyébiránt a gazdag tartalom mellett is nagyon hidegen tartott levél, melyet ez átnyújtott neki, szintén meggyőzhette.

Marasztalhatta azután Blum bácsi nagy alázatossággal, mert nem akart hallani semmiről, kiadta parancsát, hogy bérkocsisa készen legyen a visszaindulásra, s azután kétségbeesve dobta le magát a karszékbe, melyet udvarlója csak néhány percz előtt hagyott volt el; sűrű könyhullatás között megirta szemrehányó levelét, melynek könyekkel áztatott lapjai közé visszacsomagolta a gróf utalványát is és leszáritva könyeit, kétségbeesetten haladt le a lépcsőkön; belevetette magát bérkocsijába, alig méltatva tekintetére szegény Blum bácsi udvarias hajlongásait, ki a kapuig kísérte.

A katasztrófa.

Lessing rövid kihallgatást nyert az udvarnál.

— Annyi bizonyos — mondja Lessing távozásakor a császárné, — hogy ennek az embernek meg vannak a maga sajátos eszméi és előadási módja olyan, hogy az embert könnyen magával ragadhatná, kivált ha nyelvében nem lenne valami idegenszerű.

József főherczeg elnevette magát s a gunyt inkább a herczeg, mint édes anyja felé intézve, mondá:

— A mennyiben Lessing ur előadási nyelve idegenszerűnek tűnik fel, az a mi hibánk és nem az övé; mi két sort sem tudunk leírni a nélkül, hogy legalább két latin vagy franczia szó ne legyen benne; ellenben ő minden eszmének meg tudja valódi nevét adni és nyelvének tisztasága főérdeme, melytől mi nagy mértékben eltértünk.

— Meglehet, hogy igazad van — felelt a császárné — de a mennyiben hibásak vagyunk, miután azt elismertük, ki is javíthatjuk hibánkat önmagunk; és csak nem fogunk, mint egykor Péter császár, külföldről importálni tudósokat, mert az szégyenére válnék udvarunknak és országainknak.

— Annyival kevésbé — mondja Kaunitz — mivel a nemzeti eszmék alatt gyakran egyéb nem épen kellő irányzatok is szoktak rejtőzni, melyek meghonosítása, itt nálunk, épen nem áll érdekünkben.

— Azt nem is mondom, — szólott komolyan József főherczeg — hogy toborzást, vagy vadászatot indítsunk tudósokra, ámbár megvallom, hogy Lessing ur megszerzését nagy nyereségnek tartanám; de hát jól van, vegyük át csupán azt az egy nagy eszmét, melyet magunk is helyeslünk, — nemzeti nyelvünk művelését, melynek keresztülvitelénél egy magasabb politikai eszme is vezérelhet: a birodalom nyelvi egyöntetősége. Küszöböljük ki

az udvarból a francia divatot és állítsunk helyébe hazait. Mert könnyű belátni, hogy az Európa kontinensén uralkodó fejedelmi családok közül az fog a legfelsőbb hatalom polczán megállani, mely a német nemzeti eszméket először teszi magáévá.

— Jaj, fenség — veté ellen a merész eszme miatt képéből csaknem kikelt miniszter — a jövő eszméit ép úgy nem lehet a jelenbe átültetni, mint nem télben virágokat tenni ki kertünkbe, a tavasz reményében. Maga Lessing ur is mondá, hogy ily nagy átalakítás csak hosszas hangyamunka eredménye lehet; és sok eszme az erőszakolás miatt épen jövője útját vágja el, vagy nehezíti meg. A felségedtől követelt átalakítást kívánsága szerint rögtönözni már azért sem lehetne, mert az politikánkkal ellenkezik. A porosz királylyal, II. Frigyes-sel, még mindig farkasszemet nézünk; és minél feyegetőbb a helyzet, annál inkább kell közelednünk Franciaországhoz; e szerint annál kevésbbé lenne indokolva, hogy épen most a francia szokásokat udvarunkból száműzzük. Nem engedné ezt meg a dauphin és Antoinette főherczegnő által tervezett családi összeköttetés sem, és az egész annál kevésbbé volna létesíthető, mivel a létezők helyére sem tudomány, sem művészet, sem társadalmi élet tekintetében olyasmit nem tudnánk helyezni, mi egész Európa színe előtt nevetségessé ne tenne.

— Tegyük a negélyezés és az álkodás helyére a természetszerű egyszerűséget, mely soha senkit sem tesz nevetségessé, — mondja hévvel a főherczeg. Én legalább biztosíthatom önt, uram, hogy

ha valamikor a monarchia kormányzatát átveszem, semmit sem gondolok az ön diplomaciai viszonyaival, csak saját országom jövőjével. Mert nevetségesnek tartanám annak az eszmének elfogadását, hogy két ország csak akkor élhet egymással szövetségben, ha az egyik nemzeti lételéből kivetkezik és a másikat, nevetséges majmolással, utánozza.

— Vessünk véget a vitának, mely ugy sem a mai nap kérdése, — mond engesztelőleg a császárné — mondja csak, kedves herczeg — folytatja Kaunitz felé fordulva — minő darabot fogunk ma hallani a színházban?

— Mozart «Varázsfuvoláját», felséges asszonyom, melyre színészeink már régóta szorgalmasan készülnek, és a mely, reménylem, nagy hatást is fog eszközölni.

— Az állam gondjai után jól is esik lelkünknek egy kis esti szórakozás, — fejezte be a császárné könnyed főhajtással, mire mindhárman különböző irányban távoztak el a kihallgatási teremből. A császárné családja körébe tért; József főherczeg az udvari kanczelláriába; a miniszter pedig, miután a nem minden felindulás nélkül lefolyt kihallgatás után meghülestől félt, egy könnyü köpenyt adatott magára s palotájába hajtattott.

Itt már képéből kikelve várta őt Afflisio, a daltársulat intendánsa. Kaunitz herczeg, mintha érezte volna e kétségbeesett arcz kifejezésének hatását, némán intette őt maga után szobájába.

— Nos, mi baj? — kérdi a rémült intendáns előtt megállva — beszéljen ön!

— Nagy szerencsétlenség, kegyelmes uram — mondja reszkető hangon és a szoba menyezetére vetett szemeibe könnyek kezdtek szivárogni.

— Csak halálról vagy betegségről ne beszéljen ön — kiált a herczeg az intendánstól négy-öt lépésre visszahátrálva, — más baj minket meg nem ijeszt.

— Egyik sem, kegyelmes uram, hanem Rozina kisasszony —

— Mit, Rozina kisasszony? — vág közbe a herczeg, sebes leptekekkel egész az intendáns közelébe lépve — mi baj van Rozina kisasszonynyal?

— Én nem tudom, elég, hogy nem akar játszani, azt állítja, hogy beteg és hasztalan esdekeltem, hogy jöjjön el a főpróbára. Kétségbe vagyok, esve, kegyelmes herczeg, a darab már be van jelentve az udvarnál, a plakátok kiszégezve és a jegyek az utolsóig elkelve.

— És beszélt ön színről-szinre a kisasszonynyal? — kérdi felindultan a herczeg — látszik-e rajta, hogy beteg?

— A mennyire ajtón keresztül beszélni lehet, kegyelmes herczeg, mert szobájába nem eresztett be, de tudtommal annyi baja sincs, mint nekem. Ha herczegséged nem igazít valamit e dolgon, mindnyájan el vagyunk veszve, az ingerültség némely körökben már ugysis megvan ellenünk és e sottiset ő felsége a császárné maga sem fogná megbocsátani soha!

— Legyen ön nyugodt, én tudom okát a kisasszony kapriczeának, ki már másodizben tesz roszt a tüzre. Kérem, mondja meg udvarmesteremnek, rendelje elő legegyszerűbb zárt kocsimat, én majd rendbe hozom az egészet. Addig várjon meg itt, mindjárt visszatérek, azután intézkedjék, hogy semmi hátramaradás ne legyen!

Afflisio távoztával a herczeg bejáróját szólítja és nagy tükre előtt ma már negyed izben öltözött fel, szorgalmasan tudakozva, vajjon visszatérése óta nem változott-e az idő odakinn.

Pár percz mulva előrobogott a kocsis a herczeg, bucsut intve Afflisiónak, Rozina lakása elé hajtattott. Becsengetésére megjelent Rozina szobaleánya kisírt szemekkel.

— Nos, mi baj újra? — kérdi a herczeg visszahökkenve, mert újra eszébe jutott a himlő — csak nincs valami komoly baja kisasszonyának?

— A hogy veszsük, kegyelmes herczeg, a kisasszony nem beteg, de ezelőtt egy órával elutazott Gödingbe.

— Gödingbe? — kérdi a herczeg, mintegy eszméit szedve össze és azután elvörösödött, mint a főtt rák, mert eszébe jutott, hogy Göding Czobor birtoka, hova a gróf a császárné eltiltása után valószínűleg vonult — ez hallatlan és megbocsáthatatlan! Tudja ön bizonyosan?

— Teljes bizonyossággal, kegyelmes herczeg, hallottam, midőn a bérkocsisnak a parancsot kiadta.

— Akkor vége mindennek, a kisasszony eljátszta utolsó szerepét! — kiált fel a herczeg mérgesen és sebesen osonva ki a kapun, reákiáltott kocsisára:

— Haza!

A szerencsétlen intendáns reményteljesen várt a miniszter előszobájában, de midőn a képeből kikelt minisztert meglátta, csaknem hanyatt esett ijedtében.

A hiuságban és gyöngéd vonzalmában egyszerre csalódott herczeg nagyuri feszséggel állott meg a kétségbeesett arczu intendáns előtt és szeretlen haragjától elfojtott hangon mondá:

— Ön rosszul visel gondot társulata primadonnáira: Rozina kisasszony megsértve minden illedelmet, megszökött szeretője, az ifju Czobor után. Ez megbocsáthatlan! Legyenek önök készen a legrosszabbra, mert e gyalázatos sértést, ő felsége a császárné, nem fogja megbocsátani. Tudassa ön társulatával, hogy az udvartól el vannak bocsátva!

— De, kegyelmes herczeg — mond az intendáns összetett kézzel esdekelve — ennek sem én, sem a társulat nem oka.

— Az meglehet, de oka annak, hogy a társulat tagjai illetlenül és erkölcstelenül viselik magukat. Én többé nem segíthetek a dolgon! Adieu! — fejezte be mérgesen és a szerencsétlen intendánst kétségbeesésének átadva, belső szobáiba távozott.

Az elejtett levél.

A császárné nagy mértékben fel volt indulva. Semmi sem bosszantotta őt annyira, mint ha az udvarnál valami botrány történt, ezek között pedig különösen az erkölcsi botrányok sértették az ő szívét legnagyobb mértékben. Ez esetben épen mindkét oldalról volt érdekelve, mert ép úgy bántotta őt a primadonna magaviselete, mint azon értesítés, hogy a szép Rozina épen Czoborhoz menekült.

Midőn Kaunitz herczeg, indulata első, hevében megvitte a hirt császárnéjának, ennek még mindig szép, bár kövérségre hajló arcza egészen elvörösödött és eltorzult.

— A társaság, mely már is annyi borsot tört orrunk alá, egy pillanatig sem maradhat többé udvarunknál! Megmételtyezik maguk körül az összes emberiséget, erkölcsi pestis és dögvész uralkodik a levegőben, a hol ők megfordulnak! No lássa, azt a különben szerénynek látszó magyar ifjut, Czobort, is mennyire megmételtyezték.

— Valóban. felség, mond a Czobor névre még haragosabbá vált miniszter, úgy látszik, hogy a mai kor fiatalsága sokkal hamarább rohan be a szenvedélyek hullámai közé, mint ez korábbi időkben történni szokott. Ime, ez ifju Czobor még teljességét sem érte el és már anyagilag, erkölcsileg megrontó kalandokba keveredik!

— No, csak hallgassatok ti férfiak mindnyájan! — kiált fel élénk méltatlankodással a csá-

szárné — az én egyetlen drága Ferenczemen kívül nem veszek ki senkit — még önt sem — folytatja szemrehányó tekintettel nézve Kaunitzra — azon hullámzó tömegből, melyet egy kaczer leánykának nagyra nyitott szemei egyenkint és összesen pezsgésbe szoktak hozni.

— De felség — —

— Hallgasson ön! Itt igen erélyes eszközökhöz kell nyulni! Adasson ön pár ezer forintot a társulatnak utiköltségre! Czobor urfit pedig végleg ki fogjuk utasítani udvarunkból . . . De még ez nem minden, nekem eszmém van, mely e minden irányban elharapódzó erkölcsi mételynek, legalább itt, udvarunknál, tiltó korlátokat szabjon. Már rég töröm fejemet egy erkölcsi társulat megalapításán, melyben a jók java lenne egyesítve, férfiakból és nőkből egyaránt. Jelesebb és erkölcsösebb ifju gavallérainknak, valamint a fiatal hölgyeknek is, kiknek erkölcsi szilárdságukban teljesen megnyughatunk, részt kell abban venni. Ez erkölcsi társulatnak minden tagja kötelezni fogja magát nemcsak arra nézve, hogy önmaga megtartja az erkölcsi és illemszabályokat, hanem arra is, hogy általában örökösök az udvar és fővárosunk magasabb, mint alantabb köreinek erkölcsi renomméja fölött, figyelemmel kíséri az ingadozókat, inti azokat, kik az örvényszélén járnak, fölkeresi az erényt még a kunyhóban is, hogy megjutalmazza, a nyomort, hogy enyhítse s a vétket hogy megbüntesse.

Az éleseszű miniszter nem tudott elnyomni egy mosolyt, mely akaratlanul tört fel ajakaira, a

császárné észrevette ezt és nála csaknem szokatlan haragra gyult:

— Mit mosolyog ön? kérdi indulattól remegő hangon — nevetségesnek tartja, hogy császárnéja érdeklődik az udvar közerkölcsisége iránt és teljes erejéből azon van, hogy a terjedő mételet megakadályozza?

— Teljességgel nem, felség — mondja komolyan és mély meghajlással a miniszter — csak attól félek, hogy felséged legjobb akarata is könnyen hajótörést szenvedhet az emberi gyarlóságon. Mindnyájan gyarló emberek vagyunk, felséges asszonyom és sokszor egy gyenge percz, egy kedvező alkalom, a legerősebb fejet is elszédíti.

— Magam akarok az ügy élére állani! — kiált fel erélyesen a császárné — és nem nyúszom addig, míg az udvar köréből s lehetőleg fővárosunkból is, az utolsó szál gyomot ki nem irtom!

— Épen ez az, felség, mi nekem aggodalmat okoz, mert azt tartanám legnagyobb bajnak, hogy ha valami véletlen esemény miatt maga, az én legkegyelmesebb császárném neve, vonatnék be a felelősségbe.

— Mindegy! — kiált fel indulatosan a császárné — seprűt fogok használtatni s nem tekintve sem rangra, sem személyre, kitakarítottam e mételet udvarom köréből.

— Legyen felséged magas akarata szerint — felel könnyű vállvonással a herczeg, részemről jobb szeretném, ha az erkölcsi hibák csakis a policzaj-miniszter rovására iratnának fel.

Azután, ismerve a császárné természetét, ki ilyesmiben nem engedte magát rábeszéltetni a föltételeihez ellenkezőre, mély meghajlással mondá:

— Ha felségednek nincs egyéb parancsa, sietek a mondottakat teljesíttetni.

A császárné elbocsátólag biccentett fejével és még mindig felindult állapotban sietett belső szobái felé.

Az utban eső szobák egyikében vártak reá családjának nőtagjai, hogy a család fejét villásreggelihez kísérik.

A főherczegnők idősbjei Erzsébet főherczegnő körül csoportosultak, ki levélket tartott kezében, mely, úgy látszik, az egész társaságot derült hangulatba hozta, de a császárné beléptére, kinek arcán azonnal mindnyájan fölfedezték a kedvezőtlen hangulatot, egyszerre megszűnt a nevetés, a fiatal leánycsoport szétröppent és Erzsébet főherczegnő a levelet összegyürve, kezébe rejté.

— Milyen jó kedvetek van ma! — mond a császárné, ki kedvetlenségét nem tudta azonnal levetkezni — mi okozza e szokatlan vidámságot?

Erzsébet főherczegnő anyjához sietett s kezét csókolva neki, nyájasan mondá:

— Előbb azt mondd meg, kedves mamám, mi az, mi téged oly szokatlanul fölingerelt, hogy kedves arcodból egészen ki vagy kelve? Talán valami kedvezőtlen államügyek?

— Ki ne bosszankodnék a határtalan könnyelműségen — mondja a császárné, leányát homlokon csókolva — képzeljétek, a francia társaság

egyik primadonnája saját kamarásunk és mondhatni fogadott fiunk, a fiatal Czobor után szökött, e miatt nem lehet megtartani a mai előadást, miből az következik, hogy én, természetesen, elkergettettem az egész társaságot.

— Jaj, kedves mamám — mond nevetve a főhercegnő — ha csak erről van szó, akkor tűrtesd haragodat legalább egy irányban, mert mi e dologról sokkal többet tudunk.

— Többet tudtok? — kérdi neheztelő ráterrással a császárné — elég különös, hogy hasonló botrányok hire korábban jut el hozzátok, mint én hozzám. Valóban nem kisasszonyokhoz és főhercegnőkhöz méltó tárgy!

— Csak egy kis véletlenség, kedves mamám — mondja engesztelőleg a főhercegnő — a testőrök egyike egy kis levelet vesztett el az előteremben keresztülmentében, melyet mi megtaláltunk és elolvastunk. Ez okozta szokatlan vidámságunkat.

— Pfui! — mondja a császárné — illik-e fiatal kisasszonyoknak s épen főhercegnőknek, el ejtett idegen levelet fölvenni és épen elolvasni?

— Bocsásd meg kíváncsiságunkat, de miután a levél sem lepecsételve, sem couvertirozva nem volt és a mint felvettük, Czobor nevét pillantottuk meg rajta — hozzá még bizonyos nagy urét is, nem tudtuk megállani, hogy el ne olvassuk.

— Add a levelet — mondja szigoruan a császárné.

Erzsébet főhercegnő kisimitotta az összegyűrt

levélkét s ajkán egy kétes mosolygással, átnyújtotta édes anyjának.

A levél, úgy látszik, szándékosan németül volt írva a következő tartalommal:

«Kedves Báróczy! Te legjobban tudod, hogy az én egész udvarlásom, a szép Rozinának, bizonyos terv nyomán történt, mely által az ő leg hatalmasabb udvarlóját K herczeg urat tőle és társaságától, el akartuk kedvetleníteni, hogy úgy az ő bécsi mulatásuknak és ezáltal a francia majmolás egyik fészkeinek, véget vessünk. Csak az volt a baj, hogy Rozina kisasszony, mint látszik, az én tervszerű udvarlásomat a kellőnél jobban szívére vette; és midőn meghallá, hogy ő felsége parancsából, az udvartól el kellett távoznom, azonnal kocsira ült és utánam sietett Gödingbe. Alig volt annyi időm, hogy e pár sort papírra vessem s lórapakva elvágtsassak előre magyarországi birtokaimba! Képzelem, hogy a kis duennának is rosszul fog esni elmenekülésem, de nem tehetek róla; hiszen te legjobban tudod, hogy az én vezérem, életem pusztájában, egy elérhetlen csillag; azonban azt hiszem, hogy a hatalmas K herczeg még boszúsabb lesz az esztelenség fölött, melyet a kis diva elkövetett és indulatos voltánál fogva, föltehetni róla, hogy elkergetteti az egész társulatot; mi által, habár én áldozatul estem, célunkat mégis elértük. Értesíteni foglak, hol töltöm száműzetésem napjait; tőled pedig elvárom, hogy tudósítani fogod az eredmények felől, sőt egyebekről is ölelő barátodat, Czobort».

— Ah! — kiált fel a császárné — ez egészen más világításba helyezi a dolgot, legalább a mi kamarásunkat, Czobort illetőleg; de még rosszabb a szintársulat sorsára és bizonyos nagy ur viselt dolgaira nézve. Csak egyet nem tudok megfejtetni; azt az *«elérhetlen csillagot»*, mely után a mi Czoborunk halad.

A császárné szemei a főherczegnőre estek, ki a világért föl nem pillantott volna és az a gyöngéd pir, mely gyönyörű arcát még festőibbé tette, csaknem elárulá, hogy sejti, ki lehet az az elérhetlen csillag, mely a fiatal kamarást élete pusztáján vezérli.

A császárné arcza kiderült és szokott vidámsággal mondá:

— A levelet megtartjuk s mielőtt gazdájának visszaadnók, ki megérdemli, hogy gondatlanságáért megpirongassuk, még megmutatjuk valakinek. A társaság mindenesetre el van csapva és ezt nem vonjuk vissza Rozina kisasszony szép szeméért sem. Gyermekek, menjünk reggelizni!

A császárné és leánya.

Abban a szellemi közlekedésben, melyet két szívnék egymás iránti vonzalma támaszt, van valami delejes vagy villanyos kisugárzás, mely az illetők körére nézve is érezhetővé teszi. Olyannak lehet ezt képzelni, mint midőn a távirósodronya szállott kis madarak megérzik az azon átfutó sürgöny villamerejét, habár a sürgönynek tartalmáról, vagy honnan hova érkezteről semmi tudomással nem

birnak. Különben is a természettudomány későbbi fejlődése- és tanulmányának jutott feladatul, megfejteti azt, minő hatással van a villanyosság és de-lejesség az egész emberi szervezetre s ezekből ki-folyólag, magára a lélekre és a sziv kifejlődő érzel-meire. Lehet, hogy sok olyan dolog, melyet ma még sem orvos, sem lélekbuvár meg nem tud fejteni, a tudomány egy későbbi fejlettebb korszakában már megfejtett talány lesz; és az a csodás fényképi mű-velet, mely a szemek által fölfogott képet a sziv tábláján örökre megrögzíti s mely műveletről ma még alig van sejtelmünk, teljes tudás gyanánt fog az emberi fölfogás előtt állani.

Az érdekelt egyének közül még csak Czobor birt azon érzelemnek teljes tudatával, mely szivét a bájos főhercegnő iránt önkénytelen és határtalan hódolatra kényszerítette; a főhercegnőnél már csak édesen kinos sejtelen volt az ifju ragaszkodása sze-mélyéhez, melyre alig mert gondolni, ismerve azt a feneketlen mélységet, mely őket egymástól elválasztá. És mégis, talán mint minden nőszívnek a világon, kellemes volt ő reá nézve is, ez az önkénytelen mély hódolat, melyet lehetetlen volt észre nem vennie és melyet — habár az ifju sziv önzetlenségénél fogva értékesítésére sohasem számithatott, — mint láttuk, fájdalmas lett volna elveszitenie. Akarva, nem akarva, mindig láthatárán állott kedélyének az ifju képe, és örült, ha azt szokatlan tisztaságában láthatá; elborult, ha eszményített lovagjának jellemén vagy érzelmein a homály legkisebb felhőjét pillantá meg.

Czobor hódolata természetszerűleg olyan volt,

mely nyilvánulásaiban is senki előtt sem tűnhetett fel vizsásan; az udvar legszebb főherczegnőjének állása pedig oly magas, mely a legkisebb kedvezőtlen megjegyzést is kizárta; mindennek daczára a körzet figyelmesebb szemlélője bizonyos sejtelemmel kezdett birni e magasztos szellemi érintkezésről és e szemlélők között, kétségkivül, legelső helyen állott a szivügyekben nagy tapasztalással bíró édesanya, kit nem bántott ugyan az ifju magyar főur hódolata leánya iránt, miután azt leányára nézve veszélyesnek nem tarthatá; de megdöbbsent azon sejtelmes fölfedezésen, hogy e vonzalom, leánya részéről is kölcsönössé kezd válni. Az, hogy birodalmának egy nagytekéntélyü alattvalója hódolattal viseltetik családjá és különösen annak egyik tagja iránt, nem hogy bántotta volna a sok megpróbáltatáson keresztül ment császárnét; sőt kedvezőnek tartotta a jövőre nézve, hogy családja bármely tagjának legyen egy oly teljesen megbízható barátja, kinek hűségére és odaadására számítani lehet; de megdöbbsent arra a gondolatra, hogy esetleg Czobor hódolata legszebb leányának szívében is visszhangra találhat és esetleg gátul szolgálhatna azon magas tervek végrehajtásában, melyek által családját nemcsak fentartani, hanem emelni is szándékozott.

Mária Terézia szerette az uralma alatt álló népeket; nemes szíve melegen érzett minden emberi szenvedés iránt s veleszületett nagylelkűsége annyira elragadta, hogy adományai, nyugdíjai és fizetésemelei által, mint később kitűnt, annyira megterhelte kincstárát, hogy e baj nemcsak a pénzügyekkel fog-

lalkozó tanácsosainak, de később, saját fiának, Józsefnek aggodalmát is felkölté s azt erélyes intézkedésekre kényszerítette; de semmi sem feküdt szíven annyira, mint családjának boldogítása, és semmi sem is okozott szívének ennél nagyobb aggodalmakat. Nem is csoda, mert a jó Isten annyi gyermekkel áldotta meg, hogy ezeknek elhelyezése felért egy egész állam háztartásának gondjaival.

Most, hogy leányának a megtalált levél alkalmából kissé mélyebb érdeklődését vette észre az ifjú Czobor iránt, gondolatai teljesen Erzsébet felé irányultak és a reggeli folytában, melyet családja körében elköltött, folytonosan e kedves gyermeke sorsával foglalkozott; szokatlanul szórakozottabb volt, mint máskor s végre elhatározá, hogy Erzsébettel jövőjére nézve mindjárt a reggeli után értekezni fog.

— Kedvesem, — mondá, midőn leánya a reggeli után kézcsókolásra sietett. Erzsébet szép fűrteit végig simogatva s márvány homlokát megcsókolva, — jer szobámba, egy kis beszédem lesz veled.

Azután kézen fogta leányát s magával vitte dolgozó szobájába; miközben leányának megfogott keze reszketéséről megérezte, hogy ennek kedélye a szokatlan hang és modor által nem kis mértékben van felindulva.

A szobába érve a császárné helyet foglalt nyugalmas karszékében s leányának egy szemben álló széken mutatott helyet.

— Kedves leányom, — kezdé komolyan — te már átlépted a gyermekéveket és ideje van, hogy sorsodról komolyan gondolkozzunk. Az uralkodó

családok sorsa egészen más, mint a köznapi embereké; ezek körülnéznek ama környezetben, melybe sorsuk helyezte s legtöbbször fölfedezik azt az egyént, ki iránt szivük méltó vonzalmat érezhet és a kihez sorsukat fűzhetik egy hosszú életre. A mi helyzetünk, hivatásunk egészen más. Mi nekünk ki kell lépni ama körből, melyben fölnevelkedtünk; szeminkkel messze láthatárt befutnunk, hogy fölfedezzük ama kimagasló egyének valamelyikét, melyek méltók arra, hogy családunk és országunk sorsát, mindkettő előnyére, azzal összekössük. Szerencse, ha ily uton akként tudunk választani, mint ez nálam történt, hogy a magasabb érdekek mellett, szivünk is ki legyen elégitve: azért, bár még eddig nem szóltam neked erről, ne gondold, hogy nem gondoskodtam volna jövődről és ne akarnám azt úgy intézni, hogy a magasabb családi és állami érdekek mellett, egyéni boldogságodról is lehetőleg gondoskodva legyen. A mi családi összeköttetéseink megállapításánál még más szokatlan nehézségek is fordulnak elő: egyik, hogy mi az illetőket előre közelebbről nem ismerhetjük és csak mások által szerzett tudósításokból szerezhethünk tudomást azok jelleméről, multjáról és szokásairól és élő emberek helyett meg kell elégednünk egy többé vagy kevésbbé sikerülten festett arczképpel, mely azokról némi tájékozást nyújt; másik, hogy egy házasságot kötendő herczegnővel az akarat kimondása már csaknem egyértelmű az «igen» szóval, melyet nem lehet többé visszavonni az egyik vagy másik fél kompromissziója nélkül; de még a további érintkezés is, mint valódi állam-

ügy, idegen kezek által van eszközölve és az illető már csak akkor jelenik meg előttünk, midőn a viszony befejezett dolognak tekintendő.

A császárné egy kis szünetet tartott s szemeit leányára vetette, kinek lesütött szempillái alól egy pár könnyecpet látott előszivárogni. Ez azonban a komoly dolgok érintéseinek is lehetett hatása a dolog és hang szokatlanságánál fogva; és a császárné nem is tartotta azt oknak arra nézve, hogy őt további előadásában megakassza. Márványasztala egyik fiókjába nyult és abból két miniatűr képecskét vont elő.

— Ime, kedvesem — folytatá azután az arczképeket leánya elé az asztalra helyezve — azon egyének közül, kiket a mai viszonyok között kezrede méltónak tartunk és kikkel valószínűnek véljük a házassági tárgyalások sikerét, e két férfiú, kiknek arczképét látod. E barna, férfias arczkép tulajdonosa Poniatovszky lengyel király. Igaz, hogy származásra nézve családunk régiségével és tekintélyével nem áll egy szinten; de végre is egy hatalmas nemzet királya, mely iránt családunk Bécsnek egykori főlsszabadításáért hálára van kötelezve. Tudósításaink őt férfiasnak, lovagiasnak és egyáltalában olyannak festik, ki mind szelleménél fogva, mind pedig külső tulajdonai tekintetében képes arra, hogy egy nőt boldogítson. A másik arczkép Chableár hercege a savoyai családból, kit, mint unokatestvéredet már láttál négy ízben s kinek jeles tulajdonairól már igen sokat hallottunk s kinek személyéhez, mint férjem rokonáéhoz is, engem mély vonzalom köt. Egy hercegnő, gyermekem, nem indul-

hat utra, hogy végig járja Európa udvarait és tetszése szerint válogathasson ; ritkának jutott csak az a szerencse is, a mi most neked, hogy legalább kettő között tehessen összehasonlítást. Vedd magadhoz e képeket, gyermekem, és a festő ecsetvonásai után igyekezzél azok szellemébe, lelkébe behatolni és választásodat a szerint intézni.

— Kedves mama, — mondja remegő ajkakkal a szép főherczegnő, — én teljesen alárendelem magamat kegyes anyai tanácsodnak és rendelkezésednek.

A császárné, arczán az aggodalom kifejezésével, tekintett leányára.

— Hát, kedvesem, az arczképeket meg sem tekinted? — kérdi, előre hajolva és leánya arczát megsimogatva.

Erzsébet főherczegnő felvetette azokat a nagy okos szemeket, melyek komoly tekintete oly fájdalmasan hatott az anya szívére és oly hangon, mely nyilván hirdeté, mibe kerül e nyilatkozat, tette meg válaszáat.

— Felséges édes anyám ! Ha uralkodó családok tagjainak nem saját választásuk szerint, hanem állami és családi érdekek szempontjából kell házasságot kötni, akkor minő értelme van annak, hogy az illetők arczképeit szemlére vegyük? A vászon amugy is csak élettelen képet tár elénk és miután szívünk e játéknál érdekelve nincs, mit érdekelhet bennünket az is, ha szőke-e vagy barna az illető, visel-e bajuszt, szakált, egyenesen vagy görbén áll-e parókája?

E szavakban oly keserű guny volt, mely a császárné szívét megdöbbenté. Előbb kézen fogta, majd megölelte és homlokon csókolta Erzsébetet.

— Óh, kedves gyermekem, — mondja azután míg jóságos kék szemeiben könnyek gyűltek, — szavaidból, viseletedből azt veszem ki, hogy a jóságos isten szivedbe többet csepegtetett azon érzelmekből, melyek a nőt vagy nagyon boldoggá, vagy nagyon szerencsétlenné tesz. Mi, kiket a sors trónokra, vagy trónok közelébe juttatott, kiknek életéhez, gondolkodásához, érzelmeihez népek sorsa van fűzve, mint gondolatainkra, úgy érzelmeinkre is távolabb kell állanunk a mindennapi fölfogástól. A mi érzelmeinknek nem szabad alatt a föld porában járni; nálunk az akarat szab korlátokat az érzelmeknek, ezt az akaratot pedig nem saját önzésünk és szenvedélyeink, hanem azok a magas czélok irányozzák, melyek sikerítéseért a népek magok fölé emeltek. De azért, ha érzelmeinket szabadon nem követhetjük, nem következés, hogy vakon dobjuk el magunkat a puszta véletlen esélyei közé. Megtörténik. — mint épen velem s drága Ferenczemmél — édes atyáddal, történt, — hogy a trón s népek magas érdekei találkoznak a sziv vonzalmával; és én mondhatom neked, hogy e tekintetben boldogabb uralkodónő aligha volt e világon. Ferencz teljesen megfelelt annak az eszménynek, melyet én mint fiatal leány alkottam volt magamnak s mint népeink, úgy én sem csalatkoztam meg ő benne. Meglehet, hogy a te választásod

nem lesz oly szerencsés, de ha már választani kell, mégis helyesebb, hogy egyenlő esélyek mellett ahhoz fordulj, ki inkább megfelel vonzalmadnak. Azért tekintsd meg e képeket, gyermekem, a külső nem pusztá véletlenség az embereknél; a szemeket a lélek tükrének mondják és az arczon is vannak vonások, melyek bizonyos lelki tulajdonoknak szoktak megfelelni. Nézd csak a lengyel királyt, bátran nyílt szemei, előre nyomuló álla mutatják a nemes szivü, bátor férfiut! Chablais herczeg kevésbbé szép, de fiatalabb, arczvonásai is szelidebbek, lágyabbak és úgy hiszszük, hajlékonyabb is az emberekkel szemben. Tudósításaink mindkettőről kedvezők a szokások tekintetében; a lengyel király valamivel szenvedélyesebb, de szenvedélyeit erős akarat kormányozza; a herczeg inkább a tudományok, művészetek felé hajlik, de rangra, hatalomra nézve kisebb, — jellem tekintetében egyik ellen sincs nagy kifogás. Válaszsz!

A főherczegnő futó és közönyös pillantást vetett a két képre; nehéz szempillái alá újra egy pár könnycsepp gyült s egy sóhajtással mondá:

— Oh, kedves anyám, milyen boldogok a közönséges emberek, a középsorsu családok leányai!

— Valóban — felelt a császárné, ki szép, kövér karját még mindig leánya nyakán tartá — a közönséges emberek sokkal boldogabbak, annyiban, hogy saját hajlamaikat korlátlanul követhetik. De még ott sincsen ez meg mindig, nőkkel és férfiakkal egyaránt megesik, — folytatja nyomatékosan,

— hogy vágyaikkal magasabbra szárnyalnak, mint a minő hely sorsukat megilleti. Azért a közöttük kötött házasság igen nagy részének is nem az együtt érzett belső vonzalom, hanem kisebb családi, vagy anyagi érdek képezi alapját; sőt többet mondok, nem egyszer szerelmes szívek is csalódnak egymásban és gyakran csak az egyszerű tisztelet alapján kötött házasságok boldogabbakká lesznek a szenvedélyes szerelmesekénél. De náluk a házi boldogság hiányát nem pótolja az a magas önérték, mely néha önfeláldozásból is származik s esetleg a szív boldogságának hiányát magasabb érdekek kielégítésével, jótékonyág gyakorlásával s a nyomor enyhítésével pótolhatja ki.

Erzsébet még keresett egy kivezetőt abból a tömkelegből, mely szívét a közöny fásultságával fenyegette.

— De hát okvetlenül szükséges-e, kedves anyám, hogy mi leányaid, mindannyian férjhez menjünk és, nem mondom, áldozatai, de eszközei legyünk állami és családi érdekeknek? Nekem ugy tetszik, hogy a kolostori élet csendes nyugalma inkább kielégitené szívemet, mint egy ilyen házasság, mely nem lelki vonzalmon épül.

— Bohó gyermek! — mondja a császárné érzékenyen, — fiatalabb vagy még, hogysem tudhatnád, miről beszélsz. A kolostor oly herczegnőknek való, mint szegény Mária, kikhez az isten és természet oly mostoha volt, kik mint te, a természet kedvezéséből nincsenek a boldogságra teremtve. Te erről nem panaszkodhatol, a jó isten, nővéreid kö-

zött legtöbb külső és belső előnnyel áldott meg és szived mélyebben érez, ereidben pezsgőbb a vér, hogysen a kolostor fátyola azok fölött nyugalmas maradhatna. A kolostor, kedvesem, temetője minden emberi érzelmeknek a vallásos buzgóságon kívül: olyanoknak való, kiket vagy nagy csalódás tört meg, vagy a természet sujtott s e miatt lemondanak az élet örömeiről. Tenálad egyik eset sem áll; szépségre alkalmasint első vagy Európa összes hercegnői között és fiatal szived alig ismerhetett még szenvedélyt, alig szenvedhetett csalódást, — egy ily hercegnő hivatva van nagy előnyöket biztosítani trónjának és családjának s e mellett boldogítani és boldoggá lenni.

— Jól van, kedves anyám, — mond határozottan Erzsébet — cselekedjél belátásod szerint; szerető, engedelmes gyermeked vagyok; azt is tudom, mennyire szeretsz minket, s hogy csak boldogságunkat akarod. Csak azt ne kívánd, hogy én válaszszak, mert erre tapasztalatlan vagyok; a te anyai kezed áldásosabb lehet, midőn a sors kockájának urnájába nyul.

— Jól van, édes gyermekem, — fejezi be a császárné, még egyszer homlokon csókolva — miután reám bízad sorsod eldöntését, ezzel a felelősséget is reám hárítod és nyugodt lehetsz az iránt, hogy boldogságodat akarom és ha szivedet veszély fenyegetné, ott leszek, hogy elhárítsam.

Fény és árny.

A schönbrunni kastély volt ez időben a császári családnak legkedvencebb mulatóhelye.

Azon időben, melyben történetünk szól, az udvar főépületével szemben eső rész, ha a császári család kinn mulatott, könnyű korlátokkal volt a többitől elválasztva, mely ugyan nem zárta ki a közönség kémlelő szemeit, de nem is gátolta az udvar szabadban gyakorolt kedvteléseit. A bécsi nép ugyan épp oly szívesen járta Schönbrunnt, mint korunkban, de akkor még kevésbé lehetett panasz, arra nézve, hogy uralkodó családja kedvteléseit még csak tulvitt kandiság által is háborgatná.

Közönségesen az volt az udvari szokás, hogy a délelőttöt, mi az utánczott franczia divat szerint, összeütött az ebéddel, az egész udvar komoly foglalkozásban töltötte; ebéd után pedig fölkeresték a pompás kert verőfényes vagy árnyékos pázsitját, homokterületeit és kivált a fiatal rész játszi kedvtelésének adta át magát, melyeket a napról-napra nagyobb mértékben elnehezedett császárné, már többnyire csak az erkélyről, vagy ablakai valamelyikéből nézett.

Legdivatosabb volt az időben a szárnyas lap-
tákkal üzött játék, melyek élénk színekre festve, mint valami kis meteorok, röpdestek a levegőben, a mint a körbe állott fiatal urak és hölgyek élénk mozdulatok közben csapták fel körte alakra idomított és szintén élénken színezett ruganyos kézíhálócskákkal.

Az ilyes játékoknál meg volt engedve, — mint a tánczórakon is, — hogy az udvari aranyifjuság jelesebb tagjai, mint a Daunok, Koburgok, Eszterházyak, Pálffyak stb. egykoru tagjai szintén részt vegyenek a mulatságban.

A különös véletlen úgy akarta, hogy a nagy terjedelmű játékkörben, hol férfiak és nők felváltva voltak beosztva, a császárné parancsára most már ismét visszakerült Czobor gróf, Erzsébet főherczegnő mellé jusson. Lehetne ezt a különös véletlenséget a rendező Eszterházy Miklós baráti szivességének is tulajdonítani, ki Czobor grófnak igen jó pajtása és ha ily körökben megpróbáltatásokról lehetne szó, mondhatni barátja volt.

A tollas lapdajáték meglehetősen ügyességet föltételez, mert a felesapott tollak hol a szomszédnak, hol a szemben levők valamelyikének vannak szánva, és ha az illető szórakozottságból föl nem fogja, ki szokták nevetni. Gyönyörű látvány volt a hivatató zöldülő pázsit fölött látni ezt az előkelő, diszes ifjuságot; mindannyian élénk színű selyem öltönyökben, különböző színű libegő vállszalagokkal; az urfiak aranyba szegett rövid frakkok és hosszú mellényekkel, selyem nadrágban, hosszú harisnyák fölé huzott ezüstcsattos czipőkben és fejükön a hajporos parókával, melynek szalagba font vége utánnozt a játszi mozgásaikat; a kisasszonyokat pedig szintén hajporos fejjel, mely arczuk eleven tüzét még jobban kiemelte s francziásan felaggatott rokokolyáikkal, mely természetüket és picziny lábaikat egyaránt feltünteté.

A fővárosból kitódult közönség körül is fogta a korlátokat és nagyban látszott gyönyörködni a fiatal hölgyek és urak játékában, melyről a sevresi porcellángyár festői, bátran mintát vehettek volna. A könnyed mozdulatok, hajlongások, melyekkel a játék együtt járt és a vidám nevetkezés, mely az elhibázott ütések, vagy ügyetlen felfogásokat követte, még kedvesebbé tette a nézőkre nézve e fő-rangu idylt.

Természetes, hogy a korláthoz a gyermekek tolultak legelől, mint a kik legtöbb gyönyört találtak e mulatságban. Ha egy-egy lapdácskát kifoghattak, ujjongtak örömükben, nagy készséggel nyujtották azt vissza a fiatal uraságoknak és mióta Czobor és Eszterházy az ily ügyes gyermekeknek egy-egy aranyat nyomott markába, a szolgálatkészség vágya annyira fokozódott a gyermekek között, hogy majd bedönték a korlátokat. Vágyakozva tekintettek az apró szentek a röpülő szárnyas gömböcskék után és szerették volna, ha oly hosszú kezök van, hogy azokat még a társaság feje felől is elkaphassák.

Igy történt, hogy egy nagy igyekezetű kis leányka abban a szerencsében részesült, hogy míg kezecskéit a röpülő golyó után nyujtogatá, egy utat vesztett vöröstollas golyó éppen feje bubjára esett, akkorát koppantva reá, hogy a kis leány tévetegen nézett körül, hirtelenében nem bírván felfogni, tulajdonképen mi történt vele. A golyó ütése nem járt veszélylyel, mert nem volt nagy és a kis leány talán nem is fakadt volna sirásra, ha a jövő pil-

lanatban azt a szárnyas lapdát, melyhez már a kiállott fájdalomnál fogva is jogot tartott, egy élénk czipészinás kezében nem látja, ki ugyancsak sietett vele, kergetve attól az ábrándtól, hogy a következő pillanatban talán már egy császári arany fogja markát nyomni, valamelyik mágnaś urfi ajándékából, de a fájdalom és jograblás együtt elég okot adtak a kis leánynak arra, hogy fejét megtogva, toporogva siránkozzék, mi az egész mulató társaság figyelmét reá vonta.

A kis leány szerencséjére, a fejét érintett lapda épen Erzsébet főherczegnőé volt, ki elhirtelenkedésből ütötte azt tul a korlátokon. Most tehát Czobor kíséretében, a korlát háta megett jajgató kis leányhoz ment, kinek szerény ruhácskáin nagyon is meglátszott a szegénység és megsimogatva a leányka arczát, magához emelte a gyermeknek könyűktől elborított nagy sötétkék szemeit.

— Hogy hívnak, gyermekem? — kérdé tőle.

— Fanny — volt a zokogva adott válasz.

— Vannak-e szülőid, testvéreid?

— Van egy beteg anyám és két idősebb nővérem, kik dolgozni járnak.

— És hol van a lakástok? — kérdi Czobor, hogy a dolognak hamarabb véget vessen.

— Lisingben, a falu végén, egy pinczeszobában — válaszolt a kis leány.

— No jól van, nesze, itt van egy arany, vidd haza édes anyádnak és mondd meg neki, hogy még ma meglátogatlak és szállástokról gondoskodom. Nos,

fáj még a fejed, vagy már meggyógyult az aranytól? — kérdi tréfásan a gróf.

— Már nem fáj — mond a kis Fanny, könnyűin át mosolygó szemmel s mintha féltene, hogy kincsét valaki elveszi, markába szoritva azt, igyekezett kivergődni a tömegből.

— Holnap ilyenkor ismét légy itt! — kiáltja utána Czobor, — hogy ha meg nem találнам lákástokat, magad elvezess oda.

Ezzel az ifju játékos-pár visszatért előbbi helyére, a játékkörbe.

Másnap, midőn a társaság ujra szokott játékát üzte a pázsiton, Erzsébet főherczegnőnek feltűnt egy igen csinosan, bár középsors szerint öltöztetett kis leány, kire egy természetes dajka látszott felügyelni.

— Nézze csak — mondja Czobornak — mennyire hasonlít az a kis leányka a mi tegnapi martyrunkhoz.

— Annyira hasonlít fenség, — mondja mosolyogva Czobor, — hogy az épen fenséged kis kegyencze, Fannyka.

Ah! — kiált fel a főherczegnő — milyen kellemes változás és meglepetés!

— Magam kerestem föl a családot, — mond magyarázólag Czobor — egy megbukott kereskedő özvegye az anyjuk, kit férje könnyelműsége vitt a nyomoruságba s midőn a férj, életét erőszakosan kioltá, az anya ereje és egészsége is megtört; még szerencsájök a két 13—14 éves leányka, kik kézi-

munkájokkal úgy a hogy fenntartották a családot. Miután így megtudtam, hogy tisztességes emberek és a segélyre érdemesek, egy tisztességes házat béreltem ki számokra, melynek kis kertje is van; kosztjukról is gondoskodtam, úgy, hogy a kis leányok most már szabadabban láthatnak munkájuk után; végre a mi kis kegyenczünk oltalmára ezt a termetes Mártha asszonyt fogadtam meg, ki egyuttal mindent rendben tart a háznál.

A főherczegnő hálás tekintetet vetett Czoborra és kellemes lágy hangján mondá:

— Hiszen ön maga a menyei gondviselés, hogy ily rögtön tud az elhagyottakon és árvákon segíteni. Ha megengedi, hogy én is részt vegyek nemes munkájában, én majd a kis Fanny nevelését fogom zsebemből elvállalni.

— Nincs engedélyről szó, fenség — mond hódolattal a gróf — csak egy szent érzelem fellángolásáról, ama tudatban, hogy fenséged is együtt tud érezni a nyomorral.

— Oh, nem fogjuk Fanny kisasszonykát elédeltetni, — folytatja a gróf, neki különösen illő komolysággal, — mert a sorsukból véletlenül kiragadott egyének szoktak lenni a legszerencsétlenebbek; hanem tisztességes polgárnőt nevelünk belőle és ha majd felnőtt, erős és munkaképes lesz, szépsége után fel lehet tenni, hogy szerencséje is fog akadni és akkor közös költségen kiházásitjuk.

— Nagyszerű terv, — mondja a főherczegnő tapsolva, — menjünk és adjuk is mindjárt értéére.

— No, azt még nem, — mondja mosolyogva a gróf — elég lesz, ha fenséged, tiszta állacskáját megsimogatja, mit mindennap tehet, míg az udvar Schönbrunnban időzik. Még azt sem szeretném, hogy a család megtudja, hogy ily magas egyéniség érdeklődik iránta, mert az könnyen elbizottá tehetné.

— Jól van — mondja a főhercegnő — én a nevelés egész ügyét önre bízom, mert látom, jobban ért hozzá, mint én. De most mindjárt vége lesz a játékszünetnek, azért kísérjen ön a mi kedves kicsinyünkhöz. Mondja csak — folytatja ártatlan meggondolatlansággal — nem érdekes-e az, hogy nekünk kettőnknek egy kis leányunk van s erről más nem tud semmit?

— Nagyon érdekes, sőt reám nézve értékes is — mondja a gróf mosolyogva, mert semmi sem hozza oly közel az emberi lelket egymáshoz, mint a közös jótétemény.

És a gróf valóban érezte is a boldogságot, érezte talán a főhercegnő is, anélkül, hogy magának bevallotta volna.

A három B.

Midőn a szép juliusi nap hanyatlatán a hires gárdistapár tlakszobájában meglepjük, mindkettőt nehéz gondok látszanak terhelni és ítélve a füstfelhőkből, melyeket rövid száru pipáikból bocsátgatnak, mintegy ossiáni köddel akarták magukat körülvenni.

Már egy fél óra mult volt úgy el, hogy ott heverték egymással szemben, a nélkül, hogy csak

egy szót is szólnának egymáshoz; pedig semmivel sem bántották meg egymást, sőt nagyobb volt a vonzalom közöttük, mint bármikor.

Utoljára Bárcsay Ábrahám szólalt meg:

— Gyurka te, mondanék én neked valamit.

— Hát hiszen én is épen azt akartam, Ábris,
— válaszol a Herkules, félkézre könyökölve.

— Hát nem vagyunk mi bolondok?

— Miért zárkózunk mi úgy el egymástól? Hiszen, azt hiszem, csak olyan jó barátok vagyunk, mint eddig, ha nem még jobbak.

— Ugy van, én is azt hiszem. Engem csak az vont el baráti körötökből, hogy boszantott az a fölfedezés, hogy a mi kedves hazánk litteraturája valóban oly szegény, mint a milyen.

— Ejnye, te Gyurka, hisz engem is ép az bántott. Ebből is csak az tűnik ki, hogy mi olyan jó barátok vagyunk, hogy egyik azt gondolja, a mit a másik.

— Igaz, de hát én tovább mentem okoskodásomban és föltettem magamnak azt a kérdést, nem lehetne-e ezen a dolgon segíteni?

— Biz azt én is feltettem, — mond Bessenyei — sőt még tovább is mentem egy lépéssel. Te Ábris, én benned nagy költői tehetséget fedeztem föl; én azt hiszem, hogy te képes lennél igen szép lírai verseket írni.

— Én is így vagyok veled, édes Gyurkám; és azt hiszem, hogy az a roppant erő, mely te beléd szorult s mely képes volna, mint az egykori titánok, kősziklákkal dobálni meg az eget, szellemi

térre vezetve is alkalmas volna nagyokat művelni. Az erős zuhatag, mely bércekről alárohanva, kárt okoz a vidéknek, jól vezetett mederből, száz malom elhajtására is képes. És, hogy lásd, mily komolyan foglalkoztam veled, bár meg lehet, kinevetsz, néhány verssort is irtam hozzád, melyben munkálkodásod megkezdésére biztatlak.

Ime belőle egy pár sor :

«Mivel bölcsődet is a muzsák rengették
És első póládat nymfák kötözgették,
Ha szolgálni kívánsz szegény nemzedednek,
Kérlek, tömjénezzél egyedül ezeknek !

.

Addig magyaroknak hirdessék munkái,
Hogy ők a scytháknak vitéz unokái :
E szegeletkövön fekszik szabadságunk,
Különben bizonyos, higgyük el, rabságunk,
Sajnovits jármától ójjuk nemzetünket,
Ki Lapponiából hurczolja nyelvünket stb».

.

— Nos, hát mit szólasz hozzá ?

— Csak annyit barátom, — felelt Bessenyei oldalzsebébe nyulva, — hogy ime, én is épen egy ilyen verses levelet intéztem hozzád, melyből e kis töredéket fel is olvasom :

«Hagyjuk el barátom a mély okoskodást,
Ne tegyünk hiába olyan sok hánykódást,
A természet sötét mélységét elhagyván,
Örömmre sietek kezedet ragadván,
Szívünknek érzési fűzzék szárnyainkat,
Barátság élessze mozgó ajakinkat».

— Itt azután, barátom, összehasonlitalak téged a fülemilével ilyenénképen :

«Mint a fülemile, a mely örömétül
Indittatván, itt-ott zöld ágacskákra ül,
A hajnalnak tüzét hasadni szemlélvén
Várja a vig napot, mindig énekelvén;
Kedvei közt, tudjuk, oly soká zengedez
Hogy végtére nyelvén vére is csergedez,
Erőlteti magát okoskodás nélkül,
Mert ő is törvényt vett a hü természettül:
Ugy egy poéta is, Marsnak sisakjára
Felállván, jobb kezét Phoebus paizsára
Bocsátja, és így e két istenség között
A kies Parnassus hegyéhez költözött,
Honnan e világot sóhajtva szemlélvén,
Harczrul, szerelemről sokat énekelvén,
Mint a fülemile magát erőltetve
Vért ereszt, és meghal mást gyönyörködtetve».

— No, látod! — kiált fel Barcsay — már e rövid költeményed is mutatja, hogy a valódi hivatott csakugyan te vagy! Te vagy az, ki apostola lehetsz a felvirágozandó magyar litteraturának.

— Ah, barátom, — sóhajt fel szomoruan Besenyei — mi vagyok én e nagy feladathoz képest? Egy szem homok a tengerbe hullva. Ő nem egy éjszakám álmát rabolta már el, mióta köztünk fölmerült e gondolat; gyakran fölkerestem a szent, szabad természetet és tanácsot kértem a sötét völgyek echoitól, de azok is csak az én csekély hangomat adták vissza! Mi vagyok én, mi vagy te és a többiek a nagy problémához képest? És ha ugy harsogtatnók is trombitáinkat, mint az egykor Jericho

falai alatt történt, van-e nemzet, a mely meghallgassa?

— Igaz, ez a legszomorubb része a dolognak, — mondja Barcsay, — hogy nincs magyar olvasó közönségünk. De egy vigasztalót mégis mondhatok neked, az én hazámban, abban a kis Erdélyben, az egész intelligencia testtel és lélekkel magyar és bármely könyvet vagy szindarabot oly nagy örömmel fogadna, minőt nemzeti lelkesedés csak kifejeteni képes.

— Ez is valami, — mondja Bessenyei — hiszen, mint szomszédnak, nekem is van tudomásom erről. Archimedes azt mondta, hogyha egy pontot tudnak neki mutatni a földön kívül, melyre emeltyűjét felállithassa, ki fogja vetni a földet sarkaiból. Én is azt hiszem, hogy a mi archimedesi pontunk csakugyan Erdély lesz. Magyarország éjszaki vármegyei hazafiasan éreznek, de tót és latin keveréket beszélnek, mely erre, Pozsony felé, a zagyvalék erősítésére, még a németet is fölveszi. Hiszen ismered a trencsényi földes ur szokott megszólítását: «Gut morgen, panicsku; quomodo dignetur valere?» Az Alföldön és Tisza-Duna között, a török hódítások után, még nem volt idő, hogy kifejlődjék a valódi nemzeti genius. A dunántúli megyékben van még némi tömör magyarság, de a déli rész nagymértékben elszlávosodott, a nyugotí pedig elnémetesedett. A hol nincs, ott ne keress!

— Azt hiszem, — mondja Barcsay — hogyha vándor komédiáscsoportok alakulnának s ezek jó magyar darabokkal járnának városról-városra, mégis

csak legjobban reátudnának tapintani a magyar patriotizmus ütereire. Ily társaságokat, habár gya-
korlókat is, én már láttam s mondhatom, hogy
esetlen előadásaiknak és haszontalan darabjaiknak
is rendkívüli hatásuk volt.

— Gondoltam én már erre is, — mondja ti-
tokteljes arczczal az athléta Bessenyei és heverő
helyéről fölemelkedve, melyet az időben szófának
neveztek, íróasztalához ment. annak fiókját kihuzta
és egy összetüzött iratcsomagot dobott, Barcsay elé,
az asztalra, melyre az, mint valamely tigris, reáro-
hant. Az első lapon ez állt felirva: «A g i s t r a g é-
d i á j a ö t j á t é k b a n, v e r s e k b e n».

— Hiszen te félisten vagy, ki minden irány-
ban tudsz teremteni! — kiáltja Barcsay, Ábrahám
barátja széles vállait nagy bajjal körülölelven. Te
fogsz új életet adni a már kihalóban lévő magyar
litteraturának!

— Adná isten, hogy ugy lehetne, — mondja
sóhajtvá Bessenyei — azonban — folytatja, óriási
jobbját az iratcsomagra helyezve, — e dolog még
csak az én titkom és nem szeretném, hogy más va-
laki, például a mi gunyos Báróczy barátunk, gonosz
nyelvére vegye.

— De hiszen, én előttem nem titkoltok el sem-
mit! — kiált a kis élénk gárdista, ki Bessenyeinek
menydörgéséhez hasonló suttogását már az előte-
remben meghallotta, — én ugyan nem hagyom ma-
gamat a három B. triumviratusából kizáratni, hanem
ezt a corpus delictit azonnal lefoglalom! És oly
ügyesen kiragadta Bessenyei keze alól a rejtegetni

akart színművet, hogy annak óriási szerzője csak úgy keservesen nézett utána ; miközben a kis Báróczy örülten tánczolt körül a szobában és ujjongva kiáltozta :

— Ime, a magyar nyelv egy újabb diadala : Ágis tragédiája, Bessenyei Györgytől, öt játékban és versekben !»

— Ne kiabálj és ne komázz velem, Báróczy, — mond az óriás — mert megfogom nyakadon a bőrt és kiteszlek az udvar közepére.

— Akkor annál jobban fogok kiáltozni — mondja nevetve Báróczy — és világgá kiáltom : Ide hallgassatok, emberek ! Ime, a magyar nyelv egy új diadala : Bessenyei magyar tragédiát irt !

— De mikor én nem akarom, hogy arról valaki tudjon a világon ! — mormogja maga elé Bessenyei.

— No még ilyet sem hallottam ! — kiáltja, hangos hahotára fakadva a kis Báróczy — Shakespeare, a ki mondhatom, nem a legutolsó színműíró volt, maga játszotta el szindarabjait, járván országszerte városról-városra ; no, de talán emlékezel bizonyos Moliére urra is, a ki szintén maga vezette és oktatta szintársulatát, de hát miféle emberek legyenek ezek, Bessenyei Györgyhöz képest, a ki mint igaz magyar, nemes ember, megírja ugyan a maga szindarabját, de csak a maga saját mulatságára ; a paraszt közönségnek ahhoz ne legyen semmi köze !

— Mondtam ugy-e, — mondja Bessenyei, hátravágva magát korábbi ülőhelyén — minden úgy jár, a mi az ő gonosz kezére kerül.

— No, ne haragudjál, barátom, — mondja Báróczy, kezét nyujtva a méltatlankodónak — de azt hiszem, napfénynél tisztábban áll, hogy egy ily művet nem rejtegetni kell, hanem dicsekedni vele; én egyenesen magának a császárnénak ajánlanám, kiben még most is mindig nagyobb a magyar sympathia, mint, elismerem, lángeszű fiában. Különben pedig derült kedvemnek bocsássatok meg; én egy győzelmes hadjáratból jövök, melyben a magyar nemzeti zászlót diadalra vezettem.

— Hogy-hogy? — kérde Barcsay.

— Hát már elfeledtétek, hogy mára volt kitűzve nevezetes versenyem napja, Gebler tanácsossal?

— Igaz, — mondja Barcsay — ezt egészen el is felejtettük!

— Annál kevésbé felejtettem el én, — mondja élenken Báróczy, ki legkivált az ilyféle ügyekben, csupa láng és tűz volt — és annyit mondhatok ti nektek, hogy a milyen föntartott fővel jött ő nagysága a kijelölt helyre, a «Nagy Stiblihez» ép anynyira lebocsátott fejjel és csüngő orral távozott onnan.

— Ül le és beszéld el az egészet, — mondja komolyan Bessenyei, — mert ez igen nagyfontosságú dolog.

— Tud is Báróczy ülni! — kiáltja nevetve Barcsay — hiszen ismered természetét: úgy izeg-mozog, mintha legalább hetven eleven ördög volna benne.

— Valóban — mond Báróczy — arra nem

vagyok képes, hogy ezt a jelenetet leülve és keresztbe vetett lábakkal, elő tudjam adni. Vannak dolgok, melyek az ember vérét felizgatják s melyeket, mint a magyar ember mondja, nem lehet kiállani kaczagás nélkül. Tehát képzeljétek — folytatja le- s föl járva a szobában — a komoly, nagy ur egy hosszú lisztát vont elő, melyhez a szavakat, bizonyosan valami politikai könyvből, szedte össze; ezeket aztán sorban föladta nekem, hogy miután a magyarok között vannak olyan ábrándozók, kik a törvényhozás és közigazgatás nyelvél a magyart óhajtanák, soroljam fel ahhoz a magyar műszavakat. Én előre is tiltakoztam az ábrándozók nevezete ellen és több kétségbevonhatlan adatból mutattam ki, hogy pl. Erdély törvényhozási nyelve, századok óta magyar. Ha az — felelte Gebler — akkor oly fejlett szótár-ruknak kell lenni ez irányban, hogy a nevezetesebb műszavak már feltétlenül magyarok lesznek. És hirtelen leörölt előttem egy hosszú névsort, mely kezdődött a «monarchián, politikán, constituczión és végződött a curián» s az isten tudja min. És midőn elmondám neki, hogy a monarchia magyarul is csak monarchia, a politika, politika, a constitutió constitutió stb., akkor nagy diadallal tekintett velem szembe. «Hát, nagy jó uram — mondja — miként akarjátok e szerint, hogy a magyar legyen nálatok a törvényhozás és közigazgatás nyelve? Hiszen egyetlen fontosabb politikai funkcióra sincs saját szavatok! Az igaz, mondám tettetett kétségbeeséssel — de akkor nagyságod bizonyosan hajlandó lesz megmondani, hogy ugyanezen nevezetes műszavak

miképen hangzanak német nyelven? Például, hogy mondják németül a politikát, monarchiát, constituciót, curiát stb.? Az igaz! — kiált fel Gebler, homlokához kapva, — erre egyelőre nem is gondoltam! De én nem is állottam meg az elfoglalt pozíciónál, hanem azonnal előbbre mentem egy lépéssel. Nagyságod — mondom — a politikai tudományokból aligha fog fölmutatni egyetlen szót is, melyet mi, magyarok, átvettünk volna a németektől; ellenben én tudok néhány olyan szót, melyet a tudományos világ a magyarból vett át, bizonyos pruderriából meglatinositva. Ott van például az urbárium, magyarul urbér, a birságium, magyarul birság stb.

— Emberül megfeleltél, öcsém, — mondja Bessenyei, mosolyogva kelvén fel a szófáról s e közben elismerése jeléül, akkorát ütött óriási tenyerével Báróczy jobb vállára, hogy az egy darabig jajveszékelve futkosott le s föl a szobában.

— Barátom, ha nálad eképen nyilatkozik a tetszés, — mondja, még mindig vállát tapogatva, Báróczy, — akkor egyszer s mindenkorra arra kérlek, hogy inkább gáncsolj!

— Hidd el, kedves barátom, — mondja az óriás, fényes bajuszát pödörve — teljességgel nem akartam neked fájdalmat okozni és csak egyszerűen lebocsátottam a kezemet, a nélkül, hogy erőt adtam volna neki.

— Köszönöm, — mondja, keserű arczczal, Báróczy — hogy legalább ebben tartóztattad magadat, különben úgy járhattam volna veled, mint a budai torony Toldyval, hogy legalább is bokáig sülyedjek

a földbe. Másképp ki nem engesztelsz, mint ha ide adod nekem Ágist, olvasni.

— Usse a kő! — dörmög Bessenyei — vidd el és most beszélj tovább!

— Az én tanácsosom tehát, e téren, egészen megadta magát. Hát legyen — mondá — ebben megadom magam, de mit szól ön a társadalmi nyelvhez? Hiszen önök legelső magyarjai itt az udvarnál, német-franczia-latin melange-ot beszélnek, hogy az ember azt hiszi, az általános európai nyelvet fedezték fel. Arról, amit nagyságod itt hall, — feleltem — ne ítéljen a magyar nyelv tisztaságára nézve; mert azok épen úgy meg vannak rontva, mint az önök német nyelve a francziával és latinnal. Vagy azt hiszi nagyságod, hogy épen az udvar nyelve különb azoknak a magyar uraknak, magyarságánál, a kik itt, az udvar körül, forognak? Hát én, erre nézve, nem megyek tovább, csak hivatkozom a császárné ő felségének válaszára, az önök tudományos akadémiaja ügyében; és kezébe adtam neki néhány sor másolatát a császárné válaszának, mely így szól: «Die accademie hat also eher noch wegen fundo, ohne die burger so zu drucken, ein fond ausmachen, nachgehends erst mir ein ordentlichen plan vorlegen, wie diese accademie mit frucht und ehre und mit vas subjecten und was objecten traction solle. Abbé Hell finde nicht stark genug; was schlechters als andere schon existirende academien lohnte weder deren kosten noch Mühe». Mutathatnak önnek ennél még különb dolgokat is, de hát ön, mint

udvari ember, épen oly jól tudja, mint én, hogy ott, hol «amusirozzák», hol «enuyrozzák» magukat, gyakran vannak «enchantirozva», «blamirozva» stb. Erről hát nem is beszélek. A helyett — folytatám, dolmányom zsebéből a Rimai-féle versgyűjteményt kihuzva, — mutatok önnek egy ezelőtt 200 esztendővel nyomtatott szép magyar versgyűjteményt; kérem, keressen benne, a mythologia istenein kívül, német, francia vagy latin szavakat! Nagyságod, szerencsére, ismerős a keleti nyelvekkel is, sőt titokban, mint tudom, a mienket is érti. Esetleg reá nyitottam neki Balassa versére «a magyar nemzet romlott állapotjáról», melyből a tanácsos ur maga olvasta el az első verset, mely amellet, hogy találó volt, úgy látszik, a tanácsos ur által is mérhető vala.

«Oh, szegény megromlott s elfogyott magyar nép,
Vitézséggel, névvel, hirrel vagy igen szép;
Kár, hogy tartatol úgy, mint senyvedendő kép,
Előmenetedre nincs egy utad is ép!

A tanácsos jobbról-balról megforgatta a kis könyvet; több helyre betekintett; megnézte rajta az évszámot, miközben fölkiáltott: «Csodálatos, csakugyan, épen kétszáz esztendő. S minő tökély és tisztaság nyelvben és formában! Én gratulálok önnek, Báróczy ur és lábaihoz teszem fegyveremet! Különben, megjegyzem még, hogy a nyilat, önökkel szemben, nem is én vontam fel, hanem valaki más, mint a hogy önök ezt nemsokára tapasztalni fogják.

— Szabad tudnom nevét az illetőnek? —
kérdém érdekelten.

— Azok után, mit hallottam s miután a dolog úgy sem maradhat titokban, nincs miért elhallgatnom: Kollár az, az udvari könyvtárnok.

— Köszönöm! — kiálték fel, a tanácsos kezét megragadva, — látom, hogy ön ellenségünkéből barátunkká változott.

— Csak lassan! — felelt mosolyogva Gebler — én csak neutralitást ígérhetek.

Ime, barátim, ez az én diadalomnak története; mint láthatjátok, ez örömpohárba is hullott egy keserű csepp!

Az uralkodó társ.

Az előttünk lefolyt korszak volt az, melyben Mária Terézia családja felett a nap legfényesebben ragyogott; de nem sokkal ezután, megjelent az első felleg, a császárnak, lotharingiai Ferencznek, halálával.

A császári család épen Innsbruckban időzött, hova Lipót herczeg házassági ügye végett ment volt át, midőn a császár, ki az akkori rossz szokások szerint, hetenként kétszer szokott magán eret vágatni, a szokott napon ezt elhanyagolva, midőn fiával, Józseffel, a színházból hazatért, rögtön szélhűdéstől találva, pár percz alatt kiszenvedett, mielőtt orvosi segélyben vagy a szentségek föl vételében részesült volna.

Iszonyu csapás volt ez az egész családra nézve, mely Ferenczet érdemeihez méltó tiszteletben és szeretetben részesíté; de még nagyobb magára, a császárnéra nézve, ki férjét végtelenül szerette és e

nagy csapásra úgy érezte magát, mint a kinek lábai alól hirtelenül eltűnik a föld és nem tudja, minő mélyre esik az előtte ismeretlen sötétségben.

A császárné e csapást egész életében sem volt képes nyugodtan viselni; mint a mesebeli madár, hegedő sebeit mindig maga szakgatta fel és mint történelmileg is tudva van, az önmagára szabott vezeklések okozták halálát is. Ferencz császár halála nagy változást idézett elő az udvarnál; az örökösödési háboru befejezése óta nem igen lehetett ott egyebet látni fényességnél, melyben elvakult a szem és a jószívü nagylelkü császári pártól csak kérni kellett valamit, bizonyos volt, hogy a lehetőség határáig minden kérelem teljesítve lesz.

Az érem másik oldalát, azt a sötét árnyat, melyet az előterembe állított fény hosszú, gyászos uszály gyanánt borított szét a háttérben, csak József főherczeg látta. Ő, ki már régebben benyult az állami gépezet kerekei közé, nemcsak megütközve, de rémülettel vette észre azt a különbséget, mely az állam bevételei és kiadásai között van és különösen azt az óriási pazarlást, néhol valódi sikkasztási rendszert, mely az udvartartásnál folyik. Elég jellemző, mit a szájról-szájra adott történelem fennhagyott s mely az udvari számadások adatain alapul, hogy többek között az özvegy császárnénak, Mária Terézia anyjának, minden estére hat üveg tokaji bor volt fölszámítva éji italul! (zum Schlaftrunke.)

Az igazat megvallva, mind a császár, mind a császárné magok is pazarlók voltak. A császárné

soha egy kérvényt sem tudott elutasítani s anyagi jó szíve annyira felhalmozta a kegyadományokat és nyugdíjakat, hogy azok teljesítése már alig volt lehetséges. De Ferencz császár maga sem ismerte a pénz értékét; különösen szeretett nagyban kártyázni az udvar elsőrangú főuraival, különösen kedvenczével, Auersperg herczeggel, Batthyány Lajossal és Eszterházy Ferenczcel, St. Julien és Paár grófokkal s a hagyomány följegyzi, hogy a császár egy ízben nagyon csodálkozott, midőn Eszterházy 5000 aranyat elveszítve, félbeszakította a játékot; a császár már ekkor tizenkétezer aranyat sepegtetett be.

József, kinek lángeze a közigazgatás minden ágába s az udvartartás minden titkaiba csakhamar behatolt, előre látta, hogy édes anyjával, a császárnővel, küzdelmes napjai fognak lenni és pedig éppen a nagy mértékben elhanyagolt, csaknem veszélylyel fenyegető pénzügyek miatt; de ez vissza nem tartá őt attól, hogy, a mint, nem is nagy akadályok legyőzése után, a német császári trónra eljutott és most már, mind a szívében hordott gyász, mind pedig a testi tultengés miatt elnehezedett édes anyja, nyíltan uralkodó társává fogadta: azonnal hozzá ne fogjon gyökeres ujitásaihoz.

A lángezü ifju uralkodó, mély emberismerő is volt egyuttal és jól tudta, hogy reformjai nagy akadályokba fognak ugyan ütközni: de hogy ez akadályokat legnagyobb mértékben hártja el az, ha az ujitásokat magán az udvartartáson kezdi meg. Jól tudta, hogy a közvélemény kevésbé zudul fel a

megszorítások miatt akkor, ha látja, hogy az uralkodó e megszorításokat önmagán kezdi.

József nem tartozott azon kisszívű emberek közé, kik a nehezebb ügyeket halogatva, először a könnyebbeket végezik: ellenben, határozott jellemek szokása szerint megfordította a dolgot és a legnehezebbel és kellemetlenebbel indította meg működését.

Bármiként fájt is gyermeki szívének, hogy épen forrón szeretett anyjával kell először a harczot megküzdnie, az udvari háztartás és kegydíjak jegyzékét vette először elő s miután Mária Teréziát e fenyegető bajokkal megismerteté, sorra vette a kegydíjakat és kiadásokat s megharczolt minden egyes tételért; csak ott engedve édes anyjának, hol az magát feltétlenül megkötötte.

Bizony nehéz harcz volt az! Először is a svájcz testőrség elbocsátását követelte, melyhez a császárné egy ideig makacsul ragaszkodott, — de József e pontban semmit sem volt hajlandó engedni.

— Kedves anyám — mond végre nemes fölhevüléssel — a te uralkodásod a népeid iránt való szeretet alapján nyugszik. Azok sokat áldoztak érerted és te viszont nagy szolgálatokat tettél nekik. Szeretettel s mondhatni oly hódolattal vesznek körül, melyek földi lényt alig illetnek meg, mi szükség van tehát egy szeretett uralkodó és hódolatteljes népe közé idegen zsoldosokból válaszfalat vonni? Ha épen nagyon akarod: ott vannak a jó tyroli vadászok; mindenesetre hivebbek hozzád,

mind azon nemzet fiai, mely századok előtt, — mely időről Tell mondája beszél — halálos ellenség gyanánt állott családunkkal szemben. Mi szükség megalázni saját népeidet azzal, mintha zsarnok uralkodók felfogása szerint, nem biznál népeid hűségében és azok fegyvereinek védelme alá vonulsz, kik vitézeinket százanként gyilkoltatták le Morgartennél?

Ez utóbbi okok meggyőzőleg hatottak a császárnéra; azért jobbját nemes felhevülésében levő fia karjára téve, arczán a legnagyobb szeretet kifejezésével, mondá:

— Ezek szépen és nemesen voltak elmondva, József. Te meggyőztél, a svájci gárda el van bocsátva.

József hálásan csókolta meg édes anyja kezét s azután bevett szokása szerint, mintegy új elhatározásra, magasra emelte fejét, miközben így szólott:

— Még egyéb intézkedéseket is kell tennünk, édes anyám, melyek közelebb hozzák hozzánk népeink szívét, annyival is inkább, mert, a külső viszonyokat tekintve, aligha újból áldozatkészségükre nem szorulunk.

— Már benne vagyunk — mondja bánatos mosolylyal a gyászos császárné — jobb, ha a kellemetlenségeken mielőbb által esünk.

— Ezek kedves anyámat már sokkal távolabbról érdeklik; mert tulajdonképen a család férfitagjai multságainak némi megszorításáról van szó. Itt a főváros környékén több mértföldnyi területen,

néhai kedyes atyám tilalmazása folytán, annyira elszaporodott a duvad, különösen a vad sertés, hogy ezek konda-számra rontanak be a művelt területekre és megsemmisítik a szegény földművesek egész évi munkáját, kik azután hasztalan fáradoznak panaszaikkal, mert alig nyernek valahol meghallgatást. Ismeretes dolog előtted, kedves anyám, hogy szokásom szerint, reggelenként, palotánk egyik folyosóján, mindenkre nézve megtalálható vagyok. Ily alkalommal már százszor megtörtént eset, hogy a mindenéből kifosztott földmives, vagy annak családja lábaimhoz vetette magát és igazságot kért, szörnyű megkárosításával szemben, mely egész évi keresményétől, sőt néha családja valamely tagjának életétől, fosztá meg. Mindig adtam, a mennyit adhattam, saját pénztáramból; mert sem az udvar, sem a monarchia háztartásában erre nincsen rovat. Nos, hát én ezt a borzasztó igazságtalanságot akarom megszüntetni és a duvadakat, melyek már az utasok személybiztonságát is veszélyeztetik, utolsóig kiirtatom.

— Nem lehetne ezt valahogy fokozatosan eszközölni? — töpreng a császárné, — hová viszük vadászni esetleges előkelő vendégeinkat?

— Erről lesz gondoskodva — mond József — egy pár dunai szigeten, melyeken szintén nagy mértékben elszaporodtak, de a hol senkinek sem ártanak, meghagyjuk őket.

— Reménylem, elég lesz mára — mond nyugtalankodva Mária Terézia — már az idő eljött, midőn imára szoktam menni.

— Csak még egyet, — mond József, a küzdött eredmények által felvidult arczczal — de már ez egy olyan lesz, mely bizonynyal nemes lelkednek is tetszeni fog. A vadászterületeknek azon részét, mely itt a főváros közvetlen közelében terül el, az ugynevezett Pratert, Bécs városának akarom ajándékozni, oly célból, hogy miután az a vadaktól teljesen ki lesz tisztítva, kellemes mulatóhelylyé alakíttassék át a mi jó bécsi népünk számára.

— Oh, te jó, okos, kedves fiam ! — mondja a császárné, Józsefet könnyező szemekkel megölelve, — látom, hogy hivatva vagy népeink szívét még közelebb hozni mihozzánk

— Csak ne siess ítéleteddel, kedves anyám — mond József, a császárné gömbölyű szép kezét ajkaihoz emelve — én örömet keresem az alkalmat, midőn népeinknek kedvezhetek, oly módon, hogy az testi és lelki javukra váljék. Nem is mondom, hogy megvetem a népszerűséget, sőt szükségét látom annak, hogy az uralkodó és népei szive együtt és egyszerre dobogjon. De azután hizelegni sem szoktam a nép oly hajlamainak, vagy épen szenvedélyeinek, melyek monarchiánkra s következőleg népeinkre nézve is károsak, és igen félek, hogy ujitásaimban sok lesz olyan, melyekért a mostani közfelfogással szembe kell szállanom.

— Csak lassan, lassan, kedves fiam ! Ha szándékod, mint nem kételkedem, nagy és nemes, meg kell azt előbb értetni alattvalóinkkal is, különben az akaratlanul felköltött ellenszenv legnemesebb

törekvéseinket és legnemesebb szándékainkat is meg-
hiúsítja.

— Csakhogy — mondja komolyan József —
a hosszú fontolgatásokra nincs idő. Egy lángszel-
lemű német uralkodó áll velünk szemben, ki nem-
csak a harcztéren ellenségünk, hanem sok lépéssel
előzött meg népei boldogításában és nagygyá tétel-
ében. Ha nem sietünk a javításokkal, a Hohenzol-
lernek egyfejű sasa ködbe borítja a Habsburgok
kétfejű sasczimerét. II. Frigyes nemcsak ellenség,
hanem minta is a mi számunkra.

— Csak vigyázz! — mond aggályteljesen
Mária Terézia, — mert a két uralkodó család né-
peinek viszonyai nagyon elütök egymástól és sok
oly dolog, melyet amott keresztül lehetett vinni, itt
a lehetetlenséggel határos.

E szavak után Józsefet homlokon csókolá s
magára keresztet vetve megindult, hogy férje sirját
fölkeresse a kapuczinusok kolostortemplomában,
hova naponként kétszer is el szokott járni, hogy
csendes imáját férje érczkoporsója mellett elvégezze
és megnézze ama gyönyörű siremléknek előhaladó
munkáját, melyet férje számára készített. Az ő
szeretetének eszméje volt az a nagyszerű sir-
emlék, melyet még ma is bámulva néz meg
a figyelmes szemlélő, mely nem a halál ret-
tentő emlékét idézi vissza, hanem a családi bol-
dogságét. A nagyszerű siremléken a császárné fér-
jével együtt a szabad mező virágai között ül, kö-
rülvéve játszadozó gyermekeiktől, kik a mező virá-
gai között élvezik a gyermeki örömeiket.

Az osztrák főváros környékét még ma is a legkieesebbek egyikének lehet mondani; Mária Terézia idejében, midőn még a civilizáció és a szűkség oly nagy hódításokat nem tett, az egész bécsi környéknek vadregényesebb kinézése volt azon őserdők miatt, melyek a dunaparti magaslatokat, sőt a sikot is nagyrészen elborították. Különösen a Kahlenberg környéke volt még egészen vad állapotban, hol a dunaparti hegylánczolat gazdag tölgy- és bükk-erdőséggel volt fedve, mely a jobb parton egészen a hires mölki apátságig felnyult.

E nagyszerű vadászterületet vette II. József első sorban a duvadak kiirtása szempontjából figyelmé alá, és a szép októberi napok egyikén oly hatalmas hajtóvadászatot rendeztetett, melyhez hasonló ritkán fordult elő Szt.-Hubert történetkönyvében, mert mint Arneth megjegyzi, abban nemcsak az egész udvar, hanem a szomszéd udvarok jelesebb vadászhajái és vadásznői is résztvettek, s mint ugyanő megjegyzi, maguk a főherczegnők több mint 1400 vadsertést lőttek le.

Pompás látvány volt az, midőn a kelő nap sugarai megaranyozták a százados erdők tarkulni kezdő lombjait és az istenalkotta óriási lombcsarnokok, melyekben az ezer meg ezer oszlopot az óriási gyertyaszálakhoz hasonló és alig belátható magasságu bükktrözssek képezték, visszhangozni kezdtek a hajtók ezreinek «hallali»-ától, kik a századok óta kimélt vadállományt egész tömegben szorították fel a Duna hajlásánál szögletet képező hegyorom felé, melyen a vadászok és vadásznők

élénk hosszú vonala foglalt helyet vegyítve az udvari vadászok pár száz emberével, kik a fegyverek töltésével és különösen az esetleges veszélyek elhárításával voltak megbízva.

Az udvarhölgyek az egészzet tréfás mulatságnak vették és aligha gondoltak arra, hogy az ily vadászat esetleg veszélyekkel is jár, mit leginkább bizonyított az, hogy miután Mária Terézia férje halála után semmi mulatságban sem akart résztvenni, az udvarhölgyek fővédnökségét az öreg Jozefa császárné vállalta el. Ez ugyan a császárnéra nézve csak annyiban volt nehéz vállalkozás, hogy a hegy alján maradt udvari kocsiktól őt, valamint az élteőbb hölgyeket is hordszéken szállították fel a hegy magaslatára, de itt már készen állottak a hatalmas deszkacsarnokok mindennel ellátva, a mi egy ily fényes társaság multságára és kényelmére szolgálhatott.

Innen történt a kiindulás is; a császárné az élteőbb udvarhölgyekkel haditanácsot tartva, abban állapodtak meg, hogy, miután az udvarhölgyek tetemes része nem örömet vállalkozott magát kitenni egy ily vadászat esélyeinek és esetleges veszélyeinek, térjenek vissza a középkori lovagrendszerhez, mely szerint minden egyes vadász-hölgy az általa kiválasztott lovag védelme alá helyeztessék. E rendszer elfogadása ellen természetesen sem az udvari fiatalságnak, sem pedig az előkelő fiatal hölgyeknek nem lehetett kifogásuk, mert reménylették, hogy a feszes udvari dámák jelenléte nélkül a multság annál kellemesebb és

feszélytelenebb lesz. Ebben hát megállapodtak, de az öreg császárné annyira mégis kiterjeszté főhadvezéri gondosságát, hogy maga számára a főcsarnok előtt, a többi éltes udvarhölgyek számára pedig, mint Starhenbergné, Daun-né, Kinszkyné, Stiglitzné stb. egymástól bizonyos távolságra eső pontokon sátrak üttettek fel, hol nyugalmas karszékekből az 50 — 100 lépéssel alább elvonuló csatárlánczot szemmel kísérhették.

Most következett a lovagválasztás, mely alkalmat adott az illető fiatal udvarhölgyeknek, kik a vadászatban tevőleges részt akartak venni arra, hogy bizalmuknak és talán rokonszenvüknek is szabad kifejezést adjanak. mit itt a szabadban az udvari illemszabályok kevésbé korlátoztak. E választás az öreg császárné előtt történt, ki ugyan néha, midőn a választást nem tartotta rang szerint megfelelőnek, föl fölhuzta szemöldökeit, de sokkal szelvidebb természetű matrona volt, hogysem rosszalásának más élénkebb kifejezését adná.

A fiatal hölgyek, habár, mint említők, nem tartották is annyira veszélyesnek e vadászatot, mint a minő az valóban volt, mégis volt annyi belátásuk, hogy azt válasszák, kinek mind ragaszkodásában, mind férfias bátorságában megbizhattak.

Midőn a sor Erzsébet főherczegnőre jutott, ez habozás nélkül Czobor grófot választotta, és az ifju gróf a szívében rejtegetett forró érzelem hálás kifejezésével hajtotta meg magát, midőn a főherczegnő háta megett mint védő lovag helyet foglalt.

Midőn a sorozásnak vége volt, kiki fölragadta

saját és védencznőjének fegyverét s a hosszú sor páronként meghajolva az öreg császárné előtt azon élénk vidámsággal vonult ki a teremből, melyet egy ily izgalmas vadászkaland élvezetei eléggé megfejtének.

A fiatal vadászurak mindannyian csinos szarvasbőr-öltözetekben, hosszú fényes lovagcsizmákban s fejükön könnyű tollas vadászsüvegekkel, a karcsu derekukat átövező fényes fekete szijról lefüggő hatalmas szarvasölőkkel; az ifju hölgyek pedig élénk-szinű felaggatott rövid francia ruhákban s fejükön drágaköves csatokkal lefoglalt különböző színű tollakkal ékitett bársony barrettekkel oly kedves és élénk képet nyújtottak, mely ellentétben az őserdő vadonával tündéri látványt nyújtott a szemlélő számára.

Maga József császár, sógora, a szász herczeg és a főherczegek mindannyian résztvettek a kellemes szórakozásban. Minden vadászpár mellé egy csoport udvari jáger csatlakozott, kik a tartalék löfegyvereken kívül egy-egy hatalmas dárdát is vittek magukkal, mint ez hasonló vadászatoknál nemcsak szokás, hanem tekintettel a lehető esélyekre szükséges is volt. A löfegyverek már kovákkal voltak ellátva; a serpenyőket természetesen előre fel kellett porozni; a szurony még nem volt alkalmazásban és épen ennek helyét pótolták az említett dárdák.

Midőn a vadász csatársor helyét a domboldal hosszában elfoglalta, a császár által megadott sipjelre a hegysor aljából feihangzott a hatalmas »hal-lali» és a vadászat kezdetét vette.

Eleinte csak nyulak, őzek s egy-egy odatévedt szarvas jelentkezett a láthatáron, melyeket azonban a császár rendeletéből átbocsátottak a vonalon lövés nélkül, miután a golyók fontosabb vadakra voltak szánva.

A háló, mely a lövészek előtt egész hosszában ki volt feszítve és a fak derekához erősítve, tudatá a szerencsétlen kis állatocskákkal, hogy nincs nyitva ut menekülésre és egyik felől a hallázó, ordító tömeg, másfelől a háló várja őket, vagy azon túl néhány lépéssel az uri lövészek fegyverei.

Gyönyörűség volt látni kivált oly hölgyeknek, kik ilyesmiben először vettek részt, hogy állott meg két lábon a fület hegyező nyulacska, hogy simogatá orrát, két első lábával; gondolatokba esve a lenni és nem lenni, a menni és nem menni kérdések felett, midőn az uri vadászok hosszú sorát és a hálót maga előtt megpillantá. Még érdekesebb látványt nyújtottak a felénk őzikek, fiatal dámok és szarvasok, melyek az erdő sűrűjéből kiérve, az őket fenyegető látványra visszahökkentek és előre tolt két lábuk, mintegy földbe látszott gyökerezni. Szemeiket mintegy kőrőleg szegezték a szemben álló vadászokra; fájdalmasan nyíttak és szemeikben csaknem könnyük látszottak megjelenni kérlelhetlen sorssukkal szemben.

Később már hatalmas agancsu szarvasok is jelentek meg a láthatáron, melyek egyideig méltóságosan kémlelve tekintettek körül; azután jobbra vagy balra csapva igyekeztek eltűnni a hajtók és vadászok közt az erdők sűrűjében.

Végre megjelentek a várva-várt vendégek is; egy-egy csikasz ordas farkas, mely üvöltéssel adta tudtára a körzetnek, hogy balsorsát előre érzi; mely csakugyan azonnal bekövetkezett néhány reája röpitett golyó alakjában.

Jöttek egyes vadkanok, mint kondavezérek, hatalmas agyaraikkal jobbra-balra csapkodva, itt-ott a földet turva, fülsértő vad vinnyogással; némelyik egy helyben állt meg s orrával körben kezdte turni a földet, mintha magát el akarná ásni abban. Nehéz emsék ütődtek elé a bozótból malaczaikkal, úgy, hogy a lövések egyre sűrűbbek lőnek; a háló és az erdő sűrűje közötti belátható tér már több száz vad hullájával volt elborítva.

E szokatlan latvány a főuri hölgyek közül, az erősebb természetűeket szokatlan izgalomba hozta; úgy, hogy a jágerek nem győzték a töltött fegyvereket elegendő mennyiségben szolgáltatni számukra, de a gyöngédebb érzelműek és ezek közt különösen Erzsébet főherczegnő, nem tudták iszonyuk kifejezését elnyomni.

— Tudja mit, gróf — mond Czoborhoz fordulva — menjünk el, hagyjuk itt ezt a helyet, mert én, részemről, semmi gyönyörűségemet nem találom ebben a tömeges gyilkolásban, hol a megtámadó fél teljes biztonságból rakja egymásra áldozatait. Azt értem, midőn a bátor vadász, ügyességébe és jó fegyverébe bizva, maga keresi föl az őserdők bölényét, medvét és egyéb vadállatot, melynek módjában áll vele szabad harcra kelni és saját fegyvereit érvényesíteni, de ez a veszélylyel

nem járó tömeges gyilkolás izgalommal talán bírhat, de költészettel nem, s azért nem fölemelő, hanem undorító.

— Fenségednek sokban igazat adok — mondja a gróf — de ha már állásunkat a csatasorban elfoglaltuk, vadászszabály szerint nem szabad azt elhagynunk. Különben is, a mi a biztonságot illeti, nem lehet mondani, hogy az egészen teljes, mert néha megtörténik, hogy a nagy tömegben előtörő duvad nem csak a hálót, hanem a vadászok sorát is áttöri.

E perczen, mintha Czobor szavait akarná igazolni, éppen velök szemben egy, több mint száz főből álló, vadsertés-konda jelent meg, mely a hajtók zajától neki vadulva, úgy látszék, már sem látott sem hallott, bár egyszerre egész tömeg golyó röpült soraikra; elesett társaik hulláin vakmerően törtetett elő, mintegy 30–40 lépésnyi szélességű teret egészen betöltve tömegével, mely mint valami lavina, esett neki a kifeszített hálózatnak.

Mind ez egy pillanat alatt történt. Czobor egy közeli fához támasztott dárdát ragadott fel és a főherczegnő elé vetve magát harsányan kiáltá:

— Fenség! A legközelebbi vastag fa háta mögé!

Hasonló jelenetek ismétlődtek mindenütt a szomszédságban, a vadász urak mindenütt dárdát vagy vadászkést ragadtak, a hölgyek pedig rémületen menekültek tova a fák vagy sátrak háta mögé. De Erzsébet főherczegnő lábait lekötötte a rémület, mert jól látta, hegy a rohanó tömeg éle egyenesen

feléjük tart és súlyával az elég erős vadászhalót valószínűleg el fogja szakítani. Ott állt Czobor háta megett, szemeit a borzasztó kinézésű vadállatokra szegezve, lábai a földbe gyökereztek s ajkát egyetlen hang se tudta elhagyni.

A gróf azt hitte, hogy a főherczegnő már elmenekült, mert ideje nem volt hátra tekinteni, midőn a tömeg sulya előtte a hálót csakugyan áttörte és egy vezér vadkan egyenesen dárdájába rohant, de a tömeg sulya által nyomatva, oly erővel, mely a gróft is földre vetette, míg a vadsertéstömeg, melynek eltávolítására vadászkesével védekezett, mint zivatar rohant el fölötte, agyaraival sebeket osztva és lábaival a gróft megtiporva, úgy, hogy eszméletét teljesen elvesztette.

Iszonyu sikoltozás támadt most az egész hegyormozaton, melyen a sertéstömeg, csaknem bántatlanul, áttört, egy tisztes koros udvarhölgyet, báró Stiglitznét, karosszékestől feldöntve, egy pár laczikonyhát, melyeken a vadász-reggeli készült, össze vissza zavarva, úgy, hogy az inkább rémült, mint szerencsétlenül járt cselédség jajveszéklése és pár fehéröltözetű kukta, kiket főzőkanalakkal a sertéstömeg hátán szállított egy darabig, oly nevetséges képet nyújtott, mely méltó lett volna egy Hogarth ecsetére.

Mindez egy percz müve volt, mert a nekivadult sertés-konda a jövő pillanatban már a hegy tulsó oldalán járt, és most az egész vadászcsoport a letiportak segélyére sietett. Ezek közül Czobor gróf szenvedett legtöbbet, kit eszméletlenül kellett

az egyik sátorba szállítani. Ő, a szó teljes értelmében, testével fedezte a háta megett elájult hercegnőt, ki nemsokára magához tért és egy, balkarján okozott karczolásán kívül, semmi sérelmet nem szenvedett, de a szegény gróf a rajta átsapott vadak lábnyomai és egy pár agyarává gáz által ugyancsak meg volt viselve, úgy, hogy az udvari borbélyoknak elég fáradságot adott, míg sebeit elkötözték.

A sebesültek.

Gróf Czobort a császárné az udvari palotába hozatta és maga gondoskodott elhelyezéséről a Schweitzer-Hof egy pár földszinti kényelmes szobájában: saját udvari orvosát küldé el hozzá, ki a grófot, a tetemes vérveszteség és az átgázolásból származott zuzódások miatt, nagyon elgyengültnek találta ugyan, de a császárnét azonnal megnyugtató ránt, hogy nemesebb részek nem sérültek meg s remélhető, hogy pár hét múlva a gróf teljesen helyre áll.

A császárné teljes részletességgel értesült a grófnak önfeláldozásáról, védenczével, Erzsébet főhercegnővel szemben és ez még közelebb hozta Czobort szívéhez, mely legforróbban szokott érezni azok iránt, kik családjához folytonos hűséggel, vagy éppen önfeláldozással viseltettek.

Czobor már magánál volt és szemeit tévegen hordozgatá szét az előtte ismeretlen helyiségben, melybe, hogy mikép jutott, alig tudta elképzelni. Aléltsága még nem engedte meg, hogy a mult és jelen között az okok láncolatát össze tudja fűzni

és az idegen körzet annyival megfoghatatlanabbnak látszott előtte, mivel neki Bécsben, a Grabenen. diszes palotája volt és meg nem foghatta, miként jutott idegen körzetébe.

A hanyatló nap utolsó sugarai törtek át boltozatos szobájának zöld függönyökkel ellátott ablakain; a szobában mély csend volt: csak hű huszárja, az öreg János, szundikált a szoba másik szegletében egy karosszéken, midőn az ajtó hirtelen feltárult és azon pár élteőbb udvarhölgy és Erzsébet főhercegnő kíséretében, magának, a császárnénak gyászba öltözött alakja, jelent meg.

Azt hitte, hogy még mindig lázas álmait folytatja; de e hitéből kiverte az öreg János, ki székeről felugorva, katonás állásba helyezte magát és a császárné megszólítása, ki egészen ágyához közelítve, valódi anyai szeretet hangján kérde:

— Nos, hogy érzi magát, kedves fiam? Orvosom megnyugtatót, hogy nem lesz belőle valami tetemesebb baj.

— Oh, felséges asszonyom! — ennyit tudott mondani az ifju ember, a császárné iránt való tiszteletből, ülő helyzetbe kívánván fölegyenesedni, de a császárné tiltólag intett neki, hogy ne mozduljon, mire ugyan nem is igen volt nagy szükség, mivel Czobor még oly gyöngye volt, hogy a pillanatnyi erőfeszítés után, kimerülten hanyatlott vissza párnáira. Különösebb fájdalmat nem érzek, felséges asszonyom, kivéve itt a balkaromon történt sebnél, mely erősen sajog: a többi inkább csak a vérvesztésből eredt gyengeség kifolyása.

— Ide hozattam önt — mondja a császárné, az ágy mellett levő karosszékben helyet foglalva, — hogy folyton szemünk előtt legyen és nem cselédek gondozása alatt. Ezzel igyekezzünk köszönetünket tanusítani ön iránt, ki magát leányunkért oly nagy készséggel feláldozta.

— Igen — mond Erzsébet főherczegnő, kinek szép szemeibe könnyek gyűltek — én is eljöttem ezt önnek megköszönni.

A császárné leányára tekintett s e tekintetben volt valami olyas, mi azt jelenté, hogy e nyilatkozat fölösleges volt.

— Oh, felséges asszonyom — mond a sebesült — szívemnek egyetlen vágya, hogy felségteknek szolgálatjukra lehessenek; és nem ily csekélységgel, de életem feláldozásával is örömmel fogom bármikor hűségemet tanusítani.

— Jól van, édes fiam, tudom én azt jól! — mond a császárné szeretetteljes hangon — de most már csak azon legyen, hogy minél előbb lábra állhasson; mert tudja, mily örömet látjuk vidám arczat magunk körül. Most pedig legyen a lehető legnyugodtabb helyzetben; ne echauffirozza magát semmivel, mert ez feltétlenül szükséges mielőbbi felgyógyulásához. Itt van udvarunknál; úgy tekintjük, mint családunk tagját és reméljük, a gondozásban sem fog hiányt szenvedni: az irgalmas nének közül kettő folytonosan ágya mellett fog őrködni.

— Mély hálával veszem felséged kegyelmes gondoskodását, — mondja az ifju ember — fen-

ségednek pedig — folytatja, a főherczegnőre tekintve, — alázatos köszönetemet fejezem ki kegyes részvételeért: ha épségét halálommal váltottam volna is meg, már eléggé meg lennék jutalmazva.

— Egy szót se többet! — mond a császárné székéből felkelve, itt hagyjuk önt a nyugalomnak és kellő ápolásnak. Isten gyógyítsa mielőbb.

A császárné, kíséretével együtt, kivonult a szobából és a lépcsőhöz érve az udvarhölgyeket elbocsátotta és egyedül ment a főherczegnővel lakosztálya felé.

— Milyen derék ifju ember! — mondá a császárné és gondolatában hozzátette: miért nincs korona a fején?

— Ugyan e pillanatban hasonló gondolata támadt a főherczegnőnek is; csakhogy szive a tételt megfordította: Miért van korona az én fejemen! Mily boldog lehetnék!

Midőn a császárné dolgozó szobájába ért, Erzsébet főherczegnő kezét csókolt anyjának és távozni készült.

— Megállj csak, — mond a császárné leánya jobbját gyengéden megfogva — Lengyelországból kellemes tudósításaink érkeztek, a lengyel király el van ragadtatva, mind a közbenjárástól, mind különösen megküldött arczképedtől. Még csak bizonyos diplomáciai tárgyalások vannak hátra, melyeket az orosz udvarral kell elvégeznie, és ő felsége meg fogja tenni magas látogatását udvarunknál.

— Köszönöm, édes anyám, — mondja a főherczegnő, és hogy elötörő könnyűit annál jobban

elrejttesse, lehajolt, édes anyja kezét megcsókolni. Azt nem vette észre, hogy e közben egy rejtegetett könyecsepp oda hullott arra a puha, jótékony anyai kézre.

A főherczegnő kisietett édes anyja szobájából; jobb kezét mindjárt fájdalomtól dobogó szívére tapasztá, és alig tudta magát megóvni, hogy hangos zokogásra ne fakadjon.

— Szegény gyermek! mond a császárné és szemei még hosszasan nyugodtak az ajtón, melyen legszebb leánya eltávozott.

Bizony a szegény főherczegnő sebe vérzőbb és veszélyesebb volt, mint a csak most meglátogatott Czobor grófé.

A császár ive.

Az új császár elveit, érzelmeit mindenki ismerte, tudták, hogy vallásos és lelkiismereti kérdésekben föltétlenül szabadelvű, hogy népeivel szemben, a legmelegebb érzelemmel viseltetik és különösen a jobbágyság sorsának enyhítése, őt a legnagyobb mértékben érdekli; hogy nagy szellemű és felvilágosodott uralkodó lesz, azt mindenki előre várta tőle, sőt az udvarhoz tartozó, vagy ott gyakran megforduló politikusok arról is meggyőződtek, hogy II. József, épen háza ellenségét, Nagy-Frigyes orosz királyt, állította fel magának, mintaképül.

Azt a politikát, melyet ez idő szerint I. Péter czár, majd a két Frigyes és II. József követtek, «fölvilágosodott absolutismusnak» szokás nevezni, és minden esetre jobb is volt az a felvilágosodást

is nélkülöző zsarnokságnál; csakhogy a mi Orosz- és Poroszországban bizonyos előlépés volt a közmi-velődési reformok terén, nem ütközött össze egy, századokon át kifejlett, alkotmányos nemzeti étellel mint ezt, például Magyarországon, várni lehetett.

Azt maga is sejté, hogy vallásos szabadelvűsége, mely saját édes anyjával is ellentétben állott, erős gátra fog találni a magyarországi hatalmas klérusban, azt is jól tudta, hogy a magyar földesuri osztály minden oly lépést, mely a jobbágyok emberi jogainak visszaadására czéloz, nagy ellen-szenvvel fogad; birodalma egynyelvűségét pedig még maga sem akarta hangoztatni; miután annak eredményét a kedvező talaj lassu előkészítésétől, várta.

Erős jellemek szokása szerint, először a legkeményebb almába akart beleharapni és Kollárral, a császári levéltár őrével, csakugyan megkésztetvé azt a könyvet, mely a magyar király, egyházi kegyuri jogairól szólva, azt vitatta, hogy az oly széles körű, miszerint a magyar király természetesen a vallástaniakon kívül, minden egyházi dologban szabadon rendelkezhetik. De jelezve voltak ebben egyéb közjogi kérdések is és Verbőczy hitelessége megtámadva!

A könyv már megjelent akkor, midőn József nagy tervei taktikájába belebb-belebb merülve: egyszerre csak észrevette, hogy azok kivitelére és általában családja és országa tekintélyének fentartására, hiányzik az a legfőbb dolog, melyet az ő mintaképe, II. Frigyes, a had folytatására elengedhetlennek jelzett, t. i. a pénz.

Terveket dolgoztatott ki, miként lehessen a monarchia pénzügyeit tisztességesen rendbe hozni; de a mi épen szeget ütött fejébe. kormányzatának minden jelesebb pénzügyi tehetsége oda nyilatkozott, hogy ennek csak egyetlen módja van: az adók felemelése és általában a monarchia népei kedvező hangulatának felköltése ez irányban.

Az osztrák örökös tartományokban az adók felemelését egyetlen parancsszóval vagy rendelettel is meg lehetett tenni: de egészen más volt az eset Magyarországra nézve; mert itt egy fillérnyi adót sem lehetett kivetni, az országgyűlés beleegyezése nélkül.

A császár itt látta maga előtt azt a több százados várfalat, mely reformczéljait keresztezi s melyet vagy megdönteni, vagy megkerülni, vagy átugornia kell. Mindenik veszélyes kísérlet volt és hasztalan törte fejét; mert egyelőre, az ő hatalmas lángszelleme sem találta meg, a kivezető utat.

Egy vasárnapon, midőn először nyitották meg a nép számára a csinos sétahelylyé átalakított Prater-t, a császár, egyetlen lovász kíséretében, szintén belovagolta azt; és a nép, mely ösztönszerűleg megszokta érezni, minő mértékű a rokonszenv iránta, az uralkodók szívében, egész körlovaglásában körülözönlötte, éljenezte és imádattal határos hódolati nyilatkozatokkal kísérte.

A mély érzelmű uralkodót, e hódolatnyilvánítások meghatották és midőn a folyton hullámzó tömeg köréből kiszabadult, szemeiből egy pár könnyet törülve ki, fölsóhajtott:

— Vajha, meg tudnék felelni, várakozástoknak! . . . Vajha, épen annyi áldással kísérnétek siromba egykor, mint a mennyi szeretettel üdvözöltek most!

Emelkedett hangulattal ért vissza az udvarból, hol épen édes anyja várt reá.

A császárné nem volt oly derült hangulatban mint fia; általában, férje halála óta, ritkán lehetett mosolyt látni ajkain.

— Rosz tudósításokat vettünk minden oldalról, édes Józsefem, — mond szomoruan — és bár arczodról látom, hogy kedvező hangulatot kell nálad elrontanom, kérelek, foglalj helyet és beszéljük meg a dolgokat.

József helyet foglalt és nagy kék szemeit kérdőleg emelte édes anyjára.

— Először is tudatnom kell veled, hogy Flórenczből kedvezőtlen híreket vettünk, öcséd, Lipót, egészsége helyre állott ugyan, de nagy mértékben elégtelen és különösen pénzügyeivel, sehogy sem tud tisztába jönni.

— Sajnálom, mondja kedvetlenül a császár, — de többet nem tehetünk érte, mint a menyit tettünk. Én meghoztam neki mind azt az áldozatot, a mit hozhattam; s mind őt, mind tégedet biztosíthatlak, hogy a nagyherczeg pénzügyei aránylag sokkal kedvezőbb állapotban vannak, mint a mienk.

— Az elég szomorú! — mond a császárné, — mert már nagyobb megszorításokra, mint a mi-
nőket multkor engedélyezénk neked, magunk sem

vagyunk képesek. Azonban erre később visszatérünk. — A második, kedvezőtlen tudósítás, kedves leányomat, Erzsébetet, illeti: a házassági szerződéssel megbízott követünk, Varsóból arról értesít, hogy czélzott házassági tervünkből, alig lehet valami; miután Erzsébet orosz czárnő, ezen házassági tervnek határozottan ellene van.

— No, ez nem olyan nagy csapás! — mondja József, — mert részemről legalább amugy sem örvendettem volna egy oly családi viszonynak, mely nővéremet az orosz czárnő feltétlen jobbagyának s ha a világ szájának hinni akarunk, egykori szerelmesének tette volna részesévé; egy ily viszonytól nem sok felemelőt s annál kevésbé boldogítót lehetett várni!

— A dolog mégis boszantó és lealázó. — mondja elsötétült arczczal, a császárné — mert az mégis különös, hogy a mi leányunk s tegyük hozzá, talán az egész Európa legszebb herczegnője, részesüljön ily visszaütésben. Csak legalább a szegény gyermeknek ne mondtam volna meg!

— Őszintén szólva, édes anyám, a dolog egy kissé el volt hamarkodva; mert előbb részletes tájékozást kellett volna szerezni, mielőtt az ajánlat megtörtént.

— A harmadik dolog, melyet veled közölni akartam, lehet, hogy kedvező, sőt talán előtted kedves is, de én előttem nem igen látszik elfogadhatónak.

— És mi az? — kérde a császár, érdekelten.

— Az erdélyi kanczellária egyik ügyes hiva-

talnoka, kihallgatást kért tőlünk és egy oly tervet illetőleg ajánlatot tett előttünk, mely a mellett, hogy a szükséges pénzmennyiséget talán megteremtené, egyúttal a magyar és erdélyi országgyűlések összehívását is feleslegessé tenné.

— Ohó! — kiált fel a császár — halljuk a tervet, ez az én emberem!

— Terve — mond a császárné kedvtelenül — hogy a nép megadóztatása helyett, mely Magyarországon úgy is nagy bajjal jár, szólítsuk fel, önkéntes adakozásra, az ország első főpapjait és mágánásait, kik amugy is nagy jószágokkal rendelkezvén, könnyebben hozhatnak áldozatot; az udvar részéről pedig annyi kedvezményben részesültek, hogy ez alól nehezen is vonhatnak ki magukat. Szerinte, valakinek jó példával előre kellene menni. Elhozta az iveket, itt feküsznek asztalunkon.

— Ez mindenesetre ügyes ember — mondja gondolkozóba esve a császár — és mit kért jutalmul, ez indítványért?

— Oh, az nagyon szerény ember, — mond a császárné — a helyett, hogy kért volna, mint szegény alárendelt hivatalnok, odajegyzett 1000 tallért saját megtakarított filléreiből az utolsó aláírási ív végére.

— Ez arany ember — mond József élénken — s megérdemli a jutalmat is. Azt is tudom, kit értett azon valaki alatt, kinek példát kell adni. Add az első ivet, kedves anyám; én, mint Magyarország leendő uralkodója, megindítom az aláírást; azután te folytasd, hiveid között.

— Már én mégis jobb szeretném — mond a császárné — ha összehívnök a pozsonyi országgyűlést, mert ettől több eredményt lehetne várni. Ha például reá tudnád venni magad, hogy magyar királylány koronáztatásodat ne gátoljad, ez öröm hevében, a nagylelkű magyarok, minden kívánságunkat megadnák.

— A koronázás eskütétellel jár — mond el-sötétült arczczal a császár — és én nem akarok esküszegő lenni!... Nincs is a dologban semmi sürgős; mert, istennek hála, még van Magyarország megkoronázott királynője.

— Pedig én — mondja a császárné — mégis jobb szeretném akként.

— Az lehetetlen! — mondja a császár. Kérlek, add az ivet! A császárné, fia elé tette az ivet, ki hirtelenül tollat ragadott és legfelül oda írta:

«II. József császár 20 millió forint».

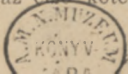
— Hallatlan! — kiált fel meglepetve a császárné — hiszen ez összes atyai örökséged! Miből fogsz élni?

— Magam emberségéből! — mond a császár — az ország legelső hivatalnoka vagyok s ez arra kötelez, hogy hazámnak szenteljem a mim van! A monarchia pedig tartson el, mint első hivatalnokát, ha megérdemlem.

A császárnő fia karjaiba omlott.

— Oh, Józsefem — kiált fel — ha téged mindenki úgy ismerne, mint én.

(Vége az első kötetnek.)

„NEM ILLIK!”

Utmutató a társadalmi érintkezésben többé-kevésbé elterjedt visszasságok, nyelvbeli hibák és egyéb botlások elkerülésére, írta CENSOR. Az angol «Don't» nyomán honi viszonyainkra alkalmazta M. T. Bevezetéssel ellátta PORZÓ.

II-ik javított kiadás.

Ára 50 kr.

Diszkötésben 1 frt.

MIKSZÁTH
KÁLMÁN

„A T. HÁZ”

JANKÓ JÁNOS rajzaival.

Harmadik bővített kiadás.

Ára füzve 1.50

Diszkötésben 2.50.

„MOZAIK”

10 csinos beszélyke. Írta Szabolcsi Lajos.

Ára 1 frt 20 kr.

Miért szoptassa az anya önmagá gyermekét?

Írta:

Dr. DUBAY MIKLÓS.

A «Budapesti Orvosi Kör» által jutalmazott pályamű.

Ára 25 kr.

A divat befolyása az egészségre.

Írta Dr. Feleki Hugó. — Ára 20 kr.

Az elhízás és gyógyítása.

Bevezetésül: A táplálkozás élettana. Népszerűen előadva.

Írta: Dr. Bruck (Hidasi) Pál. — Ára 60 kr.

A CSECSEMŐ ÉS ÁPOLÁSA

Írta: Dr. Schuschny Henrik.

Ára 20 kr.

IV. évfolyam:

I. és II. **AZ ELVÁLT ASZSZONY.** Regény, írta Csiky Gergely.

III. és IV. **«Ő».** Irta Rider Haggard. Angol regény.

V. és VI. **ALMANACH** 1889-re.

VII. és VIII. **ÁLOM.** Regény, írta Zola Emil. Ford. Fái J. Béla.

IX., X. és XI. **Szent Mihály,** Werner E. regénye. (Három kötet.)

XII. **A PÉNZES MOLNÁR** románcza. Irta Abonyi Lajos.

XIII. és XIV. **RAMEAU ORVOS.** Regény, írta Ohnet Gy. Ford. Fái J. Béla.

XV. **A SZIVÁRVÁNY.** Irta Kazár Emil.

XVI. **A KIS LORD.** Irta Burnett F. H. Fordította Kárpáti János.

XVII. és XVIII. **Anjuta.** Irta Letneff P. Fordította Sasvári Á.

V. évfolyam:

I. és II. **A HEGYSÉG TÜN-DÉRE.** Regény, írta Beniczkyné Bajza Lenke.

III. és IV. **PAULINA.** Regény, írta Hugh Conway.

V. és VI. **ALMANACH** 1890-re. Szerkeszti Mikszáth Kálmán. 13 elbeszélés a legkiválóbb magyar íróktól.

Tarchetti H. A SZIV KÜZDELMEI. Olasz regény.

Közelebbi köteteink számára beszerzett kéziratok gazdag gyűjteményéből, örömmel kell kiemelnünk Jókainak legújabb s egyik legérdekesebb regényét. — A magyar közönség folyton fokozódó igényeinek vélünk eleget tenni, midőn az «Egyetemes Regénytárt» a legnagyobb magyar regényíró legújabb művével gazdagítjuk. — Ugyancsak az V. évfolyamban fogjuk hozni Mikszáth egy kötetét, továbbá a pályázatunk alkalmával dicsérettel kitüntetett regényt. A külföldi regényirodalmakat Cherbuliez, Heyse, Feuillet, Ohnet stb. legújabb művei fogják képviselni.

A legnagyobb és legpompásabb magyar diszmű!

U N D I N E.

REGÉ

Irta DE LA MOTTE FOUQUÉ.

Fordították

ÁBRÁNYI EMIL ÉS IFJABB ÁBRÁNYI KORNÉL.

Koeppner Gyula

kilencz színrajzával fényes kiállításban, nagyszerű diszköt.

Ára 24 frt.

33, 39, 40

Előfizetési felhívás.

MARLITT E.

összes regényeire és elbeszéléseire.

A magyar közönség egy sokszor hangoztatott ohajának vélünk eleget tenni, midőn a csak nemrég elhunyt legkiválóbb német író

MARLITT E.

regényeit és elbeszéléseit, diszes egyöntetű illusztrált kiadásban bocsátjuk ki.

Hogy mennyire kedveli s szereti **Marlitt** műveit — melyek a modern regényirodalom legkiválóbb termékeihez tartoznak — a magyar közönség is, eléggé igazolja ama körülmény hogy csaknem minden regénye magyar nyelven végleg elfogyott.

Az egész vállalatot 25 krajczáros gazdagon illusztrált füzetekben bocsátjuk ki, a mi, tekintettel az igen szép kiállításra, valóban nagyon olcsó.

A gyűjteményt **Marlitt** egyik legérdekesebb regényével, »A vén kisasszony titka« cíművel kezdjük meg, ezt fogják követni rövid egymásutánban: **A pusztai herczegnő. Második feleség. Aranyos Erzsike. A kereskedelmi tanácsos házában stb.** című művei.

Minden 2 héten egy 25 kros füzet jelenik meg s minden hazai könyvkereskedésből megszerezhetők.

Előfizetési ár postai bérmentes küldéssel:

Negyedévre (7 füzet) frt 1.75

Félévre (13 füzet) frt 3.25

Egész évre (26 füzet) frt 6.50

Mutatványúl az első füzet kívánatra bérmentve küldetik meg.

SINGER és WOLFNER könyvkiadóhivatala

Budapest, Andrassy-ut 10

Az „Egyetemes Regénytár“-ban

eddig megjelent 78 kötet jegyzéke, szerzők szerint		A B C rendben	
		kötetszám.	frt. kr.
Abonyi. Magduska öröksége, regény (II. 7—8.)	— —	2	1.—
„A pénzes molnár” románcza (IV. 12.)	— —	1	—50
Aidé. Az uri körökben	„ (I. 18.)	1	—50
„Almanach”, lásd Mikszáth Kálmán			
Beniczkyné. Saját kezébe, regény (I. 16.)	— —	1	—50
„Ó az,”	(III. 1—2.)	2	1.—
„A hegység tündére”	(V. 1—2.)	2	1.—
Boisgobey. A kék fátyol,	„ (I. 7—8.)	2	1.—
Bródy. Emberek. Elbeszélések	(III. 17.)	1	—50
Burnett F. H. „A kis lord.” (IV. 16.)	— —	1	—50
Carmen Sylva. Tábori posta	„ (II. 17.—18.)	2	1.—
Cherbuliez. Holdenis Meta,	„ (III. 7—8.)	2	1.—
Collins. „Nem!”	„ (I. 13—14.)	2	1.—
Conway. Beatrice házassága,	„ (I. 4—5.)	2	1.—
„Élő halott	„ (II. 3—4.)	2	1.—
„Paulina. Regény	(V. 3—4.)	2	1.—
Csiky Gergely. Az elvált a zony, regény (IV. 1—2.)	— —	2	1.—
Delpit A. A marquisé,	„ (II. 13—14.)	2	1.—
„E. A hitetlen,	„ (III. 3—4.)	2	1.—
Dosztojevszkij. Fehér éjszakák	(III. 18.)	1	—50
Eckstein. Violanta,	„ (I. 15.)	1	—50
Feuillet. A halott,	„ (I. 9.)	1	—50
„Az özvegy	„ (II. 6.)	1	—50
Gonzales. Egy csontváz elbeszélése (I. 17.)	— —	1	—50
Groller. A tábornok ur fia, elbeszélés (III. 10.)	— —	1	—50
Haggard Rider. „Ő”, regény (IV. 3—4.)	— —	2	1.—
Kazár. Lég és föld. Kitérült évek, két elbeszélés (III. 9.)	— —	1	—50
„A szívárvány”. Regény (IV. 15.)	— —	1	—50
Letneff. Anjuta. Orosz regény. (IV. 17—18.)	— —	2	1.—
Lindau. Jung Helén, elbeszélés (II. 9.)	— —	1	—50
Margitay. Megölt lelkek, regény (II. 5.)	— —	1	—50
Mikszáth. A lohinaí fű, elbeszélés (I. 3.)	— —	1	—50
„A fészek regényei, elbeszélések (II. 16.)	— —	1	—50
„Almanach 1888. 14 elbesz. (III. 5—6.)	— —	2	1.—
„Almanach 1889. 13 elbeszélés (IV. 5—6.)	— —	2	1.—
„Almanach 1890-re 14 elbeszélés (V. 5—6.)	— —	2	1.—
Ohnet. A bánya, regény (I. 1—2.)	— —	2	1.—
„Lise Fleuron” (I. 10—11.)	— —	2	1.—
„A Croix-Mort grófnők, regény (II. 1—2.)	— —	2	1.—
„Sarah grófnő,”	„ (II. 10—11.)	2	1.—
„Akarat,”	„ (III. 11—12.)	2	1.—
„Rameau orvos (IV. 13—14)	— —	2	1.—
Ouida. A freskók	„ (III. 15.)	1	—50
Petelei. A fülemile, elbeszélés (I. 12.)	— —	1	—50
P. Szathmáry. Balassa Bálint, tört. regény (II. 12.)	— —	1	—50
„A legszebb hercegnő, reg. (III. 13—14.)	— —	2	1.—
Tolnai. A jubilénsok, regény (I. 6.)	— —	1	—50
Turgenyev. Első szerelem. Kipp-Kopp, elbeszélés (II. 15.)	— —	1	—50
Uchard. Blaisot kisasszony, regény (III. 16.)	— —	1	—50
Welten. Egy éjszakára bezárva. (I. 3.)	— —	1	—50
Werner. Szent-Mihály. 3 kötet (IV. 9—10—11)	— —	3	1.50
Zola Emile. Álom. Regény (IV. 7—8.)	— —	2	1.—

